Par finanšu, ekonomikas, vadības abonēšanas iespēju

iFiT

Marts 2026 Nr.3 (48)

IZMAKSAS SAMAZINĀT NEVĒLAS NEVIENS

Intervija ar LDDK ģenerāldirektoru Kasparu Gotšēnu

Vai VID interpretācija ir atbalstāma?

Pretrunīgās izmaiņas ēku būvniecībā

PĒTĀMI! Kāpēc strādāt ārpakalpojumā ir riskanti?

SATURS

LASĪTĀJU TOP 3 ..... 4.

IZVĒLAS REDAKTORS ..... 6.

SARUNA AR PERSONĪBU

IZMAKSAS SAMAZINĀT NEVĒLAS NEVIENS ..... 8.
Intervija ar Kasparu Gorkšu
/Intervē Andreja Vīksne/

EKONOMIKA

"KARSTS" TIRGUS AR BAŽĀM PAR NĀKOTNI ..... 14.
/Andreja Vīksne/

RUNĀ UZŅĒMĒJS

KIBERDRAUDI SKAR IKVIENU ..... 18.
/Kristīne Ramane/

NODOKĻI

NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA NODOKĻA ATVIEGLOJUMI ..... 22.
/Ralvis Liberts/

TIESA VĒRTĒ VAUČERUS ..... 26.
/Dace Ivanis/

VAI VID INTERPRETĀCIJA IR ATBALSTĀMA? ..... 30.
/Kristīne Straujas, Olgas Spundajas/

GRĀMATVEDĪBA

PREČU PIEGĀDES DOKUMENTU ELEKTRONISKĀS PLŪSMAS ..... 34.
/Anda Zemele/

VĒRTSPAPĪRU IZAICINĀJUMS GRĀMATVEDĪBĀ ..... 39.
/Ieva Atstiņa/

KASPARS GORKŠS:

Ikvienā jāpa modināšana gada laikā, pati ir tjūnētā par kārdināšanas un sarvīgās pasaules

KO DARĪT AR PAMATLĪDZEKLI NULLES VĒRTĪBĀ? ..... 42.
/Mārīte Jokanova/

KOMERCDARBĪBA

SENĀTS MAINA IZPRATNI PAR COVID-19 ATBALSTA PIEŠĶIRŠANU ..... 50.
/Baiba Grosberga/

PRETRUNĪGĀS IZMAIŅAS ĒKU BŪVNIECĪBĀ ..... 53.
/Aija Kreicberga/

PIEKĻŪTU DATU APSTRĀDE! ☺ ..... 56.
/Lauris Klagišs/

NEPĀRVARAMA VARA HIBRĪDKARA APSTĀKĻOS ..... 60.
/Andris Teterjā, Paula Šāberte/

ELEKTRONIZĀCIJA

EFEKTĪVA DOKUMENTU APRITE UZŅĒMUMĀ ..... 64.
/Kristīne Ramane/

DARBINIEKI

ES IR TIESĪBAS IETEKMĒT ALGU POLITIKU ..... 68.
/Natālja Prelne/

JA DARBINIEKAM NAV IEMAŅU ..... 71.
/Kārlis Plats/

ATBILD EKSPERTS

UZ LASĪTĀJU IESŪTĪTAJIEM JAUTĀJUMIEM ATBILD "IFIT" EKSPERTI ..... 74.

PĒTĀM!

KĀPĒC STRĀDĀT ĀRPAKALPOJUMĀ IR RISKANTI? ..... 44.
/Ģita Ozoliņa, Ralvis Liberts/

Galvenais redaktors:
Kristīne Straujas
Galvenais redaktora vietnieks:
Roberts Kārklītis
Redaktori:
Kristīne Pauže
Kristīne Ramane
Korektore:
Sandra Čupanova
Anda Zālīte
Krāsojums:
Jānis Kauņķe
jānis@Zemeši.lv
Foto:
Edmunds Brūzis
Māksla:
Janeļa Vīksne
Dizains:
Māra Kauņķe
Vāka
mākslinieces ieceres:

67200600 (abonēšana un reklāma), 22331754 (redakcija), info@Zemeši.lv, (Finanses.lv, (Tirdzniecība, (Ražošana.lv
Latvijas iela 12, Rīga, LV-1050

Tipogrāfija un izdevējs: SIA "Izdevniecība Zemeši".

Jebkura pārpublicēšana un citādi izmantošana tikai ar redakcijas rakstisku atļauju. Izmantojot "IFIT" publicētās ziņas vai informāciju, atsauce obligāta.

© SIA "Izdevniecība Zemeši", 2020
© IFIT, 2020

TOP 3

Rubrikā "Izvēlas lasītājs" aplūkojam tēmas, kas raisījušas lielāko lasītāju interesi iepriekšējā periodā. Apskatām interesantu žurnālu "iFinanses", "iTiesības" un "iBizness" lībrusiet vienaināk lasīšanas rakstus!

TOP 1 iBizness

AGATE DĒRVENIECE,

juriste

PARĀDS SEKO DZĪVOKLIM

Līdz ar gosrājumiem Dzīvokļa īpašuma likumā, kā arī jaunievedumiem Valsts un pašvaldību dzīvojamo mājā privatizācijas pabeigšanas likumā aktualizējušies jautājumi par parādiem. Kādas ir aktuālākās dzīvojamo mājā parādīšanas jautājumi? To publicējā "Kas mainās dzīvojamo mājā parādīšanā" (iBizness.lv, 28.01.2026) skaidro Agate Dērvenīece.

Autore norāda: "Viegākais jautājums par vienu no biežākajiem jautājumiem jēb principa "parāds seko dzīvoklim". Tas stājies spēkā 2026.gada 1.janvārī un nozīmē, ka, iegādājoties vai saņemot dāvanā dzīvokli ar parādiem, īstenojot komunālās dzīvojamās mājas parādīšanas rīcības, jaunais īpašnieks pārņem tos sevī."

Izmaiņas skārušas arī dzīvokļu īpašnieku kopības. "Tātarāda, ka turpināk mērķapā ar Dzīvokļa īpašuma likuma 15.panta 2.daļu dzīvokļu īpašnieku kopībai bīs pienākums reģistrēties Valsts ieņēmumu dienestā kā nodokļu maksātājam, ja tās ieņēmumi no saimnieciskās darbības pārsniedz gadā pārsniedz 3 minimālās mēnešalgas. VID šī punkta 9.daļā ir norādīts, ka darījuma aktivitāte ar konfliktētāji dzīvokļa īpašnieku kopības bīs piešķirināma juridiskai personai."

Ir arī citas izmaiņas, kas skārušas kā dzīvokļu īpašniekus, tā dzīvokļu īpašnieku kopības.

"Kopumā strādājot vērtējumus likumdevēja izpildītāji pilna nākotnē dzīvojamo mājā pārvaldīšanas sistēmas jautājumus. Tomēr vēl aizvien līdz galam nav skaidrās jautājums, kā efektīvi risināt situāciju, kad parādnieku dēļ dzīvokļu mājās pārvaldnieks ir spēcīts regulēt sagl izrādīsies daļa no savām līdzekļiem, nesīšanās ar komunālo pakalpojumu sniedzējiem," norāda A. Dērvenīece.

TOP 1 iTiesības

KRISTĪNA GAILĀNE,

SIA "ZAB GLIMSTEDT" jurista palīdze

COVID-19 VAKCĪNA BIZNESAM NETRAUCĒ

Publicējā "Pratība vakcinācijas ietekmē nākotnē saimniecisko darbību" (iTiesības.lv, 30.01.2026.) Kristīna Gailāne analizē Saeimā aprīdzēma likumi par to, vai pratība vakcinācijas pret Covid-19 vai izziņā pārslēgšanas sertifikāta ir aizliegums par iespēju saimnieciskās darbības īstenošanu, kas izziņāmam rada tiesības ar valsts atbalsta saņemšanu. Apskatāmajā likumā izziņāja Valsts ieņēmumu dienestā (VID) pienākums atbalsta apgrozāmo līdzekļu pilnīgas kritāma kompensēšanai, norādot, ka epidemioloģiskās drošības pratība ietekmēja būtiski apgrūtināja saņēmēja saimniecisko darbību. Pieteicēja izteikusi pratība darbiniekiem iegūt vakcinācijas vai pārslēgšanas sertifikātu faktiski ierobežoja saņēmēja spēju nodrošināt saņēmēja darbību, jo liela daļa darbinieku atteicās iegūvēt šādu vakcinācijas vai pārslēgšanas sertifikātu pirmās ieviešanas darbinieka tiesības uz darbu, nevis izziņāmais saimniecisko darbību kā tādu. Lai gan šādas pratības ietekmēšanas varēja radīt praktiskas un organizatoriskas grūtības izziņāmam darbībā, Senāts secināja, ka saimniecisko darbību šādā situācijā tika īstenota tīri netīši," norāda autore.

"Analizētais spriedums ir nozīmīgs arī plašākā kontekstā, jo tas jau secināti, ka līdzīgi valsts atbalsta mērķiem varēja tikt pieņemti arī citu potenciālu krīzēm un krīzes situācija gadījumos," atzīmē K. Gailāne. "Ja līdzīgās arī turpmāk izveidīsies veidot atbalsta regulējuma pēc līdzīga modeļa, ir prognozējams, ka izziņāmā nozīme valsts atbalsta saņemšanā arī turpmāk bīs tādus cilvēciskās mākses pārdzīvojumi starp valsts izvērtējumu normatīvajos ierobežojumos un ar tiem saistītajām izziņāmā saimniecisko darbību."

TOP 3

REPREZENTĀCIJAS IZDEVUMI BEZ KĻŪDĀM

Reprezentācijas izdevumi un ar tiem saistītā pamatojošā dokumentācija vienmēr ir bijusi dārgam nerātīgās jautājums tādēļ izmantotā dā| kā, piemēram, klasifikācija, nodokļa piemērošana, atbilstošs noformējums un rekvizīti. Publicējā "Pamatoti reprezentācijas izdevumi" (iFinanses.lv, 19.01.2026.) Ilkes Alksnīte skaidro, kā noteikt reprezentācijas izdevumus, kādi nodokļa aspekti jāņem vērā un kā izvairīties no kļūdām.

Autore norāda, ka nereti reprezentācijas izdevumus pamatojošiem dokumentiem trūkst Grāmatvedības likumā norādīto rekvizītu, kā arī tie tiek komēgti grāmatvedībā ar novēlotāsus. Runājot par to, kāpēc tā notiek, I. Alksnīte stāsta: "Iemesli var būt dažādi. Piemēram, darbinieki, kuri ir atbildīgi par reprezentācijas izdevumiem, nav izpratīšanā ar to, kādi rekvizīti un dokumentācija nepieciešama un kādas ir nodokļa sekas; reprezentācijas izdevumi radas par pušķaniem, kuri iepīnasā pēdējā brīdī; dokumenta korekta noformēšana neēģiet svarīga un paliek otrajā plānā."

"Lai izvairītos no reprezentācijas izdevumu sniegšanas kļūdām, grāmatvedībā, vajadzētu:

- uzņēmuma grāmatvedības politikā aprakstīt skaidru un saprotamu kārtību reprezentācijas izdevumu nepieciešamajai dokumentācijai un atsaucējumu dokumenta noformēšanai;
- izpratināt ar to saturu visus par reprezentācijas izdevumiem atbildīgos darbiniekus;
- par kārtību regulāri informēt esošajos darbiniekiem un ar to iepazīstināt jaunos darbiniekus;
- izvēlēšanai grāmatvedībā izveidot reprezentācijas izdevumu dokumenta konstruktoru, kurā aizpilda atbildīgais darbinieks (piemēram, atbilstoša izdevuma tēma, reprezentācijas izdevuma rīkojums, reprezentācijas izdevumi ēdināšanai / ēšanas / pusdienas, akts par reprezentācijas izdevumu izlietojumu u.c. dokumentācija saskaņā ar uzņēmuma grāmatvedības politiku)," autore skaidro.

TOP 1 iFinanses

ILDZE ALKSNĪTE,

SIA "Grant Thornton Baltic Audit" projektu vadītāja

IZVĒLAS REDAKTORS

ATBILDE 10 DARBDIENU LAIKĀ

Iestādēm un privātpersonām – fiziskām un juridiskām personām – Iesniegumiem pēc būtības būs jāatbild 10 darbdienu laikā. To paredz Iesniegumu likuma grozījumi, kas stājas spēkā 1.martā.

Līdz šiem grozījumiem iestādēm atbilde bija jāsniedz no vēlāk kā mēneša laikā no iesniegums saņemšanas. Ja atbildes sagatavošanai būs nepieciešams izglītot papildu datus, saziņāties ar citām iestādēm vai savākt un apstrādāt apjomīgu informāciju, katrā ziņā atbildēt mēneša laikā.

Tāpat izmaiņas noteic, ka iestāde 5 darbdienu laikā iesniegumu, kas nav tās kompetencē, varēs pārsūtīt citai iestādei, informējot par to iesniedzēju. Līdz šim termiņš bija 7 darbdienas.

PARĀDUS VARĒS ATGŪT ĀTRĀK

Būtiski paātrināts parādu piedziņas gadījumos, kad par parādu nav strīda. To paredz 20.janvārī valdībā pieņemtie grozījumi Civilprocesa likumā.

Paredzēta mērķēta piespiedu izpildes brīdinājuma kārtības pilotēja automatizācija Tīmo informatīvajā sistēmā bezstrīdus lietās, kurās parādnieks atzīst parādu un nevēlas: izlīgšanu tiesāšanās ceļā pēc būtības. Sistēma nodrošināta pieteikumu pieņemšanu, formālās daļas pārbaudi un paziņojumu nosūtīšanu, balstoties uz likumā noteiktiem kritērijiem. Šādos gadījumos notiek vērtēta parāda pamatotība, piedziņai vai pašu apgaumoti, un process rezultātā ir atkarīgs no notiekošo kritēriju izpildes un parādnieka reakcijas.

Automatizācija jaunās lietās vairāk rezervē veikt lietas, kurās pastāv reāls strīds. Līdzsvarā tiks ņemsīti lietvedībā un apstrādāti ar kvalificēta elektroniska zīmoga. Plānots, ka jaunais automatizētais risinājums sāks darboties 2026.gadā. Likuma grozījumi vēl jāpieņem Saeimā.

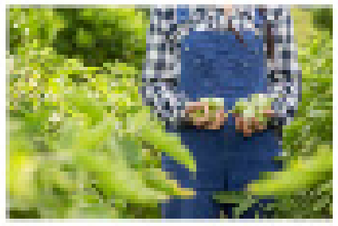

IEROBEŽOS LIELOS TIRGOTĀJUS

Lai veicinātu lauksaimniecības un pārtikas preču piegādātāju un mazumtirgotāju godīga sadarbība, Saeimā izskatās grozījumus Nogodīgas tirdzniecības prakses aizlieguma likumā. Ar tiem ierosināts ierobežot ekonomiski spēcīgāko tirgus dalībnieku iespējas izmantot savu pārākumu.

Grozījumi paredz noteikt, ka mazumtirgotāja bez iepriekšēja rakstveida paziņojuma nevarēs izņemt piegādātāja preces no noliktavas. Par šādām izmaiņām piegādātājs būs jāinformē vismaz 30 dienas iepriekš.

Ar grozījumiem paredzēta novērst situācijas, kad piegādātāji spiesti maksāt preces bez reāla pasūtījuma saņemšanas. Šādākas izmaiņas paredzētas arī sortimenta kārtībā. Par regulāriem veikala darījumu un ogu piegādēm saņēmēji būs jāveic 20 dienu laikā, izslēdzot iespēju piegādātājiem piespiedu kārtā piekrist ilgākiem samaksas termiņiem.

MĒNEŠA SKAITLIS

5,6%

Kredītēju kopējais pieaugums Latvijā 2025.gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu.

Avots: Finanšu ekonomikas pārskats

DĀRGĀKAS VINJETES SMAGAJIEM

No šā gada 1.marta kravu transportam virs 3,5 tonnām pirms vinjetes Igaunijā, ravēšanai vienīgākam komerctransportam Latvijas pārvietojas no nākamā gada. To paredz Saeimā otrreizējā caurlūkošanā pieņemtie grozījumi Autoceļu lietošanas nodevas likumā.

Transportlīdzekļiem ar pilnu masu virs 3,5 tonnām autoceļu lietošanas maksu no 1.marta noteiks atbilstoši no motora izmešu klasei – kravnesīgā transportam vinjete būs bez maksas, ravēšanai pārējās motora izmešu klasēs nodeva paaugstināsies. Lai nodeva paaugstināšana nerādīt izdevīga mazos uzņēmumos, transportlīdzekļiem līdz 3,5 tonnām tā stāsies līdz 2027.gada 1.janvārim.

Autoceļu lietošanas nodeva – vinjetes pārdošanas kārtība

Pieņemti arī vairāki atvieglojumi, lai nodeva ceļiem radītu pēc iespējas mazāku slogu lauksaimniekiem un mazajiem uzņēmējiem. Lauksaimnieki no vinjetes iegādes būs atbrīvoti 9 mēnešu gadā līdzīgi kā 3 mēnešu vietā. Lauksaimniekiem vinjete turpināsies būt jāiegādājas tikai zināmos mērķos – dezinfekcijai, jaunām un Sibīrijā.

ĪRES MĀJAS – ARĪ UZ VALSTS ZEMES

Lai veicinātu jaunu, energoefektīvu un ietilpīgākjēma pieejamu īres mājokļu būvniecību, 2026.gada 5.februārī pieņemts Dzīvojamo īres mājā apbūves tiesību likums.

Likums noteic īpašu apbūves tiesību regulējumu, kas ļauj uz valsts vai pašvaldības zemes būvēt daudzdzīvokļu īres mājas izīrēšanai iedzīvotājiem, tādēļ sociālās palīdzības ietvaros. Līdz šim apbūves tiesības bija iespējams piešķirot tikai nedzīvojamām ēkām vai inženierbūvēm, tāpēc nevarēja jaunas dzīvojamās īpašumus. Apbūves tiesība turpināsies nedzīvotās bēs garāka par 70 gadiem. Šādas mājas nodrošināt ēdamā dzīvokļa īpašumus vai pārdot pa daļām, kamēr spēkā būs apbūves tiesības.

TIESĪBSARGS SARGĀS NO MI PĀRIDARĪJUMA

Lai nostiprinātu tiesībsarga pilnvaras mākslīgā intelekta jomā, 2026.gada 11.februārī stājās spēkā grozījumi Tiesībsarga likumā.

Ar grozījumiem tiesībsargam noteikts uzdevums veicināt pamatcilvēku nodrošināšanu mākslīgā intelekta (MI) jomā. Ierēķēt mērķgrupā personām, kuras saskarsmē ar pamattiesībām sāsināsies MI jomā, veicināt sabiedrisko pārbaudes, kā arī nodrošināt sadarbību ar attiecīgajām Eiropas Savienības institūcijām.

Grozījumi paredz tiesībsargam tiesības pārbaudīt lietas izmantot pieprasīt informāciju un piekļūt MI sistēmu dokumentācijai, ja tā ir nepieciešama lietas apstākļu noskaidrošanai. Gadījumos, kad ar dokumentācijas izvērtēšanu nepietiek, tiesībsargs varēs vērsties pie kompetentās tiesu varas darbu ietvaros organizēt MI sistēmas izmēģinājumu, izmantojot ārējās ekspertīzes.

AIZSARGĀS PRET ĻAUNPRĀTĪGĀM TIESVEDĪBĀM

Lai stiprinātu farmāciju, pētniecību, aktivitāti un citu sabiedrības interešu aizstāvēju aizsardzību pret ļaunprātīgām tiesvedībām, 2026.gada 5.februārī Saeima pirmajā lasījumā atbalstīja jaunu Sabiedrības interešu kvalificēto personu aizsardzības likuma projektu un ar to saistītos grozījumus Civilprocesa likumā.

Likumprojekts paredz izveidot mehānismus, kas palīdz personām, kuras darbojas sabiedrības interešēs, no stratēģiskām tiesvedībām, kuru mērķis nav tiesāties aizsardzība, bet gan ierobežošana un tādu darījumu aizpildīšana. Šādas tiesvedības parasti vērstas pret žurnālistiem, pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem, pētniekiem, aktīvistiem un citām sabiedrības līdzdalībā iesaistītām personām.

MĒNEŠA CITĀTS

Šobrīd ir viena platā intervencē, kā nostādīsim konkrētai sadzīvošanai labuma darītāju izlietojamā summa, tomēr Sabiedrisko labuma organizāciju (SLO) likumā noteiktais ierobežojumam SLO līdzekļu izlietojumā nav nekādā saiksmē ar SLO ja tā ir neizstrādā pievienotās vērtības nodokļa maksātājai tādēļ atsevišķi priekšnosacīti. Šis normas mērķis ir nodrošināt, ka SLO līdzekļi kalpo sabiedrības interesēm, nevis darbojas kā slēpta komercsaiste vai līdzekļu apgādāšanas mehānisms.

Citāts no publikācijas "Vai VID ierosinājums ir sāsināsies?" (20.lpp.)
Autori: SIA "Sorainen ZAB" Juristi Kristīne Krūmiņa un Gunja Spunģele

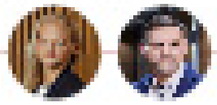

IZMAKSAS SAMAZINĀT NEVĒLAS NEVIENS

INTERVĒ

ANDREJS VAIVARS

Darba dienu pārcelšanas prakse būtu jāpārtrauc, kontrolē kriminālizācija un mūsu var salocīt pensiju reputācija, un valdība jopropjām nespēj uzsākt dialogu ar uzņēmējiem. Par šiem un citiem jautājumiem – intervija ar Latvijas Darba devēju konfederācijas ģenerāldirektoru Kasparu Gorkšu.

Kādā situācijā šobrīd ir Latvijas tautsaimniecība – vai ir pamats uzskatīt, ka nenovērtēsim izvēlamies, pieņemsim, vēl vienai dilšīdelai?

Ārējie apstākļi joprojām nav mainījušies, nenotiekošā ir jau līdz, un tas rada negatīvu ietekmi. Tomēr mūsu uzņēmēji veiksmīgi iemācījušies pārvarēt dažādas grūtības, tādēļ viņa rezistence ir diezgan augsta. Tas nav apgrūtinājis arī nodokļu nomaksas rādītājus. Situācija, kad mūsu ekonomika jau vairākus gadus stagnē, nodokļu nomaksa tomēr pārsniedz iepriekšējā gada apjomu. Jā, varbūt pārtraukt rādītāji ratiņi mazāki, taču uzņēmēji veiksmīgi savu vietu pat spētājos, kad tautsaimniecība saskārusies būtiskām mīnām. Pagājušā gada trešajā ceturksnī pozitīvas indikācijas bija mājokļu nozarē, un, cerēsim, šī tendence saglabāsies ilgāku laika periodu. Uzņēmēji augstu novērtē valsts sākotnēji konkurētspējas veicināšanā.

Pēdējo gadu laikā krīze satricinājusi Latvijas ekonomikai radīja Krievijas iebrukums Ukrainā. Vai šī satricinājuma sekas ir pārvarētas?

Latvijas uzņēmēji ir operatīvi pielāgoties, radarbības tirgus no Krievijas un Baltkrievijas pārorientējot uz citām valstīm. Tomēr ir skaidrs, ka ģeopolitiskajiem procesiem ir ne tikai tieša, bet arī netieša ietekme. Mūsu uzņēmējiem šobrīd joprojām jārēķinās ar lielu nenoteiktību un mainīgu citu valstu politiku.

Ja līgas gadus publiskajā telpā tika uzsvērts, ka ekonomiskajā attīstībā Latvija apsteidz Igauniju, tad tagad esam arī ne otrs Baltijas kaimiņvalsts – Lietuva. Kur ir problēma? Ko mēs darām neparedzēti salīdzinājumā ar abām kaimiņiem?

Šādai salīdzinājumai ir jābūt. Latvija nordarbību augstu vieslaikus ar Lietuvu un Igauniju, līdz ar to laika nogriežņi, ekonomikas apjomi un arī nodarbības tirgi ir salīdzināmi.

Mūsu kaimiņvalstis ir sintezējušas priekšā, un viena no galvenajām iemesliem ir skaidra stratēģiskās virzienu un rezultātu. Gan Lietuva, gan Igauniju ir precīzi definējušas savas prioritātes uzņēmēju darbības stabilitāti un tās nosacījumu. Ārkārtīgi uzņēmēju skaidrā sprādzis valsts loma.

Visi esam pārsteidzi, ka Igauniju ir digitāla valsts – tur visi procesi ir sākotnēji digitalizēti, un savācam pat neparādzēta, vai šī tendence ir Piejūrā, ka vairākās jomās Latvija ir pat veiksmīgāka, taču visi to zina kā Igauniju: valsts ar tālu.

Savukārt Lietuva savā particēšanā kā, ēnu ekonomikas ēnā, un par to novērtēsim jautājums arī, kā gan mērīsim, ka arī Latvijā uzņēmēji bijā jondā darbojas veiksmīgi un spēj konkurēt ar kaimiņiem.

Tātad visas lietas ir atkarīgas jautājums un tas, cik viņiem mākam pareizi savas mērķgrupas. Otra lieta

Kaspars Gorkšs

- Latvijas Darba devēju konfederācijas ģenerāldirektors
- Ieguvis bakalaura grādu tiesību zinātnēs un maģistra grādu politikas zinātnē Latvijas Universitātē
- Bijis Latvijas Futbola federācijas prezidents, Latvijas futbola izlases kapteinis
- Mīļākās grāmatas: Jorens Gorkšs "Ēnosnī", Andris Tīhonovs "Ekoičempions. Mihails Tāls"
- Mīļākais ēdiens: steiks ar frī

ir adaptivitāte – tas atšķiras no regulējuma, normatīvajiem aktiem. Latvijas Darba devēju konfederācijai (LDDK) darbā mērķis, ka, piemēram, Darba likuma grozījumu izstrādāšanu aizņem piecus, sešus gadus. Mēs tikai runājam par fleksiblām darba tiesiskajām attiecībām, bet necesam tām pat pieskārušies. Jeopolitiskā situācija rīkojas ar mūsu, lai nāk nevajag pārmaiņām darba tiesiskās attiecībās ienest, un to, kādu kapitālu tas mūsu konkurētspēju.

Latvijā darba devēji dzīvojas lapas apmēram divreiz, Igaunijā – piecas, Lietuvā – divas. Tādējādi no izmaksu konkurētspējas viedokļa mēs jau esam zaudējuši. Vienkārši apmaksa 100% apmērā ir maksājusies tikai Baltkrievijā un Krievijā, kaut cik līdzīgi tas ir 50%. Tas viss ietekmē valsts pievilcību – tādēļ šie mazie elementi kopumā būtiski iespaido mūsu ekonomiskās aktivitāti.

Treškārt, jāņem nopietna jautājuma ir birokrātiskais slogs. Apzinājies uzņēmējus, kas darbojas vairākos tirgos, vienmēr tiek uzdots, ka Latvijā mēs esam mainījuši līdzīgu procesu pārmērīgākā. Bērzā vien normatīvais regulējums ir ļoti īsdzīgs komisijveidā, bet tā praktiska pārstrādāšana izvērtēta par ļoti ķīpīgu paduriņu.

Ceturtā lieta – ambīcija trūkums. Ignorē savu stāvokli ir veicinājusi ar pragmatisku pieeju, savukārt Lietuvas pieeja rīkā, ka mērķis ir izlēmīga rīcība un pat nekomunālā, kas jau nozīmēgi rezultātu.

Vai mums trūkst mērķa, vai mēs neprotam to noteikt? Vai nespējam politiski vienoties par svarīgām lietām, vai arī nav vēlmes mainīt jebko, kas ir darīts pēdējos 20 gados?

Tas ir mīklains no visa minētā. Manuprāt ir uzņēmēji ar lielām ambīcijām, kuri no valsts saņēma atbilstošu uzņēmējdarbības vidi. Bet šī nodarbība nevēlējās tik veiksmīga, lai mainīgās labākos rezultātus. Tam viens pamatā ir tādēļ kā nazīcīšanās pēdvurs. Savstarpēja nozīcīšanās, veidojot regulējumus, rada lielāku birokrātisko slogu. Tiek pārmērīgāki dažādi procesi, un tiek arī ietekmēta to īspēja. Latvijā ir vīzes no nerādījumu subsidēšanas uzticīšanās līmeņiem publiskajai pārvaldei, savukārt publiskais sektors subsidēšanas iemesli nereti uzskata vairāk par apgrūtinājumu nekā reālu palīdzību.

Pieminēsu, tādēļ LDDK biedri savlaicīgi norādīja uz nepieciešamību mainīt valdības darījumu, lai šo procesu varētu pilnvērtīgāk, novērst nodokļu līdz jāņu pieminēšanai dzīšbeidzi. Diemžēl rezultāts ir tāds, ka šā gada valsts budžeta ieņēmumu palielinājums ir 804 miljoni eiro, no kuriem aptuveni 500 miljoni novirzīti sociālās iemaksās.

Pārējo pārcēlām mēs diemžēl nekomunicējam.

Darba likuma grozījumu izstrādāšana aizņem piecus, sešus gadus. Mēs tikai runājam par fleksiblām darba tiesiskajām attiecībām, bet necesam tām pat pieskārušies

Noskatieties video formātā

Jūs esat runājuši faktiski visu pēdējā laika skaļākos ar valdības darba saistītos virsrakstus. Viens no tiem – birokrātijas mazināšana. Šim mērķim pat tika izveidota darba grupa kādreizējā Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras (LTRK) vadītāja Jāņa Endziņa vadībā. Kaut kas šajā jomā notiek arī reālībā vai tikai "uz papīra"?

Birokrātijas mazināšana gada laikā pati ir kļuvusi par birokrātisku un sarežģītu procesu. 2025.gadā tika izvirzīta 22 prioritātes, ko vajadzētu paveikt, taču īstenotas ir tikai divējas. Pārējās vai nu kontrolējas procesā, vai arī jau tagad ir skaidrs, ka nekad netiks realizētas. Tādējādi šo formāta par veiksmīgu sākt nevarēsim. Pēc tam sākoja iniciatīva no mūsu partnerorganizācijas LTRK, veidojot reālās alternatīvas birokrātijas mazināšanas formāta izgudrojā vadītāja Jāņa Endziņa vadībā. Par šā rezultātiem man īsbrīd rāpu nav. Skaidrāks, kā tas veidosies.

Tātad šobrīd nekas nevēlojas?

Šobrīd taustāmu rezultātu vēl nav, bet Jānim ir doti uzticīšanās izvēlē. LDDK viņa atbalsta praktiski un jāizstāt, arī emocionāli. Ir ļoti grūti cerēt uz pašizmaiņām, ja pati ministri neuzņemas atbildību par to, lai birokrātijas mazināšanas pasākumi tiktu veikti. Politiskās plānošanas dokumentos šīs mērķis ir bijis vismaz; diemžēl tālāk par runāšanu tas nav tiecis. Grūtākā to vai ne, bet ātrā jāņa Igaunija, kur izvēlēta pilnīgi atšķirīga taktika. Tur procesā birokrātijas samazināšanu izvirzīja par vienu no prioritātēm, bet sākotnēji ar uzņēmējiem tiek veidota tā, ka par ideja apkopošanu šajā jomā ir atbildīgi darba devēji, bet par īstenīdi – ministri, kuri rūpīgi mērķē sākotnēji par paveikto.

Jau vairākas gadus tiek runāts par nepieciešamību, tālākā nākot, savākt jautas, taču katra reizē valsts budžeta ieņēmumu daļa būtiski palielinās, turklāt pārvarēt uz ārējā parāda rēķina. Cik ilgi tas vēl ir iespējams?

Pēdējo pieciu gadu laikā valdības ieņēmumi ir palielinājušies par 6 miljardiem eiro. Mājinājumi izcīnītot kaut vai publiskā sektora atalgojuma ieņēmumus nav veiksmīgākais ar pasākumiem – pirmkārt un pirmajā apjomā tikai pieaug. Viens lāsts ir izcīnīdīt pīkus, pavisam cita – kaut ko vēlā īstenot.

Runa ir par procesu pārvaldību – vai tu pieņemsi reālu lēmēju mazināšanu ministrijā vai arī izmantosi to kā argumentu pieņemsi papildu nodokļu. Jāatzīst, ka vēlme kaut ko mainīt nav bijusi novērojama. Par vēlēšanām apzināja sarīkā, ka ieņēmumi ir jāmazina, taču politiskā vadība, valdība nav spējusi un pašlaikā nav arī gribējusi veikt sākotnēji ieņēmumu samazināšanu.

Cik ilgi vēl valsts, jāsaprāt, tādā var aizņemties rīkoties? Jautāju jums to kā nodokļu maksātājam, nevis ārstējam.

Ekonomiskie rādītāji neuzlabojas. Zonas, kurās varam kļūt ekstrēmāki, ir ieņēmumu, šīs ekonomiskās un birokrātijas mazināšanas. Bet šajās jomās notiek darbs pietiekami daudz, lai būtu aizpaidz. Domāju, ka ārkārtējais cēlēs kopā ar 100 miljonu eiro ilgākā pieauguma valsts pārtēja arhitektūrā jau tuvākajos gados mēs kritīsim nāra.

Kas jūsu skatījumā būtu jāmainās nodokļu politikā?

Tas, kas šī politiskā sarunāma laikā nodokļu jomā ir pavēcīts, vērtējums pozitīvi. Tā ir pāreja uz fiksēto nauda-lādzīmes minimumu un atsevišķi uzlabojumi nodokļu nomaksas vienkāršošanā. Rezultātā daļai iedzīvotāju maciņos ir vairāk naudas, arī nodokļu nomaksa, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ir uzlabojusies.

Tēma ir arī cita pasē – valdība nav ievērojusi sākotnējo solījumu nodokļu politiku pārskatīt tikai vienu reizi politiskā cikla ietvaros. Joprojām rodas daļēji nodokļu iniciatīvas un lēmumu kaira budžeta veidošanas procesā. Tas vērtējams negatīvi, jo tādēļ veidojas situācijas, kad organizācijas darbības vidē un uzņēmējdarbības pieņēmumiem Latvijā. Šī gada valsts budžeta veidošanas laikā mēs piedāvājām gan dabas resursu nodokļa, gan akcīzes nodokļa izlīdzināšanu, un beigās bija arī tā dēvētā virjaku daļa. Tas viss rada nestabilitāti, neuzticēšanos pieņēmumiem Latvijā. Ja politiskais cikls tiek definēts kā stabilitātes punkts, ar to uzņēmēji var rēķināties, tad viņi arī saņēmās to stabilitāti.

Nodokļu likumi būtu jāmainās?

Kopēja pievienotās vērtības līmenis līdz 25,5% tika palielināts neparasti, un tas vēl vairāk marginālā kvalificētāpēju sadalījumā ar komercsektoru.

Nodokļu pamatnostādnēs izstrādāt mērķi: eksperti jau faktiski ir atbildi. Skaidri, ka vēlēšanu gadā runas par nodokļu paaugstināšanu būs pieļaujamas un, visticamāk, aktīvi publicēsies tālāk nākotnē. Tam ir mērķis uzņēmumu ir sacīdīt: valdība īstenot pragmatisku nodokļu politiku, izstrādāt pamatnostādnes sākotnējam politiskajam ciklam un tās arī ievērot.

Jautājumam par pievienotās vērtības nodokli (PVN) ir divas daļas. Pirmkārt, vai nodokļu likme būtu jāpaaugstina, otrkārt, vai konkrētām nozarēm vēl būtu jāievieš samazinātā likme?

LDDK neatbalsta izmaiņas PVN likmju izmaiņās, ja tas nerisināt kādu citu priekšlikumu ietvaros. Nodokļu politikai jābūt skaidrai un prognozējamai. Īslaicīgas izmaiņas, tai skaitā mākslīgās budžeta mērķēšanas, nav veicināmas, kā veidot valsts politiku.

Vēlēt PVN likmes samazināšanu no vienas pārtikas daļas visu nākotnē pareizi. Latvijā ir daudz dažādu nodokļu, un ar to sarežģīta jēmaņāk kopumā. Kaut ko vienu izņemot no konteksta, tai vienādā pārdēvēšanā fiskālo ietekmi, nav pareizais veids, kā organizēt nodokļu politiku.

Kaimiņvalstīs ir daudz aktivākas, tai mainīta PVN likmes, tādēļ tās palielinot. Latvijā līdzīga diskusija līdz šim nav bijusēja, bet PVN ir viens no tiem nodokļiem, kura ieņēmumu izpildē pēdējā gadā bijusi zema. Ja skatāmies pēc analogijas, kā tika veidotas izmaiņas ilgā gada budžeta plānošanas periodā, tad tādā tā arī bija galvenā motivācija – dabas resursu nodokļa ieņēmumi nepildās, tāpēc likme ir jāceļ. Tādā tas patiesībā ar akcīzi. Šāda pieeja nav atbalstāma.

Vai piekrītat, ka līdz ar Saeimas sastāva un valdības maiņu budžeta politika varētu kļūt ievērojami drastiskāka?

Uzskatu, ka nodokļu politika bīstama no pirmajiem jautājumiem darba kārtībā pēc vēlēšanām. Nodokļu politikas pamatnostādnes tiek plānotas četru gadu periodam – ja izmaiņas notiek vēlēšanu rezultātā, ar katru gadu to izdarīt kļūst arvien grūtāk. Runājot par politiskajiem ciklēm, esmu pārliecināts, ka pēc vēlēšanām pārtuvusi pilnvaru laika, taču pa vidu vēl ir citi politiskie cikli, kas mainās. Mēs, LDDK, ārkārtīgi aktīvi strādājam, lai sarunāties par nodokļu politikas izmaiņām.

Jums ir kritiska attieksme pret ideju kriminalizēt kartelus. Kur tādi sākotnēji problēmas?

Runājot par brīvību izvēlēties, vienmēr jāvērtē soda samērīgums. Sākotnēji, vērtēm konstitucionālās pareizās sankcēt kopā Konkurences padome konstatēja pārkāpumi, tika lemts, ka vērtējamie pārkāpumi jāvērtē administratīvi cietēji. Tika nākusi grozījumi regulējumā, ies izmaiņas

Birokrātijas mazināšana gada laikā pati ir kļuvusi par birokrātisku un sarežģītu procesu

Noskatīties video fragmentu

valdībā un nosūtīja Saeimas Tautsaimniecības komisijai izskatīšanai, bet diemžēl tā arī šo nepārkāpja atvērtās sēdes skaitā. Iniciatīvas, kas rodas uz publiskas uzvedības rēķina bez izvērtēšanas, nav pareizais virziens. Tapēc šo jautājumu nodēvēju Saeimas Juridiskajā komisijā, kur tad arī nodēvēsim uzņēmumus.

Kartelis jau skaitlīgā vienošanās ir viena no faktiem, kas uzņēmējdarbības vidi krasjo vienādrāk. Kāpēc šādu darbību kriminalizēšana varētu radīt problēmas?

Izvērtējot juridiskos risinājumus, ir jāvērtē visi iespējamie riski un blakusefekti. Ekonomikas ministrija kā atbildīgākā risinājuma virzītāja administratīvās atbildības piemērošanas uzraugpersonām. Arī Ignasijā ir bijusi diskusija par to, ka administratīvā atbildība ir vērtējama risinājuma.

Un tomēr – kur tieši jūs saskatāt negatīvo blakusefektu?

Par to, kādi riski mainās vienu vai otru procesu rezultātā, būtu jāpriecājas kriminālistikas ekspertiem. Manuprāt, ir jāizskata iespēja, ka persona varētu tikt aprādzēta nepamatoti. Tas, iespējams, nebojāka reputāciju uz visu mūžu.

Minēsi jēdzienu "publiskā atlaišana", ar to domājot tā dēvēto bēvnieka karteļa lietu?

Bēvnieka stāsts publicēja izpēti ārvalstī ir pārliecināmi lielu rezonansu.

Vai tomēr novērojam absurda situāciju, ja tiek pateikts, ka tā dēvētajā bēvnieka kartelī lietā nevis ir noticis pārkāpums, bet gan nav bijis pareizi, kādā veidā šo pārkāpēji ir pieķerti?

Jā, tādu mums ir jākodificē darījās. Darbojam tieši tādā veidā un nepieciešam, ka likumu ievērojot jēs, ar to visi pārējās. Tajā dzīvē arī izmeklētāji ietilpst. Ja likumu tiek pārkāpts vai izmeklēšanas procesā tiek darīts kaut kas aplama, tiesa drīkst uz to norādīt. Uz šo principa balstās tiesiskas valsts pamati.

Kaut kritiski izteicies arī par darba dienu pārcelšanu. Šajā jomā kaut kas ir jāmainās?

Darba dienu pārcelšana būtu jāpārtrauc kā prakse. Tas ir nepilnīgums, kas izvirzās lielākajās publiskajās sektorōs. Respektīvi, ir parādījies iespēja pārvietot darba dienas, lai veidotos garākas brīvdienas. Šo tendenci drastiski vērtēju pēdējā atvaļinājumā. Tas arī izsaucis neizpratni, jo darba dienu pārcelšana rada vairāk neskaidrību un nesaskaņām nekā reāla kapitāla.

Jau ilgstoši tiek uzvērts, ka būtiskas izmaiņas valstī jāplāno, konsultējoties ar uzņēmējiem. Kāda ir realitāte – valdība ar LDDK konsultējas, uzklausītājas vai arī konsultējas, bet vienalga darā pa savam?

Manā skatījumā tas nav labi vai slikti – tā ir līdzīga iespēja. Un tā ir abveidīgi noteiktošā iespēja. Valdības pārstāvji to neprot izmantot. Šāda dialoga pārtraukums ir gan attiecībā uz tā izvēlēm, gan arī produktīvu komunikāciju kādu jautājumu risināšanā. Komunikācija ir ļoti aktīva, kad jārunā par uzņēmēju pārkāpumiem, bet, tādēļ būtu jākomunicē viņu intelektuālā kapacitāte, mēs redzam tīkla pretrunas un komunikācijas trūkumu. ■

"KARSTS" TIRGUS AR BAŽĀM PAR NĀKOTNI

ANDREJS VAIVARS

Laikā, kad valstī ilgstoši spriež par nepieciešamību mazināt izdevumus un dzīvot taupīgāk, būvniecības sektorā vērojama ganduļu pertija situācija – šķiet daļa nozares strādājošo uzpūtušies novērtēs par postījumu trīskāršu un pat nevēlas izrādīties pretī pārmērīgo cenu interešēm un apjomiem. Kā šie faktori sadzīvo kopā, un kāpēc, nenoņemot uz tirgus aktivitāti, uzņēmēji ir noskaņojušies par nākotnes?

KĀDREIZĒJIE LĪDERI PALIEK ĒNĀ

Latvijas Būvuzņēmēju apvienības valdes priekšsēdētājs Edijs Kupčs norāda, ka beidzamie divi gadi būvniecības sektorā nav bijuši vienādi. Daļai nozares strādājošo uzpūtumu tās bija vajadzīgs, bet citiem nācās novērst joslas. Tā, kuriem konkurentiem vēlies vairāk, bet kuriem – mazāk, šādi mērķi izskaidrojuši divi faktori.

Pirmkārt, būvniecībā nākusi daļa kompānijā skūnēt pilns mēroga karadarbība Ukrainā kopš 2022 gada februāra. Šie notikumi daudzkārt ietekmējuši, piemēram, materiālu piegāžu ķēdes.

Otrkārt, šādā kontekstā bijusi Krievumos paātrināta pāreja Rietumiem tā dēvētajā būvniecības kastēja ietē, kādreiz kādreizējiem Latvijas būvniecības topa augšgalā uzņēmumiem piedāvājot publiskā sektora iepirkumus. Šiem uzņēmumiem nācās pārkvalificēties, meklējot jaunus darbības apjēgas. Vienlaikus šīds pavērsiens jāvērtē atšķirīgi jautājumā par tirgus dalījumu, bilstoši pamatotai jau minētajā būvniecības topā. Uzņēmumiem, kuri kādā laikposmā dēļ iepriekšējos gados samazinātās savu darbību, šī brīža iepirkumos var būt salīdzinoši grūti iztikt konkurētspējīga piedāvājuma.

Apvienības vadītājs norāda, ka 2026 gadā mākslīgajā ar stīvvadītā gaidāms būvniecības tirgus pieaugums. Tieši gan, jāpaņem vērā vairāki aspekti.

"Runa ir par infrastruktūras objektu sāktāšanu – dzīvojamās mājas nevēlas būvētāji sākt spēlēt, lai būvkompānija sākotnēji piedāvātu izaugsmi. Galvenais paātrinājās ir publiskais sektors, objektus finansējot no Eiropas fondu līdzekļiem. Tā tas bijis arī divus iepriekšējos gados. Šobrīd vēl grūti prognozēt, cik daudz no šādas infrastruktūras objektus valsts izvēlēsies sākt būvēt 2026 gadā. Taču skaidrs, ka šādi līdzekļi tiks izmantoti ar valsts drošības mērķiem objektiem," tā E.Kupčs.

Raugoties tālāk nākotnē, jāsaprot, kāds nozarei būs tas, cik racionāli un produktīvi pastāvēsi rīkoties, organizējot iepirkumus. Kopumā, cik profesionāli tos tiks veikti, cik šādi mērķi pārklāsies tiks dota ekonomiskā labklājojam, novēro vienādrēķi Ēkākājum piedāvājumam, un tam līdzīgi, uzskata E.Kupčs.

MĒĢINA ATGŪT ZAUDĒTO

Latvijas Būvinženiera asociācijas prezidents Normunds Grinberga uzskata, ka 2025 gadā būvniecības sektorā strādājošajiem ir bijis daudz darba – dažādu objektu restarta, un sprindze bijusi pietiekami liela.

"Pēc pašreizējām prognozēm, 2026 gadā nav gaidāmi no līdzīgi kāpumi, no ietekmē un pēc vērtētais darba līgumi turpināsies. Tieši, ja par 2026 gadu tādu faktiski nav, tad par tālāko perspektīvu – gan. Būvniecības tirgus sākotnēji līdzīgi var prognozēt pēc schēmas biroju nosodīsim – cik daudz un kādi objekti tiek projektēti. Šobrīd redzamas, ka nākotnē realizējamo projektu apjoms no tikai nepilnīgās, bet pat samazinās. Tas nozīmē, ka būs jārēķinās arī ar būvniecības jaudu samazinā. Šajā jomā nagaidāmais nav ne kādas iepriecināšās, un tas saistās gan ar centieniem ekonomēt līdzekļus valsts budžetā, gan ar Eiropas struktūrfondu periods beigām," tā N.Grinberga.

Pietiekami liela nozīme cesti arī specifiskām, ka pabrīnīšā situācijā valstī pārvērtās ir ar drošības mērķu objektu realizācija, pārējo faktiski sākšot sākundēkā līmenī. "Jā, var teikt, ka šādā situācija ir tieši būvkomersantiem, kuri strādā ar drošības objektiem. Tomēr kopumā drošības objektu īpatsvars nemaz nav tik liels," saka asociācijas prezidents.

GRŪTI PLĀNOT DARBU

Šādiņa gan par šobrīd tāpēc nerisināsies, gan sākotnēja iespējām ir arī būvkompānija "Binava Latvija" valdes priekšsēdētājs Mārtiņš Kļaviņš. Viņš

stāsta – paātrināt mājokļu tirgus Latvijā ir atzīvojies un pieprasījums aug. Tīpat ir vērojami valsts pasūtījumi infrastruktūras sākotnēja jomā, īpaši nozīmīgi ir "Rail Baltica" projekta turpmākajai realizācijai, un tas viss būvniecības tirgu Latvijā ustur "karstā*".

M.Kļaviņš norāda, ka līdzīga situācija ir arī mūsu kaimiņvalstīs. Piemēram, Lietuvas komersanti būvmateriālus jau mēģina iepirkt Latvijā, un tas kopējo situāciju paātrināsa. Viņa skatījumā ir likumsakarīgi, ka situācijā, kad pieprasījums ir līdzīgs un pietiekami strauji vajag liela darbaspēka un būvmateriālu jaudas, cenas aug. Turklāt šobrīd ir novērojams dzīvojamo mājā fasādes renovācijas darbu pieaugums, un arī šajā jomā izmaksas turpina palielināties.

"No visiem būvniecības pārtīrījumiem Latvijā liāliko īpatsvars, aptuveni 70%, veido tieši valsts pasūtījumi. Šādā situācijā valstij pašai

CENAS AUG

Savukārt būvkompānijas "YIT Latvija" valdes locekļa Andris Boļš pauž, ka līdzīgi cieši saistāmi būvniecības izmaksu kāpumam ir būvmateriālu cenas, kas var pieaugt, ja eksistē nestabila Ukrainas ārējās vai iekšējās ekonomiskā situācija Skandināvijas valstīs. "Latvijā vērojamas būvniecības jaudu piepildījums ir vērojams tādā inženierbūvju sektorā. Aktīvi tiek būvēti dažādi "Rail Baltica" objekti. Nākamais ir sarežģītāku sektoru – sauļošanās parki, vēja parki, biroju parki, dažu centru un tamlīdzīgi," saka A.Boļš. Viņa skatījumā augstās ir vēja enerģijas ir šīs būvniecība, kas vienādā mērā saistās ar zemu investoru aktivitāti ģeopolitiskās situācijas dēļ. Dzīvojamo māju būvniecība sāksies ir uzlabojusies, bet tas ir salīdzināmā ar jau minēto līmeni 2024 gadā, kad augstā SUBSIDĒ, tāmēja dēļ šī sarāma bija īstenībā specifiska.

"Raugoties uz Eiropas fondu projektiem, tādi tīra būvniecībā ir būtu saprātīgāk jāpēta, kādus objektus kādi brīdī realizēt. Ja vērojamas objektus, kam saprotamās nākšā beiga apjoms, vienādā līmenī realizē Aizsardzības ministrija, Satiksmes ministrija un paātrināt sākās "Rail Baltica" izbūve, skaidro, ka šī iespējamā cena būtādi pieaug," skaidro M.Kļaviņš.

Viņš norāda arī ar nepieciešamību plānotāji politika attiecībā uz darbaspēka piesaistī no citām valstīm. "Valstij vajadzētu domāt, kā vienādīgi atrādājošo piesaistī no ārvalstīm brīvas, kad būvniecības sektorā ir tā dēvētais "pūķa" īsās un rodas vajadzība pēc īsās darbaspēka apjoma. Šādas situācijas varētu atrisināt, uz konkrētu īsās piesaistot ārvalstu darbaspēku. Tas arī jautu tik strauji nekāpināt jau tā īsās izmaksas būvniecībā," spriež M.Kļaviņš.

vērojamas vērtēšanas problēmas. Tā kā šādu finansējuma apguves iespēju trūcīgo mājsaimniecībām, vienīgais būtiskais daļa no būvniecībai domātās naudas tur varētu nonākt ģimenēm, bet tas pārdalās dažādiem citiem mērķiem, piemēram, komunālajiem un izdevīgu iepirkumiem," pauž A.Ilsēns.

Viņš atzīst, ka vietējās problēmas būvniecības nozarei ir tā lielā atkarība no Eiropas Savienības finansējuma. Pēc tā pieejamības beigām nākotnē draud krituma, ko palielās investīciju aspekts pilnvērtīgi sāvīstot.

Būvnieks norāda, ka inflācija nozarei šogad paredzama nelielā – 3–4% robežās – un to galvenokārt notiks augstās darbspēka izmaksas.

SAGAIDA IEPRIEKŠĒJĀ GADA LĪMENI

Būvuzņēmēju darbošanās apjomi lielā veidā ir atkarīgi no aktivitātes būvniecības nozarē, ko novērtēt nākotnē iespējams būvprojektēšanas (BIP) rādītāji, – uzņēmumā AS "Sakret Holdings" padomes priekšsēdētājs Andris Vanags. Tādējādi, vērtējot 2026.gada apgrozījuma prognozes, būvuzņēmēji ražošanas jomā netika pilnīgi no jaunās pieaugums, no uz krituma.

Uzņēmēja pauž: – ja IKP pieaugums valstī ir 3–3%, tas norādāms par noteiktu gadu, kad ar būtiskiem rādītājiem var rēķināties arī būvniecības un būvuzņēmēju ražošanas sektorā. Ja IKP samazinās, situācija pasliktinās. Šobrīd izmaiņa pret, tiem gan, nebūtu no liela bāzes fizīskā nav, tādējādi nagaidāma, ka nozares apgrozījuma nagalbākos iepriekšējā gada līmenī.

Vienlaikus gan jāņēmās ar dažādiem faktoriem. "Pirmkārt, joprojām turpinās karš Ukrainā, un līdz ar to nav iespējams prognozēt vismaz tuvākās tuvākās tirgū. Otrkārt, valstī lielas līdzekļus turpina iegaldīt mobilitāti infrastruktūrā, kas nozīmē apgrozījuma nagalbālance ārpus procesā konstatējam pozīcijas. Protīvi gan vērtēt tas varētu skart būtiska ražotājus un piegādātājus, jo tādēļ objektīvam, pieņēmum, apdarei materiāli fizīski nav nepieciešami," tā A.Vanags.

"RAIL BALTICA" FAKTORS

Ekonomists Artis Sauka, vērtēdams situāciju tirgū kopumā, atzīmēja, ka būvniecība ir cēlāka biznesa, kuru visvairāk ietekmē kopumā ekonomiskā situācija valstī. Protī, ja ekonomika sag un privātais sektors valsts ārējā ietekme, valsts līdzekļus nav nepieciešams. Savukārt, ja vērojama izaugsme kāpināšanās, ir tikai saistāmi, ja valsts realizē savus būvniecības projektus, tādējādi jauja tās sektoram nākotnēnākt.

Vēl atzīst, ka šobrīd nav pamata runāt par ekonomikas kāpināšanās Latvijā, taču vienlaikus tiek realizēts starptautiskais "Rail Baltica" projekts, kura ietvaros tiks veikts ātrgaitas Latvijas sasaistēšanas ātrumiem. "Mēs varam konstatēt pozitīvi, tādēļ šīm situācijām mūsu tirgū, ja "Rail Baltica" projekts šobrīd notiku realizēts. Vienādēl tā ir saistāmi, ka valstīs procesi notiek vienlaicīgi," piebilst A. Sauka.

IZSNIEGTO BŪVATĻAUJU SKAITS

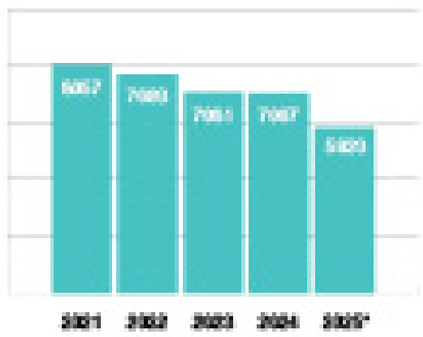

BŪVNIECĪBAS PRODUKCIJAS APJOMS

Faktiskās cenās, milj. eiro

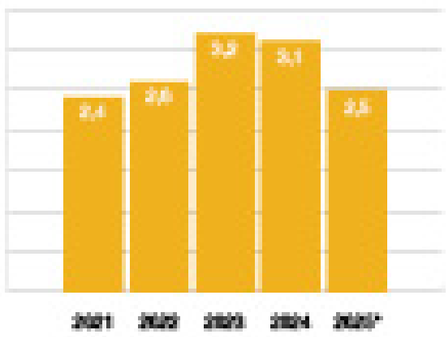

*Dati par 2025.gada pirmajiem 3 ceturkšņiem

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

FINANSES iRokasgrāmatas

ATJAUNOTA!

Iekšējās kontroles sistēma

Autore: Jadviga Neilande

- nozīmīgi legālu līdzekļu legalizācijas novēršanas iekšējās kontroles sistēma
- starptautisko un nacionālo sankciju iekšējās kontroles sistēma
- pārskatāma un ērti lietojama struktūra
- obligāto noteikumu paraugi
- ērti un ērti pielāgojamas veidlapas
- savu risku novērtēšana
- pilnīgi gatava pielāgošanai savam uzņēmumam un iesniegšanai VID

168 EUR

12 mēneši

IZDEVNIECĪBA IŽURNĀLI

IENĀC UN ABONĒ!

Abonē iFinanses.lv sadaļā iRokasgrāmatas • 67280693 • info@iZurnali.lv

KIBERDRAUDI SKAR IKVIENU

KRISTIĀNA RANCĀNE

Ņemot vērā pastiprinātos kiberuzbrukumu draudus – Latvijā 2025.gadā Valsts policijā reģistrēts 8701 krāpniecisks gadījums –, arī uzņēmumiem aizvien vairāk jābūt gatavīem atpazīt un novērst dažāda veida kiberdraudus. Lai noskaidrotu, kādi ir populārākie krāpniecības veidi un kā cīnīties ar kiberuzbrukumiem, uzrunājām trīs dažādu joma ekspertus.

APSTRĀDĀTIE KIBERINCIDENTI PĀ KATEGORIJĀM

APDRAUDĒJUMU SKAITS

2255	316	212	111	0	0
Ļaunprāta programmatūras apdraudējumi	Mēģinājumi apdraudējumi	Bīstami apdraudējumi	Kaitīgāji apdraudējumi	Augstas nozīmes apdraudējumi	Nozīmīgās kļūdas apdraudējumi

23,7 milj. eiro
no Latvijas iedzīvotājiem izkrāpātā summa 2025.gadā

8701
reģistrēto krāpniecisko darījumu skaits 2025.gadā

6 702 730 eiro
personu zaudēta summa investīciju krāpšanas gadījumos 2025.gadā

KRĀPNIEKU GUVUMS:

- skaidra nauda
- dārgmetāli
- bankas konta ieņēmumi
- kriptovalūta

122 635 eiro
personu zaudēta summa tālbrīža krāpšanā 2025.gadā

KRĀPŠANAS SKAITS

6479	732	479	466	385	46	28
Interneta krāpšanas	Krāpnieciskas kļūdas	Investīciju krāpšanas	Pārdošanas	Mantošanas krāpšanas	Makšķerēšanas uzbrukumu krāpšanas	Romantiskās krāpšanas

Avots: CERT.LV, Valsts policija, 2025.gada dati

VILTUS RĒĶINI, E-PASTI UN IZSPIEDĒJVĪRUSI

GINTS MĀLKALNIETIS,

CERT.LV kibernoziegumu eksperts

Biežāk sastopamie kiberuzbrukumi, par kuriem CERT.LV saņem ziņojumus no cietušajiem uzņēmumiem, ir vīrusu rēķini, vīrusu e-pasti grāmatvedībai, izspiedējvīrusi, kā arī uzbrukumi piegādātāju ķēdei.

Vīrusu rēķinu pamati tiek saņemti ir kā no sadarbības partneru. Tas var būt precīza informācija par preci vai pakalpojumu, kuru uzņēmums vēlas iegādāties, un kontekstu ārēju pušu novērtēšanai, izpratnei bankas konta, uz kuru jāveic maksājums. Lai maksājumam nemanāmi aizdomas, vīrusaini e-pasti tiek novietoti arī ļāviņām līdzīgos interneta kontu mākoņos: lietotāju nosūtīti bankas izdrukātu konstrukciju dēļ, kļūdainas konta izpratnē nosūtītajā rēķinā, konta nosūtīšanu tālākai starpniekiem maksājuma apstrādei vai uzņēmuma apvienošanas dēļ.

Lai izvairītos no šādiem uzbrukumiem, ar sadarbības partneri jau sākotnēji jāvienojas par to, kā tiks paziņotas apstiprinātas jaunākās izmaiņas. Ja tiek saņemts pieprasījums mainīt maksājuma informāciju, jāpārbauda, ka tā ir korekta, izmantojot citu saziņas kanālu, piemēram, piezvanot. Jāpieņem tikai elektroniski parakstīti rēķini un, protams, vienmēr jāpārbauda sūtītāja e-pasta adrese.

E-pasta adrese, no kuras tiek saņemts vīrusains rēķins, ir vai nu uzlauzta sadarbības partnera e-pasta adrese, vai arī e-pasta konts, kas izveidots speciāli šim uzbrukumam un ir līdzīgs sadarbības partnera oriģinālajai e-pasta adresei, bet tajā ir nelielas atšķirības – tās var būt domuzīmes trūkums nosaukumā, .com vietā ražotāja .eu, domuzīmes pa vidu vārdam u.c.

Vīrusi e-pasti tiek izmantoti arī nolūkā izkrāpt maksājumus uzņēmuma vadītāja vai kāda kolēģa vārdā, sūtīt grāmatvedim vai no sākotnējās vēstules mainīt maksājuma uz citā norēķinu bankas kontu, vai šādamu nosūtīt algas konta. Arī šādos gadījumos ir svarīga procedūra, kā pārbaudīt un apstiprināt šādi pieprasījumi. Tipiski vīrusaini rēķīgi jāpārbauda sūtītāja e-pasta adrese – vai tādām tas ir uzņēmuma vadītājs vai kolēģis.

Izspiedējvīrusi izfiltrē uzņēmuma sistēmas, nošifrē datus un pieprasa maksu par to atšifrēšanu un pelnošanu arī par datu nesaplūdināšanu. Visbiežāk šādi vīrusi sistēmā nonāk, darbiniekam atverot kādīgu e-pastu (izdzēšot to vai atverot pielikumu). Tīpai uzbrucēji mēģināt izmantot vāji aizsargātas tālvadīšanas risinājumus, piemēram, VPN vārtejas vai attālināts piekļuves rīkus.

Ja mērķis ir pietiekami vērtīgs, tādu labi aizsargāts, kiberuzbrucēji var visādākā veidā. Tie var darboties tālu uzņēmumam, bet caur tālāku izmantot tādu no uzņēmuma piegādātājiem, piemēram, programmatūras izstrādātāja, informācijas tehnoloģiju (IT) vai grāmatvedības pakalpojumu uzņēmumu, lai ar tā starpniecību iekļūtu uzņēmuma sistēmās. Tādēļ svarīgi ir pārliecināties, ka arī izvēlēto sadarbības partneru kibernoziegumu prakse ir atbilstošā līmenī un netiek piešķirti kompromisi par labu ērtībai, piemēram, vāji aizsargāti attālināta piekļuves risinājumi, kas konstanti tiek turēti atvērti, ja tā ir vienādīgāk.

Nevēl darbinieki tiek uzskatīti par vājāko posmu, jo kiberuzbrucēji novēro darbus spēlē izmantojot dažādus risinājumus, bet gan mēģina panākt, ka darbinieki paši "ielaiž" uzbrucēju sistēmā, ātrajos, nogurušos vai neizsālušos dēļ atverot kādīgo mēli, ievadot datus vai lejupielādējot pielikumu. Tādu darbiniekus var arī padarīt par uzņēmuma spēkīgāko vārtsargu, mācot tiem atpazīt uzbrukumu mēģinājumus un ziņot rīkus to novērtēšanai, piemēram, nodrošinot īsta iespēju ziņot IT nodaļai par aizdomīgām e-pastiem.

DR. DAT. BAIBA APINE,

SIA "Telekomunikāciju Centrs" Valdes locekle, informācijas sistēmas vadītāja, CISA, PMP

JĀBŪT SAKĀRTOTAI IEKŠĒJAI SISTĒMAI

Kopumā izaicinājumi skaitā rīdz novērst uzņēmuma vārdu uz "plānā mazā" vai "plānā novēlušās", lai kļūtu par uzbrucēja mērķi. Uzbrukumu ir vairāk un tīkli pastāvīgi, brīvi piejami uzņēmumiem izpratnē norādīta dati, kuras izmantot mērķētu uzbrukumos. Uzņēmuma vietnē Haveibeenpwned.com var ievadīt savu e-pastu un pārbaudīt, vai tas kādā kādā data nopludināts un tādējādi potenciāli var tikt izmantots uzbrukumos.

Līdzīgi daļa valstīs kibernoziedzīgumu ir no tik daudz mainīgi ar tehnoloģiju izlaišanas, cik ar aspirācijām drošības pārvaldīšanu. Uzņēmumu vadītāji, kas cīnās pārkāpumus vai izspiedējvīrusu uzbrukumus, dažās līdzīgā pieredzē – nezināšana atbildīšanu, kaotiski drošības procesi un riska novērtējums, kas veikts vai un nekad nav tīcis atjaunots. Pat modernās uzņēmumās un aktīvākās aspekti paraugā, ja nevēlas nozīmīga sistēma izvērtējumiem, neplāno incidentu scenārijus un lēmumi rezultātā par kibernoziedzīgu.

Latvijā izrādās problēma ir IT drošības atbildības dalījuši izpildīdirektoram, kuram biežāk vien vienkārši nav laika un atbilstošās kompetenču. Rezultātā lēmumi tiek pieņemti novēloti. Tapēc ne uzņēmumos, kuros ir kibernoziedzīgu vadītāja, incidenti tiek pamanīti ievērojami, procesi ir nekārtīgi un uzbrucējiem ir krietni grūtāk gūt pieejamumu. Svarīgi ir visi procesi – no regulāra atjaunināšana pārvaldīšanu līdz skaidrai procesi konfigurēšanai un darbinieku apmācībai.

Pēdējos gados Eiropas valstis būtiski pastiprinājušas kibernoziedzīgumu normatīvo regulējumu. 2022 gadā Eiropas Savienībā (ES) tika pieņemta NIS2 direktīva (direktīva 2022/2555, ar ko paredz pasākumus augstā pastāv vienādi augstu kibernoziedzīgumu līmeni ES), nosakot vienotas kibernoziedzīgumu prasības platam uzņēmumu un iestāžu lokam.

Latvijā ir direktīva ieviesta ar Nacionālās kibernoziedzīgumu likumu (NKDL), kas stājās spēkā 2024 gada 1.septembrī. Šie likumu izmaiņas par pagrieziena punktu – pirmo reizi daudzām uzņēmumiem drošības pasākumi vairs nav brīvprātīga izvēle, bet gan obligāta prasīšana. Likuma attiecas uz vidējiem un lielām uzņēmumiem gandrīz visās nozarēs, kurās kibernoziedzīgumu var izraisīt nozīmīgi sekādrība. Prasības var skart arī daļēji mazākus uzņēmumus, ja to darbība ir kritiski svarīga, piemēram, valsts līdzīgās uzņēmumu, kas apkalpo pilsētu.

Latvijā NKDL mērķis ir aptuveni 1500 uzņēmumu un iestāžu, no kuriem daļa jau reģistrējušies Nacionālajā kibernoziedzīgumu centrā.

Iemesls vairāku uzņēmumiem nodrošināt atbilstību NKDL, ja dzīvākā tika paaugstināts kopējais kibernoziedzīgumu līmenis, mainījusi valstīgās kibernoziedzīgumu vadītāja un nodrošināta spēja konstatēt kibernoziedzīgumu saka likvidēšanu.

Savlaicīga rīcība, caurspīdīga komunikācija un sadarbība ir būtiski faktori veiksmīgai krīzes pārvaldībai kibernoziedzīgumu incidenta gadījumos. Uzņēmumi, kas ātrāk dalās informācijā, nevis mēģina slēpt problēmu, un stingri ievēro savu drošības politiku, pārstrādā, nozīmīgāk izpirkuma, paātrināt spēj mazināt reputācijas kaitējumu un pat nostiprināt klientu uzticību. Tāpat pārvaldīt riska, ka izpirkšanas gadījumā – rezervēt kopijas un izstrādāt incidenta plāni – ļauj ātrāk atjaunot darbību un samazināt finansiālos zaudējumus.

Piemēram, Norvēģijas metālrūpniecības uzņēmumam "Norsk Hydro" 2019 gada martā izpēkšķēšanas pandēmija ietekēja IT sistēmas. Uzņēmuma IT speciālisti ātrākajā laikā atvienoja tīklu, lai ierobežotu izplatīšanos, sāka maksāt izpēkšanas un piesaistīja "Microsoft" kibernoziedzīgumu ekspertus darbības atjaunošanai. Uzņēmums katru dienu rīkoja preses brīfingus un informēja sarunās darbiniekiem un klientiem, sākot dāsnās informācijā par notikuma gaitu. 3 nedēļu laikā tas pilnībā atjaunoja darbspēju, izmantojot rezerves kopijas, un klientu datu aspēkšķē netika konstatēta.

Saskaņā ar "Euronext" datiem (publicēti 2019 gada 26 martā) uzņēmuma akcija vērtība pēc uzbrukuma krītās par 1,9%, kamēr Norvēģijas biržas indekss tajā pašā laikā pieauga par 0,5%. Investori negatīvi novērtēja incidenta mērķa ietekmi, īpaši zaudējumus pirmajā nedēļā un aspekcīdrošības atjaunot IT sistēmas. Tātāk akcijas drīz vien atgūsās, to vērtēšanu ietekmēja bija īslaicīga, un tīgas uzticība uzņēmumam atgriezās, paātrināts caurspīdīgajai un profesionālajai krīzes komunikācijai. Investori pozitīvi novērtēja gan uzņēmuma spēju tīri pārcirt ar manāmiem procesiem, gan skaidro, publiski pieejamo informāciju vīna incidenta laikā.

JĀNIS MATĒVIČS,

SIA "Latvijas Mobilais Telefons" Kibernoziedzīgumu vērtēšanas daļas vadītājs

SVARĪGA LOMA DARBINIEKU APMĀCĪBAI

"LMT" savā ikdienas darbā saskaras ar plašu kibernoziedzīgumu spēkšanu, kas mainās tik līdzi mūsdienu tehnoloģijām un telekomunikācijām uzņēmumiem.

Bīstamākie riski ietver pikšķerēšanas uzbrukumus, krāpniecisku ķēriņus un balss zvanu kampaņas, DDoS uzbrukumus infrastruktūrai, ļaunprātīgu programmatūras izplatīšanas mērķīgākajām.

Papildus informācijas aprīkojumam darbinieki saskaras arī ar sociālās inženērijas riskiem, kuru mērķis ir iegūt sensitīvu informāciju vai piekļuvi uzņēmuma resursiem.

Uzņēmumā izvēlētie dažādīgu drošības risinājumi, ieskaitot risinājuma "Internetā augšā", ik mēnesī identificē un bloķē ievērojamu skaitu potenciāli kaitīgu pieprasījumu. Tas samazināmi pastāta spēkšanas augšā iespēju.

Vienlaikus būtiska nozīme ir darbinieku izglītībai kibernoziedzīgumu novērstīšanā. Piemēram, darbinieka mērķīgā informācija par aizdomīgu mēnesī tiek centralizēti analizēta. Drošības operācija centra sistēma, ļaujot no tīkla savlaicīgi identificēt jaunas krāpniecības kampaņas un krāpnieka pielietotās metodes, bet arī nepārtraukti pilnveidot aizsardzības sistēmas.

Lai stiprinātu darbinieku kibernoziedzīgumu kompetences, uzņēmums īstenō strukturētu darbošanās apmācību pieeju. Tā ietver regulāras mācīšanās sesijas, imitācijas vēstules un padziļinātas nodarbības par aktuālajiem kibernoziedzīgumu riskiem, to atpazīšanu un novēršanas principiem. Apmācību saturs tiek pastāvīgi atjaunināts, pamatojoties uz jaunākajām kibernoziedzīgumu risku tendencēm un praktiskajām pieredzēm.

Papildus kvalifikācijas uzlabošanas tiek organizēti arī praktiski drošības vingrinājumi un simulācijas, starp "LMT" Drošības direkcija vadīti scenāriji par kibra situācija pārvaldīšanu un informācijā radīšanas riskiem. Šie vingrinājumi ļauj darbiniekiem izstrādāt praktiskas rīcības prasmes reālīstīgās scenārijos.

Arī darbinieku informēšana par kibernoziedzīgumu apdraudējumiem "LMT" tiek nodrošināta regulāri un strukturēti, izmantojot vairākus saziņas kanālus. Aktuālā informācija, brīdinājumi, praktiski ieteikumi un riskiem raksturojošā informācija tiek sistemātiski publicēta iekšējā komunikācijas platformā, nodrošinot darbiniekiem savlaicīgu piekļuvi būtiskai informācijai.

Vienlaikus darbojas centralizēta komandas apzīpošanas sistēma, kas ļauj darbiniekiem ziņot par aizdomīgiem e-pasfiem vai citiem incidentiem un saņemt operatīvu atgriezeniskās saites. Tas drošības komandai ātrāk iespēju apkopot datus, analizēt apdraudējuma tendences un savlaicīgi reāgēt uz jaunām kampaņām.

Darbinieiem ir pieejamas arī strukturētas drošības rekomendācijas un iekšējās instrukcijas, kas palīdz tā īstenot atbilstošās metodēm, skaidri norādot rīcību kibernoziedzīgumu incidentu gadījumos un informācijas aizsardzības prasības.

Viena pamatā vērtē no bīstamākajiem elementiem ir nepārtraukta informācijas tehnoloģija un tīkla infrastruktūras uzraudzība. Tas ļauj savlaicīgi identificēt, analizēt un izolēt aizdomīgas aktivitātes, būtiski mazinot potenciālo incidentu ietekmi.

Papildus tīkla izmantoti tehniskie drošības risinājumi ļaunprātīgu, krāpniecisku darbību un kaitīgu datu plūsmu ātrākai uzņēmumā tīklā. Šie risinājumi tiek regulāri pilnveidoti atbilstoši jaunākajām apdraudējuma tendencēm.

"LMT" arī sistemātiski atjauno drošības politikas, procedūras un iekšējos noteikumus, lai atbilstu NKDL prasībām un starptautiskajai labajai praksei. Paralēli tiek pārvērtēti iekšējie procesi, izstrādāt modernizēta drošības dokumentācija un skaidri definētas darbinieka rīcības vadīšanas kibernoziedzīgumu incidentu gadījumos.

Nozīmīga loma ir arī sadarbībai ar CERT.LV un starptautiskajām kibernoziedzīgumu kopienām, kas nodrošina savlaicīgu informācijas apmaiņu, agrīna brīdinājuma saņemšanu un jaunu apdraudējumu identificēšanu.

Uzņēmuma augstu kibernoziedzīgumu brīdinājuma līmeni apliecina ISO/IEC 27001 sertifikācija, kas apliecina – "LMT" informācijas drošības pārvaldības sistēma ir izveidota, ieviesta un uzturēta atbilstoši starptautiski atzītam standartam. Tas nodrošina strukturēta riska vadība, skaidras procesus, efektīvas kontroles mehānismus un to regulāru uzraudzību, būtiski stiprinot "LMT" kopējo kibernoziedzīgumu brīdinājumu. ■

NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA NODOKĻA ATVIEGLOJUMI

RAIVIS LIBERTS,

SIA "Sorainen ZAB" nodokļu menedžeris

Nodokļu plānošana ir neatņemama investīcija mūsdienīgas uzņēmējdarbības gan privātpersonām, gan uzņēmumiem, un nekustamā īpašuma nodoklis nav izņēmums. Ņemot vērā plānoto kadastrālo vērtību ieviešanu (sagaidāms kadastrālo vērtību pieaugums) un tās ietekmi uz nekustamā īpašuma nodokli, rodas pamatots jautājums – kā sagatavoties un izmantot pieejamos atvieglojumus?

Nekustamā īpašuma nodokļa (NĪN) likumi nosaka pašvaldībām savos nolēmumos, un tā var būt robežās no 0,2% līdz 3% no īpašuma kadastrālās vērtības. Mācīsimies gadā pieaugošajās NĪN likmes pašvaldībai ir jāpaliek līdz septītā gada 1.novembrim, pretējā gadījumā pieaugošajās standarta likmes saskaņā ar likumu "Par nekustamā īpašuma nodokli" (likums par NĪN) 3.panta.

KAM PIENĀKAS ATVIEGLOJUMI

Likumā par NĪN paredzētas nodokļa maksātāju grupas, kuriem piešķirsim NĪN atvieglojumi:

- invālīdiem personām palielināta piešķir 90% atvieglojumu, novalidi maznodrošināšām – līdz 90%. Šīs atvieglojumi pieaugošajā dzīvojamajām ēkām un tām piekrītošajai zemei, ja īpašumu netiek izmantots saimniecisko darbībā;
- daudzbērnu ģimenēm par dzīvojamajām mājām neatkarīgi no tā, vai tās ir vai nav nodalītas dzīvokļu īpašumos, dzīvojamo mājas daļām, ietilpu grupām neizīrējamās ēkās, kuru kārtējais remonts ir darīvalsts, un tām piekrītošajai zemei NĪN samazina par 50%, bet ne vairāk kā 500 eiro gadā, ja īpašumā ir deklarēti vismaz trīs bērni līdz 18 gada vecumam vai studenti līdz 24 gada vecumam;
- politiski represētām personām piešķir NĪN atvieglojumu 50% apmērā par dzīvojamo ēku un zemi, ja tās netiek izmantotas komercdarbībai.

Papildus iepriekš minētajiem vispārējiem atvieglojumiem pašvaldībām ir tiesības savos nolēmumos noteikt atvieglojumus citām nodokļu maksātāju kategorijām. Šie atvieglojumu apmēru saskaņā ar likumu par NĪN 5.panta var būt no 25% līdz 90% no aprēķinātā NĪN.

Likumā vispārējā kārtībā noteiktie ierobežojumi ir mērķēti uz sociāli nelabvēlīgākajām nodokļa maksātāju kategorijām, novērst saimniecisko darbību veicējiem vispārējā kārtībā likumā atvieglojumi nav paredzēti. Tomēr pašvaldībām ir tiesības noteikt NĪN atvieglojumus arī saimniecisko darbību veicējiem, tomēr līdzīgi gadījumos, jāievēro Eiropas Savienības noteiktās izņēmumi.

RĪGA

Rīgā NĪN pamatlikme ir 1,5%, un tā pieaugošajā zemei, ēkām, kas tiek izmantotas saimniecisko darbībā, kā arī ja īpašumā nav deklarēta dzīvesvieta. Pasaules līmenī 3% attiecināma uz visām degradējošām ēkām.

Saskaņā ar Rīgas domes saistošo noteikumu Nr.148 "Par nekustamā īpašuma nodokli Rīgā" 3.punktu dzīvokļu īpašumiem un visas dzīvokļu (individuālajām) mājām pieaugošo samazinātās NĪN likmes, ja īpašumā iekārtojas gada 1.janvārī plus. 0.00 ir deklarēta vismaz viena persona:

- 0,2% no kadastrālās vērtības daļas līdz 57 000 eiro;
- 0,4% no kadastrālās vērtības daļas no 57 000 eiro līdz 107 000 eiro;
- 0,6% no kadastrālās vērtības daļas virs 107 000 eiro.

Rīgā ir izstrādāta plaša NĪN atvieglojumu klāsts, galvenokārt sociāli mazāk aizsargātām grupām. Piemēram, noteikti šādi atvieglojumi:

- invālīdiem personām – 90% apmērā, maznodrošināšām personām – 70% apmērā;
- vientuļai personai ar 1. vai 2.grupas invalīdītāti – 90% apmērā;
- ģimenēm ar trīs un vairāk bērniem – 90% apmērā, ģimenēm ar divām bērniem – 70% apmērā un ģimenēm ar vienu bērnu – 50% apmērā.

Papildus tam Rīgā piešķir NĪN atvieglojumus īpašumiem, kas veicina sabiedrisko labumu, kultūras mantojuma saglabāšanu un dabas teritorijas uzturēšanu. Tie attiecas uz objektiem, kas nodrošina izglītību, sporta, kultūras vai sociālās palīdzības, sabiedrisko labumu organizācijām (SLO), kā arī īpašumiem ar kultūrvēsturisko vai dzīvojamo nozīmi. Šie atvieglojumi veicina pilsētvides saglabāšanu un dažādu kvalitātes uzlabošanu.

NĪN atvieglojumus izmanto arī lielākajām īpašuma un investīciju pārvaldītājiem. Atvieglojumi paredzēti energoefektīvām jaunbūvēm, lielākajām projektiem un sociālās teritorijām. Piemēram, daudzdzīvokļu mājām, kurām veikts visu fasāde siltināšanas, piemērojams NĪN atvieglojums 90% apmērā. Savukārt ēkām, kas veicina Latvijas konkurētspēju un sniedzas ārpus pārējās investīciju projektiem, piemērojams NĪN atvieglojums 50% apmērā.

JŪRMALA

No 2006.gada Jūrmalā deklarētajiem iedzīvotājiem piešķir 50% NĪN atvieglojumu gan zemei, gan mājām. Atvieglojums par mājām piemērojams kadastrālās vērtības daļai līdz 56 915 eiro. Tas ir maksimālais likumā paļautais atvieglojuma apmērs, un Jūrmala ir vienīgā pašvaldība Latvijā, kas to piemēro visiem deklarētajiem iedzīvotājiem. Trūcīgām vai maznodrošinātām mājsaimniecībām, politiski represētām personām un daudzbērnu ģimenēm 90% atvieglojumu piemēro visam mājām piešķiramā vērtībai.

Līdzīgi kā Rīgā, arī Jūrmalā paredzēti atvieglojumi īpašumiem, kas veicina sabiedrisko labumu un kultūras mantojuma saglabāšanu.

Atvieglojumus piemēro nekustamajiem īpašumiem, ko nomā pašvaldības iestādes, kā arī ēkām, kas izkārtotas arhitektūras pieminekļa statusā un uzturētas atbilstoši prasībām.

Jūrmalā paredzēti NĪN atvieglojumi arī saimniecisko darbību veicējiem. Par īpašumiem, kuros tiek veikta saimnieciskā darbība, piemēro 70% atvieglojumu zemei un 25% ēkām, ja īpašumā ir reģistrēta uzņēmuma sīkuzņēmēja vai juridiskā adrese un izpildīti šādi darbinieku kritēriji:

- uzņēmumā nodarbināti vismaz 10 darbinieki, no kuriem divi ir deklarēti Jūrmalā, vai vārtā: sākā 10 darbinieki, no kuriem vismaz 4 ir deklarēti Jūrmalā;
- vismaz 30% darbinieku strādā pilnu darbu.

Saskaņā ar Jūrmalas domes saistošo noteikumu Nr.33 "Nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu piešķiršanas kārtība Jūrmalas valstspilsētas

> Pašvaldībām ir tiesības savos saistošajos noteikumos noteikt atvieglojumus no 25% līdz 90% no aprēķinātā nekustamā īpašuma nodokļa

Katram nekustamā īpašuma nodokļa maksātājam ir jāsecko līdzi aktualitātēm savā pašvaldībā, lai izmantotu iespējas iegūt atvieglojumus

pašvaldībā" 4 punkta tērauda un ražošanas infrastruktūrai paredzēta vēl lielāka atvieglojuma – 70% apmērā un 50% līdzu, ja vienlaikus izpildās līdzi nosacījumi:

- iepriekšējā gada pieaugušā vidējais skaits 50 000 apmeklētāju;
- gada vidējais nodarbinātāju skaits ir 30 vai vairāk;
- taksācijas gada saglabātas vismaz 80% darbvietu;
- īpašumā ir ēka ar galveno lietošanas veidu "platlīdzīdu pārstrādāšanai" (kods 1261).

LIEPĀJA

Salīdzinājumā ar Rīgu un Jūrmalu Liepājā NĪN atvieglojumi ir daudz mērķētāki nodokļa maksātāju lokam. Privātpersonām atvieglojumi piešķirti līdzīgi par NĪN noteikšanas nodokļa maksātāju grupām. Mazaizsargātākām personām piemērotais NĪN atvieglojums 70% apmērā, ievērojot politiski represētās personas vai nacionālās pretestības kustības dalībniekiem par nekustamo īpašumu, par kuru attiecīgā persona ir noslēgusi līgumu vai saņem līgumu ar pašvaldību, ir pieejams 50% atvieglojums.

Liepāja veicina kultūras mantojuma saglabāšanu, paredzot 70% NĪN atvieglojumu Liepājas vēsturiskajā centrā īpašniekiem (ēkas būvētas līdz 1940 gadam), ja veikts pilns fasādes restaurācija, atjaunošana vai pārbūve.

Saskaņā ar Liepājas pilsētas domes saistošo noteikumu Nr.1 "Par nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu piešķiršanas kārtību Liepājas pilsētā" 5.punktu Liepāja paredz 90% atvieglojumu kapitālsabiedrībām, kuras pašvaldībai piedēvē kapitāla daļas un kuras veic deklarētās uzņēmumus sporta vai kultūras joslā, personām, kuras nodrošina izglītības iestāžu audzēkņu ēdināšanu pašvaldības izglītā, kā arī biedrībām vai nodibinājumiem ar SLO statusu, kuri sniedz pašvaldības īpašumus savu darbību nodrošināšanai. Papildus Liepājā darbojas speciālā ekonomiskā zona (SEZ), kur iespējams saņemt nodokļu atvieglojumus saskaņā ar SEZ regulējumu.

DAUGAVPILS

Daugavpils piedāvā plašu atvieglojumu klāstu sociāli mazāk aizsargātām personām, invalīdiem cilvēkiem ar invalīdītāti. Piemēram, NĪN atvieglojums 99% apmērā piemērojams šādām nodokļa maksātāju kategorijām:

- personām ar invalīdītāti;
- neatkarīgajām personām ar zemām pensijām;
- pirmspensijas vecuma bezdarbniekiem;
- ģimenēm, kurās ir bērni ar invalīdītāti;
- trīsdžēm mājsaimniecībām.

Savukārt NĪN atvieglojums 70% apmērā piemērojams mazaizsargātām personām, kā arī politiski represētām personām un viņu ģimenēm, ja īpašums netiek izmantots saimnieciskajā darbībā. Ar pilnu ieņēmēju grupu saraksts, kādām ir tiesības uz NĪN atvieglojumu, iespējams iepazīties Daugavpils pilsētas domes saistošajos noteikumos Nr.25 "Par nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu piemērošanu Daugavpilī".

Līdzīgi kā Rīga, Daugavpils atļauj dzīvojamo mājā saimniecisko darbību ar 90% NĪN atvieglojumu daudzdzīvokļu mājām, kurās veikts pilns siltināšanas. Atvieglojums piemērojams 10 gadus pēc darba nodošanas ekspluatācijā.

Daugavpils piemēro 25% atvieglojumu uzņēmumiem, kuri iepriekšējā gada pēdējā ceturkšņa vidējo darbinieku skaits (vairāk par pieciem Daugavpilī deklarētiem cilvēkiem) un kuru vidējā mēnešalga iepriekšējā gadā nav bijusi zemāka par 394,11 eiro. Tādā pašā 25% atvieglojums paredzēts uzņēmumiem, kas par savām iekšējām izmaksām izveido kopīgošanas ietvaros mikrodzīvojamās vajadzībām, kā arī īpašumiem, kas tiek izmantoti kā bezmaksas mikrodzīvokļu pieejamība. Savukārt uzņēmumiem, kuros vismaz 50% darbiniekiem ir personas ar invalīdītāti, piemērojams 50% atvieglojums. Atvieglojumu 25% apmērā iespējams iegūt fiziskām sportiskām nodarbībām uzņēmumiem, kuros nodarbinātāji vairāk nekā 800 darbiniekiem un skaporta apgrozījums taksācijas gadā nav zemāks par 7 114 359,65 eiro.

Pašvaldība piedāvā NĪN atvieglojumiem būtiski mērķētus – Jūrmala koncentrē savus maksimālos atvieglojumus privātpersonām, Rīga piedāvā plašu klāstu sociālajām grupām un energoefektivitātei, savukārt Liepāja galvenokārt ievēro likumā noteikto minimumu ar dažām kultūras mantojuma stimuliem, bet Daugavpils koncentrējas uz sociālo atbalstu un uzņēmējdarbības veicināšanu.

PRAKTISKAS NIANSES

Liela daļa no piešķiramajiem NĪN atvieglojumiem netiek piešķirti automātiski, bet to iegūšanai jāvērsās attiecīgajā pašvaldībā ar iesniegumu. Līdz ar to katram NĪN maksātājam ir jāseko līdzi aktualitātēm savā pašvaldībā, lai izmantotu iespējas iegūt atvieglojumus.

NĪN konstruēšanā svarīgs ir dzīvojamās dzīvvietas statuss. Piemēram, Rīgā, lai par dzīvojamā īpašuma un individuālās (viena dzīvojamā māja) piemērotā nosacītās NĪN likmi 0,2% līdz 0,6% apmērā no īpašuma kadastrālās vērtības, 2026.gada 1.janvārī plus 0,00 EUR īpašumā jābūt deklarētai vismaz vienai personai. Ja īpašumā nav deklarēta dzīvojamā platība personai, piemērojama standarta NĪN likme 1,5% apmērā. Tādēļ ir svarīgi laicīgi izvērtēt atbilstību tiesībām no atvieglojumiem, lai novērstu iemesla deklarēšanās dzīvojamās mājās/dzīvokļos un izmaksu samazināšanu.

No 2026.gada Rīgā iedzīvotāji daļēji individuālās, kuri vēlas saņemt NĪN atvieglojumus, ir jābūt aktivizēties oficiālajai elektronisko adresei vai jābūt pieejamam e-pasta kontam saziņai ar pašvaldību.

PAPILDU IESPĒJAS UZŅĒMUMIEM

Lielākā daļa no pašvaldību piedāvājumu NĪN atvieglojumiem ir mērķēti uz privātpersonām un tikai atsevišķi attiecināmi uz saimnieciskās darbības veicējiem.

Uzņēmējiem saistoši var būt tādi nodokļa ieņēmumi, kuri piesaistāmi SEZ. Latvijā ir trīs SEZ: Liepāja, Rēzekne, un Latgales (visā Latgales teritorijā izņemot to, kas ietilpst Rīgas un Vaiņodes).

Likums "Par nodokļa piemērošanu brīvostās un speciālajās ekonomiskajās zonās" 6. un 7.pantā noteiktie, ka uzņēmumi, kas darbojas SEZ un brīvosta teritorijā, var saņemt 80% atvieglojumu no aprēķinātā uzņēmuma ieņēmuma nodokļa (UIN), kā arī 80% atvieglojumu no aprēķinātā NĪN. Nodokļa piemērošanā SEZ un brīvostās palīdzēšanai ir piešķirta atbalsta, respektīvi, pašvaldība, izdodot saistošos noteikumus, var palielināt SEZ un brīvostās darbojošo uzņēmumu NĪN atvieglojumu līdz pat 100%, bet tajā pašā laikā to var arī samazināt, bet ne mazāk par 10% no aprēķinātās NĪN summas.

Līdz ar to, pilnvojot investīcijas, ir vērtēt izvēlēties iespēju veikt saimniecisko darbību SEZ vai brīvostu teritorijā, tādējādi izmantojot tādu un mērķētu NĪN un UIN samazinājumu. ■

KĀDUS NĪN ATVIEGLOJUMUS PIEŠĶIR PAŠVALDĪBAS?

Atvieglojums	Rīga	Jūrmala	Liepāja	Daugavpils
88 Individuālajiem				
Vaiņodes iedzīvotājiem		✔		
Sociāli mazāk aizsargātām personām	✔	✔	✔	✔
Dzīvojamās mājas, kurā deklarēta 1 persona	✔			
Dzīvojamo mājā energoefektivitātei	✔			✔
Sporta, kultūras, izglītības mērķiem	✔	✔	✔	
Īpašumiem ar kultūrvēsturiska nozīmi	✔	✔	✔	
Biznesam				
Saimnieciskās darbības veicināšanai		✔		✔
Tūkstoņa un vairākām mājsaimniecībām mājām		✔		
Līdzīgu mājas mājokļu izveidošanai uzņēmumiem				✔

TIESU PRAKSE

TIESA VĒRTĒ VAUČERUS

DACE EVERTE,
SIA "Revidēšanas Lietas ZAIĻ" vecākā nodokļu konsultante

Eiropas Savienības Tiesā risināti vairāki strīdi par vaučeriem. Tie ietekmējuši nepārtrauktu tendenci – nodokļu administrācijas saskatījusi vaučeru izmantošanā mākslīgas akcijas, klientu lojalitātes programmas u.tml., kuru primārais mērķis atšķiras no tām vajadzībām, kam tiek izmantoti vaučeri. Protams, ar atsevišķiem nodokļu sekām. Īsākstām jautājiet atziņas, kas ir pieņemtajamas arī Latvijas Pievienotās vērtības nodokļa likuma interpretēšanas gadījumos.

Tā saukti Vaučeru direktīva jeb grozījumi direktīvā 2006/112/EK par kopēju pievienotās vērtības nodokļa sistēmu tika pieņemti 2016.gada 27.jūlijā un stājās spēkā 2019.gada 1.janvārī. Kopš 2019.gada 1.jūlija tā ir pārņemta arī Latvijas Pievienotās vērtības nodokļa likumā (PVN likums). Regulējuma mērķis bija mācīties vaučeru tirgu, mēģināt skaidrību par pareizu pievienotās vērtības nodokļa (PVN) piemērošanu vaučeriem, kā arī novērst dubultās PVN uzlikšanas un nodokļa nemaksāšanas riskus.

KAS IR VAUČERS?

Atbilstoši Vaučeru direktīvai vaučeri ir instrumenti, kurus ir jāpieņem kā atlīdzība par preču piegādi vai pakalpojuma sniegšanu, un tajos norādīts:

- par kuru saņemamās preces vai pakalpojumi vai
- preču piegādātājs vai pakalpojuma sniedzējs.

Vienkāršāk sakot – dāvana kartes un dažādi veida kuponi šī regulējuma piemērošanas izpratnē ir vaučeri.

Ir vienas mērķa un vairāku mērķu vaučeri.

Vienas mērķa vaučeri ir tādi, kuriem izmantojamas brīdī ir zināma konkrēta prece vai pakalpojums, piemēram, PVN likums un PVN piemērošanas mērķis.

Tipiska vienas mērķa vaučera ir kāda pakalpojuma sniedzēja vai izgatavotāja izdota dāvana karte izmantošanai pie konkrētā komercnieka, piemēram, kinoteātra piešķirta dāvana karte vienai kino seansa apmeklējumam.

Savukārt vairāku mērķu vaučeri ir tādi instrumenti, kuru izdošanas brīdī nav zināma augstāk minētās pazīmes, jeb – kā skaidrots Valsts ieņēmumu dienesta mājaslapā publicētajā metodiskajā materiālā par PVN piemērošanu darījumiem ar vaučeriem – visi vaučeri, kas nav vienas mērķa vaučeri. Vienkāršāk – ja vaučeri nav iekļaujas zīmē par kādu no augstāk minētajiem punktiem, tad tas ir vairāku mērķu vaučeri.

Piemēram, vairāku mērķu vaučeri ir dāvana kupons, ko var izmantot pie dažādiem pakalpojuma sniedzējiem, dažāda preču / pakalpojumu apmaiņai, par kuru var gan veikt iegādājuma galva balvā, gan iegādāties atlaidi vai citādu bonusu. Tāpat vairāku mērķu vaučeri ir arī labi zināmās lojalitātes dāvanu kartes (pat tādas, ko var izmantot tikai vienā veikalā), ja izdošanas brīdī nav zināms, vai karti izmantos ar 20% vai samazināto PVN likmi apliekamajiem darījumiem.

KĀ PIEMĒRO PVN

Atbilstoši PVN likumam un Vaučeru direktīvai vienas mērķa vaučeriem darījums brīdis PVN piemērošanai ir vaučera nodošanas brīdis pirktājam. Proti, vienas mērķa vaučeriem PVN piemēro tāpat kā vienam maksājumam par preci vai pakalpojumiem.

Savukārt vairāku mērķu vaučeriem darījums brīdis PVN piemērošanai ir brīdis, kad tā saņēmēja vaučera izmantošanā kā atlīdzība vai daļēja atlīdzība par preci vai pakalpojumiem. PVN nav jāpiemēro arī vairāku mērķu vaučeru pārdošanai, piemēram, ja konkrētā veikala dāvana karti pārdod kādam starpniekam, kas vēlāk to pārdod pirktājam.

Uzņēmējdarbības vide sarežģītā mainās un katru dienu tiek radīti arvien jauni veidi, kā saīsināt un saturēt pakalpojumus un preces, kā savstarpēji saistīties preču pārdevējiem un pakalpojuma sniedzējiem, samazināt pēc iespējas plašāku pircēju loku. Tāpat tiek izgudroti dažādi jauni risinājumi pirkumu apmaksai, dīvainākās, izmantošanai. Savukārt normatīvie akti gandrīz vienmēr tiek pārņemti ar kavēšanos – kad risinājums jau kādā laika posmā piedāvāts patērētājam un ir radušās pirmās domstarpības par nodokļa piemērošanu. Tad tiek publicēta kāda skaidrojuma vai precizēti likumi, lai tajos ietvertu arī jauni risinājumi regulējumu. Līdz ar to nereti rodas nodokļa konflikts un nodokļa maksātāju strīdi.

Vairāki strīdi par vaučeriem risināti arī Eiropas Savienības Tiesā (EST). Tie ietekmējuši nepārtrauktu tendenci – nodokļa administrācijas saskatījusi vaučeru izmantošanā īsināšanās mākslīgas akcijas, klientu lojalitātes programmas un tam līdzīgās aktivitātes, kuru primārais mērķis atšķiras no tām vajadzībām, kam tiek izmantoti vaučeri. Ņemot vērā, ka PVN piemērošanai ir svarīga tikai darījuma bāzīta, savās tā nosaukums un noformējums – dāvana karte, kupons, biļete vai jebkādi citi nosaukumi vērtībā izmaksāti rēķi, ar to var nosūtīt indīšu ar piegādātāju (arī virtuālā) –, nagidāma, ka nodokļu inspekcijai vienmēr mēģinot "pielāgot" vaučeru definīciju uzņēmumu darbībām arī vēsi negaidītās situācijās.

Visbiežāk arī jāsaskāras, ka EST atzīst par vienu konkrētāku vērtējumu par uzņēmumu problēmām, bet ir piemērojamas arī Latvijas PVN likuma interpretēšanai gadījumos, kas ir līdzīgi EST spriedumos aplūkotajiem.

TIESU PRAKSE

"KUWAIT PETROLEUM" LIETA

Firmais EST risināšanās vaučeru jautājums bija 1999.gada 27.aprīļa spriedums lietā "Kuwait Petroleum" Ltd pret Commissioners of Customs & Excise" – 20 gadus pirms mājās spēkā Vaučeru direktīva.

Lietā aplūkoto uzņēmumu pārdodot velosipēdiem, polīšiem, atlīdzinot kursi par kuriem 12 līrām uzpildīties degvielas kārtīnas pirktāja vaučeru. Saskaņā ar sākotnēji vaučeru shēma, ko varēja izmantot pret preci no dīvainu kartēm vai, piemēram, sodīna biļetēm.

Apsūdzētā Kuwait nodokļu administrācija uzskatīja, ka "Kuwait Petroleum" bija pienākums aprēķināt PVN par šādā pirktājam nodotajām precēm un pakalpojumiem.

EST pieņēma tāl nostāju, nosakot, ka pienākums aprēķināt PVN rodas vienīgi uz gadījumiem, kad tiešām piešķirtas reālas vērtības dāvanas.

"DSAB" LIETA

2022.gada 28.aprīlī EST pieņēma spriedumu lietā "Skatteverket pret "DSAB Datacenter Stockholm" AB" – pirmo reizi vaučeru jautājumu skatot pēc Vaučeru direktīvas stāšanās spēkā.

Vaučeru direktīva, lai arī ieviesusi vaučeru klasifikācijas principus, tomēr rada jautājumus par to, vai jebkas, ko uzņēmums uzskata par vaučeru, tiešām atbilst definīcijai

-50 mljrd. eiro

Eiropas Savienības vaučeru tirgus apjoms 2016. gadā, kad tika pieņemta tā saukta Vaučeru direktīva, mainot vaučeriem piemērojamo pievienotās vērtības nodokļa režīmu

Aivars Sakurovs, nodokļu konsultants

"DSAB Dividendes Stockholm" ir uzņēmums, kas Zviedrijā nāktiņu sūtījumus kurjeri, kuros īpašnieki to varēja izņemšanai vairāk nekā 60 dažādās apkārtnēs visās vietās mājās, kā arī nodrošināja par pasūtīto pārvadājumiem, arī lūgt cu – lūgt off ovedēnu. Kurjeri izvērtējam pakalpojumam bija piemērojams dažādas PVN likmes: no 6% līdz 25%, bija iekļauti arī no PVN atbrīvoti pakalpojumi. Kurjeri bija noslēguši pakalpojuma apjoma maksimālās limitu. Uzņēmums nodrošināja ar pakalpojuma rezultātiem – ražotāja bija proporcionāla personai bijušo vērtībai konkrētajā vietā. Piemēram, kurjeram, kas devīgā 24 mēnešu no sāk pārvadāt izmantotās brīvās, sāka pārdēsa par aptuveni 65 eiro un to varēja izmantot dažādiem pakalpojumiem 176 eiro apmērā. Kurjeram bija jāizmanto gada laikā kopā izņēmēs brīvās.

Zviedrijas nodokļu administrācija uzskatīja, ka kurjeri nevar uzskatīt par vaučeru, jo uz nākotni nosākti konkrēti pakalpojumi, kuru apmaksai kurjeri var izmantot.

SĪKĀK

EST nesprieda, ka to kārtā var uzskatīt par vaučeru pat tad, ja pārdēja vienu lajā izkārtojuma pakalpojumam nav izņēmēja izmantot.

"MGBR" LIETA

2024. gada 18. aprīlī EST pieņēma spriedumu lietā "M-GBR" pret Finanzamt G" par vienu mērķa vaučeru atšķirtāmu no vairāku mērķu vaučeriem.

SĪKĀK

Uzņēmums "M-GBR" ar savu izveidotu vietnē nopirkuma sūtījumu grāmatiņām kārtā vai vaučeru kodu, kas ļauj papildināt kontēja konsumu, kurā pārvaldā digitālā summa izņēmēji nākotnē veikali "X".

Vācijas nodokļu administrācija uzskatīja, ka "X-Cards" ir vienu mērķa vaučeri, jo tos var izmantot tikai šīvesī, kurā dzīvo tās ir Vācijā un kurām ir Vācijas likumīga konta veikali "X", tāds ar to pakalpojuma saņēmēju vieta nodokļa administrācijas izskatā ir Vācija.

SĪKĀK

EST nesniedza konkrētās lietas apstākļu novērtējumu, bet tā vērsā mācāma instrukciju, kā noteikt vaučera atbilstību vienu vai vairāku mērķu vaučera būtībai. Proti, vienu mērķa vaučeram galapatērētājam paredzēta pakalpojuma saņēmēja vietai, uz kuru attiecas šis vaučers, ir jābūt zināmai vaučera izdošanas brīdī, pat ja vaučeru nodod citām personām, tā vaidēs nākamās pēc tā, vai izdošanas brīdī jau ir zināms, kam vaučeru tālāk izmantots un kādā bāzē piemērojamais PVN režīms.

Lietā tika risināts jautājums, vai vairāku mērķu vaučeram ir jāpiemēro PVN, ja vaučeru pirms tā galapatērētāja veiktas apmaksas nodod vienu vai vairākas reizes tādā izplatīšanas ķēdē, kas aizvēsta vairāku dalībvalstu teritorijā. Proti, tika rīvināts jautājums par to, vai atšķirīgu par vaučeru ir jāpiešķir ar PVN kā pakalpojums saņēmēja, kas nav šī vaučera apmaksātājs pret precēm vai pakalpojumiem.

Tiesa secināja: vairāku mērķu vaučeru var uzskatīt ar PVN, ja darījumu kvalificē kā pakalpojumu saņēmēja nodokļa maksātājam, kurā par šiem vaučeriem veic fiktīvo preču nodošanu vai fiktīvi sniedz pakalpojumus galapatērētājam. Piemēram, ja uzņēmums "A" pārdod tālāk vaučeru, noteiktā ar kuru uzņēmumam "B" ir jākomisē galapatērētājam preces, bet "B" par to maksā atlīdzību uzņēmumam "A" (kā par mārketinga pakalpojumu), tad šīm mārketinga pakalpojumam ir jāpiemēro PVN atbilstoši tam, kur ir pakalpojuma saņēmēja vieta. Tas nozīmē, ka atšķirība par vairāku mērķu vaučera izplatīšanu ir apliekama ar PVN atšķirīgi ņemot pēc vaučera nodošanas.

Protams tas nozīmē, ka uzņēmumiem, kas izsniedz vaučerus, jābūt konsekventām uzskatēm un vienmēr jāspēj noķērt vaučera vērtība un ar to saistītās atlīdzības no atlīdzības un komisijām par ar tā izplatīšanas pakalpojumiem. Darījuma vērtībai jābūt pārbaudāmai un pamatotai, īpaši darījumi arī nodokļa inspektoriem, ja tos būtu nepieciešams.

"LYKO OPERATIONS" LIETA

2025. gadā EST izskatīja vēl vienu lietu saistītu ar Vaučeru direktīvu – "Skatteverket pret "Lyko Operations" AB". Šajā lietā pagājušais gan ir pieņēmis tikai ģenerāladvokāta viedokļa, bet tiesa spriedums nākos pēc dažām nedēļām.

SĪKĀK

"Lyko Operations" darbība ir saistīta ar mazu kapitālu un ātrās nomākgātāmas preču pārdošanu veikalos un internetā. Uzņēmums bija izveidojis īpašuma programmu, atbilstoši kurai klients par katru pirkumu saņēma punktus, kurus pēc tam – veicot citu pirkumu – var apmainīt pret precēm punktu veikalā. Punktus var izmantot tikai jaunu pirkumu gadījumā. Punktu veikals piedāvājumu veido pārsvarā pirkšanas preces. Preces galvenokārt tika samaksāts vērtības, bet sāka veidot bāzi piemērojamai dažādai PVN likmei. Preču cena tika izvēlēta punktos, un cenas sasniedza tā, lai klients punktu veikalā saņemtu preces, kas atbilda aptuveni 2–10% no to sākotnējās pirkšanas. Punktus nevarēja apmainīt pret naudu, un tos nevarēja arī iegādāties vai nodot citai personai.

"Lyko Operations" vērsās nodokļu administrācijā, lai noskaidrotu, vai ar līdzīgu nosacījumiem piešķirot īpašībām punktus var tika jāuzskata par vaučeru, tādēļ tam arī jāpiemēro atšķirīgs PVN režīms.

SĪKĀK

Ģenerāladvokāta secinājumi, ka punkti, kas izsniegti saņēmēji ar klienta kopšanas programmu, kas veicināta tā, ka klients, kurš iegādājas preces, saņem punktus atkarībā no pirkuma summas un pēc tam, veicot turpmāku pirkumu, ir tiesīgs izmantot punktus, lai iegādāties preces no piedāvājuma piedāvājuma, nav vaučeri. Šādu punktu darbība ir tikai atlaide turpmākam pirkumam. Ģenerāladvokāta lietā ir pieņēmusi būtisku nozīmi tas, ka kopšanas punkti pati par sevi nespēj veidot tirdzniecības vērtību par tiem veicamajam pirkumam – vaučeri nav konkrētas vērtības, bet tā vērtība ir nosakāma tikai tad, kad tas tiek izmantots. Turklāt pati par sevi kopšanas punkti nav no vaučera, no atlaides, bet tikai iespēja izmantot atlaidi. Līdz ar to kopšanas punktiem nav konstatējamas vaučera pazīmes.

SECINĀJUMI

No spriedumiem EST spriedumiem ir secināmams – arvien sākotnēji jāpaņem vērā mārketinga instrumentu un vienādākiem digitālo rīku izmantošanai, vienmēr līdzi nākot nosākšanas par to pareizu uzskatu un PVN piemērošanu.

Vaučeru direktīva, lai arī ir izveidojusi vaučeru klasifikācijas principus, tomēr rada jautājumus par to, vai jēdziens, ko uzņēmums uzskata par vaučeru, tiešām atbilst definīcijai. Starptautiski darbi nodokļu speciālisti nevar direktīvas nosaukt par veiksmīgāko risinājuma nākotnē ne maksātājiem vai valsts nodokļu pārvaldēm. Savukārt vaučeru definīcija formāli, gramatiski vērtējot, jauj to piemērot pārsteidzoši plaši, īsteno arī tādām darbībām, kuru mērķis nav bijis veidot vaučeru.

Tādēļ uzņēmumiem ir ieteicams izvērtēt savus mārketinga rīkus – vai tie saistās tikai atlaides vai mazas vērtības dāvanas uzņēmuma klientiem, vai tomēr uzskatāmi par vaučeri. Savukārt tiem, kas strādā ar vaučeriem, iesācēju uzmanīgi izvērtēt, vai viņu gadījumos ir zināms un skaidri noteikts vaučera vērtība un cik to nepieciešamās pazīmes.

? VAICĀ LASĪTĀJS

VAI VID INTERPRETĀCIJA IR ATBALSTĀMA?

? Latvijā pēc Valsts ieņēmumu dienesta skaidrojuma saņemšanas līdzīgi žurnāla "Ģimenes" ekspertu viedokļi, vai pastāv korelācija starp Sabiedrīskā labuma organizāciju likuma 11.pantā ietvertajiem novērtējumiem attiecībā uz līdzekļu izlietojumu un organizācijas tiesībām saņemt priekšnodokļi atbilstoši Pievienotās vērtības nodokļa likumam. Skaidrojam!

KRISTĪNE SKRASTIŅA,

SIA "Sociālais ZAĪĀ" vecākā jurists

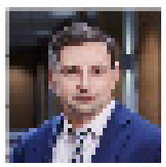

OĻEGS SPUNDIŅŠ,

SIA "Sociālais ZAĪĀ" vecākais jurists

SITUĀCIJAS APRAKSTS

Biedrībai ir sabiedrīsko labuma organizācijas (SLO) statuss, un tā saņem ar darbīšanos sarunāšanas mērķiem saistītu un popularizē sportu Latvijā.

Biedrība rīko sporta spēļu pasākumus. Finansēšanai tiek no valsts budžeta un reklāmdevējiem. Par reklāmu biedrība izmanto cilvēkus, pārsvarā pieaugušās vērtības nodokli (PVN) un samaksājot to valsts budžetā. Spēļu dēļ biedrībai rodas izdevumi. Izdevumiem, kuri tiek segti no dotācijas, priekšnodokļa netiek atskaitīts. Izdevumiem, kanu iegādāšanas izmaksām ir reklāmdevēji, mērķpreču, ir jāatskaita priekšnodokļa atbilstoši Pievienotās vērtības nodokļa likumam (PVN likums) noteikumiem.

Piemēram, iegādāties no reklāmas ir 1000 eiro plus PVN 210 eiro, izdevumi (piemēram, spēļu izvietāšanai izgāde) ir 1000 eiro plus PVN 210 eiro. PVN 210 eiro aprēķināt tiek samaksāts valstij budžetā, tāpat arī 210 eiro par izdevumiem tiek atskaitīti kā priekšnodoklis.

Taču Valsts ieņēmumu dienesta (VID) viedoklis par priekšnodokļa atskaitīšanu ir citāds: "Sabiedrīskā labuma organizācija likuma 11.panta 2.daļa nosaka, ja sabiedrīskā labuma organizācijas saņemto ziedojumu kopsumma kalendārajā gadā pārsniedz 12 minimālās mēneša darba algas, tai organizācijai ir pienākums ne mazāk kā 75% no šīs kopsummas, ko veido attiecīgajā kalendārajā gadā izlietotie ziedojumi un ieņēmumi no tās saimnieciskās darbības, kuru pienākums nodokļa aprēķināšanai, izņemot tīros ieņēmumus sabiedrīskā labuma darbības joslai, kura minēta likumā par sabiedrīskā labuma organizācijas statusa piešķiršanu attiecīgajai organizācijai. Atgādinām, ka priekšnodoklis ir atskaitāms tad, ja preces iegādātas un pakalpojumi saņemti ar nodokli aplicamu darījumu nodrošināšanai vai tiek citās valstīs veiktu darījumu nodrošināšanai, kuri būtu aplicami ar nodokli, ja tie tiktu veikti iekšzemē. Ar nodokli aplicamie darījumi ir saimnieciskās darbības ietvaros nodrošināta preču piegāde un pakalpojuma sniegšana par atlīdzību. Tādējādi atskaitīt priekšnodokli drīkst tikai par tām precēm un pakalpojumiem, kas izmantoti tās saimnieciskajā darbībā, savās biedrības mērķa sasniegšanai un sabiedrīskā labuma darbības veikšanai iegādājām precēm un pakalpojumiem."

Savukārt biedrība priekšnodokļa atskaitīšanas kārtībā vadās pēc PVN likuma, kurā nav strādāms dalījums 75/25%.

Pēc VID skaidrojuma mērķīgāk pieņemt secīgi, ka PVN 210 eiro aprēķināt biedrība samaksāt valsts budžetā, bet kā priekšnodokli atskaitīt drīkst tikai 25% no samaksātā priekšnodokļa, proti, 52,50 eiro (210 x 25%), bet atlikušās 157,50 eiro, par ko biedrība vadās, piemēram, sarīkot jaunākiem pusaudžu sporta aktivitātes, tiek zaudēti, ja VID interpretē likumu nav par labu.

Vai šāda VID likuma interpretācija ir atbalstāma?

SLO LĪDZEKĻU IZLIETOJUMĀ IEROBEŽOJUMS

Šāt arbitāte ir – nē, tādas korelācijas nav. Sabiedrīskā labuma organizāciju likumā (SLO likums) noteikts ierobežojums ierobežojumi un PVN likuma normas par priekšnodokļa atskaitīšanu regulē darījumus tiesiskos apgriezienos ar mākslīgiem mērķiem. Lai gan pārkāpt šīs juridiskās bīdīt pārkāpjam, tos nodrošināt jauda kopā.

Aplūkosim situācijas detaļās, lai saprastu, kā pareizi interpretēt šīs normas.

Saskaņā ar SLO likuma 11.panta 2.daļu,

> § *ja SLO saņemto ziedojumu kopsumma kalendārajā gadā pārsniedz 12 minimālās mēneša darba algas, tai organizācijai ir pienākums ne mazāk kā 75 procentus no šīs kopsummas, ko veido attiecīgajā kalendārajā gadā izlietotie ziedojumi un ieņēmumi no tās saimnieciskās darbības, kuru pienākums nodokļa aprēķināšanai, izņemot tīros ieņēmumus sabiedrīskā labuma darbības joslai, kura minēta likumā par sabiedrīskā labuma organizācijas statusa piešķiršanu attiecīgajai organizācijai.*

Nosakot priekšnodokļa atskaitīšanas kārtību SLO, kas ir ļoti komplicēta, šķiet, nav viegli saprast, kā saskārt konkrētajai sabiedrīskā labuma darbības joslai izlietojamo summu.

KAS IR IEŅĒMUMI?

Kas ir ieņēmumi šī likuma izpratnē, un kas ir ieņēmumi no saimnieciskās darbības, kuru pienākums nodokļa aprēķināšanai? Kādu nodokli?

Jāņem vērā, ka ar noteiktām pārmaiņām, kas skāra saimniekošanas mērķa precizēšanas, šī norma darbojas no 2014.gada, kad vēl bija spēkā iepriekšējā ieņēmuma ienākuma nodokļa (IIN) sistēma, kas paredzēja ar IIN aplikt saimnieciskās darbības peļņu. Tādēļ, iespējams,

- ar ieņēmumiem jāsaprot peļņa;
- tā varētu būt peļņa, kuru pienāca UIN aprēķināšanas, ja biedrības un nodibinājumi nebija un arī šobrīd nav UIN subjekti, ja viņi atklāts vai slēpts to dibināšanas mērķis nav peļņas vai kapitāla pieauguma gūšana šo biedrīšu.

VID mājaslapā publicētas Finanšu ministrijas izstrādātās vadlīnijas "Par sabiedrīskā labuma organizāciju likuma būtību", kurās arī norādīts, ka SLO likums ir novecojis un kavē SLO sistēmas attīstību, bet līdz tām brīžām būtiski grozījumi likumā nav veikti. Vadlīnijās skaidrots, ka SLO no savām saimnieciskās darbības ieņēmumiem saņemta līdzekļus, kas nepieciešami tiešajām saimnieciskās darbības nodrošināšanai, bet atlikušā summa jāizvērtē sabiedrīskā labuma mērķu sasniegšanai.

Tādēļ varētu teikt, ka šobrīd ir visa plaša interpretācija, kā konkrēta konkrētai sabiedrīskā labuma darbībai izlietojamā summa, ņemot SLO likumā noteiktos ierobežojumus

> organizācijas nosaka piešķirto vai ziedojuma organizācijai.

Sabiedrīskā labuma organizācija likuma ierobežojumiem ziedojumu izlietojumā nav nekāda sakara ar tiesībām atskaitīt priekšnodokli

SLO līdzekļu izlietojumā nav saskāda saikne ar SLO (ja tā ir reģistrēta PVN maksātāja) darbības sākotnēji prognozētajiem. Šīs normas mērķis ir nodrošināt, ka SLO tiešām kalpo sabiedrības interesēm, nevis darbojas kā sīkpiļa komercmāte vai līdzekļu apgūšanas mehānisms.

SLO SAIMNIECISKĀ DARBĪBA

Reģistrēto organizāciju likuma 15 panta 1. daļā paredzēts, ka reģistrētās organizācijas var veikt saimniecisko darbību, ja viņa ieņēmumi no saimnieciskās darbības kalendārajā gadā 500 reizes pārsniedz minimālās mēnešalgas, kuru valsts noteikusi attiecīgajam laika posmam (jaunā organizācija jāizveido nav vajadzīgs, reģistrējot to saskaņā ar spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem).

Arī likumā par nodokļiem un nodevām likuma 7 panta 1. un 2. daļā paredzēts, ka

> *Biedrībai un nodibinājumam ir tiesības papildināt vai veikt saimniecisko darbību, kas saistāma ar savu ļoti īpašuma izmantošanu vai izmantošanu, kā arī veikt citu saimniecisko darbību, kai saistīta ar biedrības un nodibinājuma mērķiem.*
>
> *Biedrībai un nodibinājumam ir nākotnē: drīkst izmantot visādi resursi nosūtītā mērķa sasniegšanai. Peļņa, kas gūta no biedrības un nodibinājuma veikto saimniecisko darbību, nedrīkst sadalīt starp biedrības biedriem vai nodibinājuma dibinātājiem.*

Tātad biedrība saimniecisko darbību var veikt papildu darbībai vai kā tās mērķim ir jābūt vērstam uz biedrības mērķu īstenošanu. Šādas atziņas pausts arī Tiesu prakses, piemēram, Senāta 2023.gada 10.oktobra spriedumā lietā SKA-83/2023.

PRIEKŠNODOKĻA ATSKAITĪŠANAS PRINCIPS

Tiesības atskaitīt priekšnodokli regulē PVN likuma normas. Priekšnodokļa atskaitīšanā jāievēro pamatprincips: priekšnodoklis ir atskaitāms tikai tādēļ, kādēļ preces iegādātas vai pakalpojumi saņemti ar PVN apliekamu darījumu nodrošināšanai. (Papildus jāievēro 101.panta noteiktie izņēmumi reprezentācijas izmaksām un izmaksām saistībā ar viegla automašīnas izmantošanu.)

Biedrībai, kas ir PVN maksātāja, katrs darījums ir jāvērtē atsevišķi. SLO darbība līdzīgotāja ir specifiska, jo SLO primārā darbojas kā persona, kas nav nodokļa maksātāja (veic sabiedrīskā labuma darbību bez atlīdzības), bet vienlaikus tā var veikt arī saimniecisko darbību, kas tādēļ var būt gan ar PVN apliekama, gan no PVN atbrīvota.

Piemēram, sporta jomā situācija bieži ir sarežģīta, jo:

- tā var būt no PVN atbrīvota darbība: PVN likums 52.panta pirmajā daļā atbrīvojums no PVN dalībai maksām sporta sacensībās un sporta nodarbībās, ko minēto biedrība, ja mērķis nav gūt peļņu. Ja darījums ir atbrīvots no PVN, priekšnodokli par saistītajām izmaksām (rīkos norma, inventārs) atskaitīt nedrīkst;
- tā var būt ar PVN apliekama darbība: ja biedrība minēto rīkošanas pakalpojumus vai inventāru izīrē (darījums apliekams ar PVN), tad par šo pakalpojuma nodrošināšanai veiktajām iegādēm darījumiem priekšnodokli drīkst atskaitīt;
- tā var būt darbība, kurai nav saimnieciskās darbības raksturs: ja biedrība organizē bezmaksas sporta darbības treneriem darbam ar bērniem, kuriem ir specifiskas vajadzības, – priekšnodokli par saistītajām izmaksām atskaitīt nedrīkst.

MĪTS PAR AUTOMĀTISKU 25% ATSKAITĪŠANU

Kļūdaina ir pieņēmums, ka SLO līdzekļu 75% no SLO līdzekļiem līdz tiktāl sabiedrīskā labuma darbībai jāmaksā, tātad 25% no PVN, kas saistāms SLO saņemtajos rēķinos, var atskaitīt kā priekšnodokli.

Šādu pieņēmumu ir nepareizs. SLO līdzekļi mērķtiecīgi koordinējoties nav automātiska PVN atskaitīšanas proporcija.

Jāuzsver, ka tādi apstākļi kombinēti izmaksu saistāmi tieši ar SLO saimniecisko darbību, kamēr pārējās PVN. Jāņem vērā, ka samaksātajiem darījumiem, tāpat kā darījumiem, kuriem nav saimnieciskās darbības raksturs, nedod priekšnodokļa atskaitīšanas tiesības.

KĀDS RISINĀJUMS?

Tīrā PVN likuma neparādītā gatava risinājuma, kā precīzi noteikt izmaksas organizācijām ar "jauktu" darbību, biedrībai ir jāizstrādā sava metodika priekšnodokļa atskaitīšanai.

Ja projekti ir atšķirīgi, iespējams, katram projektam jāsagatavo atsevišķs dokuments vai tāme, kas paredz priekšnodokļa atskaitīšanas iespēju. Izmaksu sadalīšanai var izmantot dažādas metodes, bet tām pēc iespējas precīzāk jāsaveido, kādā apmērā izmaksas ir saistītas ar PVN apliekamu darījumu nodrošināšanu. Protams, jābūt gatavam izvēlēto metodi pamatot VID darbiniekiem.

Tātad SLO likuma izpildījumam ziedojumu izlietojumā nav saskāda saikne ar biedrības sākotnēji prognozētajiem. Svarīgi noteikt: priekšnodokļa atskaitīšanas iespēju noteikšanai tas, no kādiem līdzekļiem (ziedojumi vai paša ieņēmumi) iegādāts process un pakalpojumi. Jautājums ir tikai un vienīgi mērķis, kādam izmaksas radītas – vai tās nodrošina ar PVN apliekamus darījumus. ■

FINANSES iRokasgrāmatas

ATJAUNOTI!

Gada pārskata paraugi

Ļubova Ovsjaņņikova,
zvērināta revidente

LEJUPIELĀDĒ, PIELĀGO, IESNIEDZ VID EDS!

Šī iRokasgrāmata:
- ļauj ātri un viegli sagatavot pārskatu iesniegšanai vadībai;
- ietver visas obligātās gada pārskata sadaļas – tās tikai jāaizpilda;
- satur aizpildītus paraugus ar autores piemēriem un komentāriem;
- ir izveidota atbilstoši VID EDS strukturētā pielikuma prasībām – informāciju viegli iekopēt EDS gada pārskata elektroniskā noraksta formā.

Abonē iFinanses.lv sadaļā iRokasgrāmatas • 67280693 • info@iZurnali.lv

PREČU PIEGĀDES DOKUMENTU ELEKTRONISKĀS PLŪSMAS

ANDA ZIEMELE,
SIA "Jūnis Per", vecākā grāmatvedības eksperte-auditētāja, Latvijas Republikas grāmatvežu asociācijas valdes locekle, sertificēta grāmatvede

Digitalizācijas apstākļos īpaši aktuāls ir jautājums, kā pareizi organizēt preču piegādes dokumentu apriti elektroniskā veidā, lai tā vienlaikus būtu efektīva loģiskā, pārskāma un izsekojama un atbilstu Latvijas normatīvajiem aktiem. Apskatīsim, kādas prasības preču piegādes dokumentu apritei definē normatīvie akti un ko uzņēmumu var noteikt pašvērtīgi.

Uzņēmumi varētu rodēties atbildi uz jautājumu, kurā normatīvais akts nosaka preču aprites organizēšanas kārtību. Atbilde ir vienkārša – uzņēmuma vadītājs. To nosaka Grāmatvedības likuma (GL) 11. pants, kurā paredzēts, ka uzņēmuma vadītājam ir pienākums nodrošināt:

- grāmatvedības organizācijas dokumentu izstrādāšanu un izvēlēšanos;
- tajos noteiktās kārtības ievērošanu uzņēmumā. Savukārt atbilde uz jautājumu, kas ir grāmatvedības organizācijas dokumenti, rodama GL 1. panta 5. daļā – tie ir uzņēmuma vadītāja izvēlēti dokumenti, kuros noteikta kārtība, kādā, ievērojot normatīvo aktu prasības, uzņēmumā:
  - kārto grāmatvedības reģistrus;
  - veic uzskaites dokumentus;
  - organizē to apriti.

Tas nozīmē, ka valsts normatīvie akti nenosaka detalizētu uzņēmuma preču ieņēmšanas procesu. To nosaka uzņēmums pats, izstrādājot savu dokumentu aprites kārtību.

KO REGULĒ NORMATĪVIE AKTI

Lai arī normatīvie akti tieši neregulē preču aprites (loģistikas) procesa organizēšanu uzņēmumā, ievērojot to nosaka prasības preču piegādes dokumentiem, kas ir būtiski grāmatvedības uzskaitei un preču izsekojamai / pārskatāmai pārvaldībai.

Svarīgi nodalīt divus aspektus:

- preču aprites (loģistikas) procesa (komplektēšana, pārvietošana, uzglabāšana, noliktavas darbības) – šo kārtību detalizēti nosaka uzņēmuma pašvērtīgi;
- preču piegādes dokumentu noformēšana grāmatvedības uzskaitei – šo daļēji vāgri nosaka normatīvais regulējums.
- GL 12. panta noteic, ka preču piegādes dokumentā:
- apliecina preču piegādes un saņemšanas fakts;
- var tikt izmantots, lai noteiktu preču izcelsmi un pieder preču saņemšanas un izmaksāšanas vietā.

Savukārt Ministru kabineta (MK) noteikumi Nr.877 "Grāmatvedības kārtošanas noteikumi" nosaka:

- preču piegādes dokumentos ietveramos rekvizītus un informāciju;
- šo dokumentu noformēšanas, parakstīšanas un reģistrēšanas kārtību.

Tātad – normatīvie akti noteic, kādas ir dokumenta minimālās prasības, lai tas atbilstu savai ekonomiskajai būtībai, bet uzņēmuma pienākums ir izveidot tādu aprites kārtību, kas darbojas praksē.

Valsts nosaka procesu ārēju uzņēmumam – to izdara vadītāja sava uzņēmuma grāmatvedības politikā.

PREČU DOKUMENTU APRITE UZŅĒMUMĀ

Preču dokumentu aprites dokumentācē var saņemšanai:

- tīklveidā (notikumi / procedūra);
- kā sistēma (procesa plūsma) vai
- kombinēti abus.

Ja tiek saņemsies sistēma, tad specifiskās aprites detaļas (atbildības, apstiprināšanas veidā, termiņi, izņēmumi, kontroles punkti) ir jāiekļauj uzņēmuma grāmatvedības organizācijas dokumentos. Lai šos saņemsies, ir pareizi jāidentificē uzņēmuma saimniecisko darījumu, jo atkarībā no tā preču aprīti var regulēt speciāli normatīvie akti, kuru prasības jāievēro uzņēmuma grāmatvedības organizācijas dokumentos.

Izstrādājot preču dokumentu aprites sistēmu un aprakstot kārtību grāmatvedības politikā, vērtējot pārstrādājamās lietas ir Akcīzes nodokļa likums un tam saistītie MK noteikumi. To nosaka arī MK noteikumi Nr.877 – katrā vai izstrādāt atsevišķi dokumentāciju, ko saņemsies saistīta darījumiem vai darbībām ar akcīzes preci (tai skaitā ražošana, uzglabāšana, pārstrādāšana, sajaukšana, fasēšana, nosūtīšana, piegādāšana, investīcijas), papildus norāda akcīzes preču aprīti regulējošajos normatīvajos aktos noteiktās informācijas.

Svarīgi uzsvērtāt, ka grāmatvedības politika ir "tautīgs organisms" – tā ir periodiski pārskatāma un papildināma, īpaši tad, ja mainās uzņēmuma darbības modelis, normatīvais regulējums, tehnoloģiskie risinājumi (pāreja uz elektronisko dokumentu apriti), kā arī ārējās ietekmes apstākļi. Piemēram, Covid-19 periodā dokumentu aprīti noteica arī īpaši epidemioloģiskie ierobežojumi.

ATTAISNOJUMA UN PREČU PIEGĀDES DOKUMENTI

KAS IR ATTAISNOJUMA DOKUMENTS

Lai pareizi organizētu preču dokumentu apriti, ir jāizprot vietas no būtiskākajiem grāmatvedības jēdzieniem – attaisnojuma dokuments. Tas ir dokuments, kas apliecina saimniecisko darījumu fakts un ir pamats ieņēmšanai grāmatvedības reģistros. Praktiski tas nozīmē, ka bez attaisnojuma dokumenta grāmatvedībā nedrīkst veikt ieņēmumus.

Visbiežākie attaisnojuma dokumenti ir:

- rēķins;
- kases čeks;
- līgums kopā ar pieņemšanas-nodošanas aktu;
- abās pusēs parakstītas – banālas mācībām uzdevums u.c.

Par grāmatvedības attaisnojuma dokumentiem var būt arī dažādi vienkārši – to noformēšanas prasības nav būtiski izstrādāju, un uzņēmumi ar tiem līdzekļi ir pārvadāti atbildīgi.

KAS IR PREČU PIEGĀDES DOKUMENTS

Preču piegādes dokuments apliecina preču piegādes un saņemšanas fakts un var tikt izmantots, lai noteiktu preču izcelsmi un piederību preču saņemšanas un izmaksāšanas vietā. Preču piegādes dokuments ir būtiska daļa loģistikas un preču kontroles pārskatāmai, tādēļ tas ne vienmēr ir pamats darījuma vērtības iegrāmatošanai grāmatvedībā.

Ir jāizprot, vai preču piegādes dokuments būs tikai preču piegādi

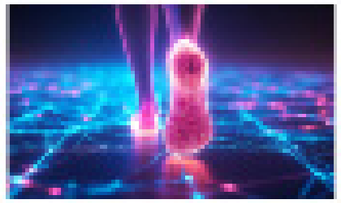

Avots: Freepik.com

KAS IR "AUDITA PĒDA"?

Auditā pēda elektroniskajā preču piegādes dokumentu plūsmai ir informācijas sistēmā automātiski veidota un saglabāta ierakstu kopums par elektronisko preču piegādes dokumenta aprites darbībām, kas nodrošina elektroniskajā preču piegādes dokumenta izveide, mainīšanas, preču izmaksāšanas un saņemšanas elektroniskās apstiprināšanas (autorizēšanas), kā arī labojumu vai atcelšanas darbību izsekojamību un pārskatāmību, identificējot visas darbības veicēju, darbības laiku un darbības saturu.

Vienkārši sakot: auditā pēda atbild uz jautājumu "kas, kad un ko izdarīja?".

attaisnojoši dokumenti vai arī līdztekus attaisnojuma dokumentu grāmatvedībā. Katram no šīs dokumentu veidiem ir atšķirīgas noformēšanas prasības un rekvizīti.

Ja preču pieņemšanas dokuments kalpo tikai kā pieņemšanas apliecinājums, tad tas var satur attaisnojuma dokumentam būtisku informāciju, piemēram, cenu un darījuma vērtību. Šādi gadījumi darījuma vērtības uzskaitei grāmatvedībā ir saņemšanas stavrišķs attaisnojuma dokuments (pamatā rēķins), kurā ir atsauce uz konkrētu preču pieņemšanas dokumentu.

Tātad – preču pieņemšanas dokuments var satur attaisnojuma dokumentam būtisku informāciju.

Ērtībai preču pieņemšanas dokumentu var ārējot izmantot arī kā attaisnojuma dokumentu grāmatvedībā, tādējādi samazinot dokumentu daudzumu.

Ja preču pieņemšanas dokuments vienlaikus tiek izmantots arī kā attaisnojuma dokuments grāmatvedībā, tad jāņem vērā, ka tajā obligāti jāietver:

- OL noteiktie rekvizīti;
- MK noteikumos Nr.877 paredzētie rekvizīti;
- specifiskās likumos un noteikumos atrodamie rekvizīti (ja attiecināmi).

ELEKTRONISKĀS DOKUMENTU PLŪSMAS

Elektroniska pieņemšanas dokumenta plūsma nozīmē ne tikai dokumenta saglabāšanu elektroniskā formā, bet arī:

- elektronisku apliecinājumu;
- izsekojamību (audita pēdu);
- drošu glabāšanu un kopēju dokumenta uzrādīšanu.

MK noteikumi Nr.877 paredz būtisku principu: preču pieņemšanas dokumentu var saņemt arī, ja:

- tas saglabāts elektroniski;
- darījuma puses to ir elektroniski apliecinājušas (autorizējušas);
- tas satiek saskaņā ar pušu vienošanos.

Tādējādi elektroniskā plūsma var darboties bez klasiskā paraksta, ja saglabāšanas nodrošina elektronisku apliecinājumu.

NORMATĪVIE AKTI – SOLI PA SOLIM

MK noteikumos Nr.877 2025.gada 26.septembrī spēkā stājās grozījumi, papildinot tos ar 53.[1] punktu šādā redakcijā:

> § *Ja preču pieņemšanas dokumentu vai pārvadājuma dokumentu saņemšanai elektroniski saskaņā ar šo noteikumu 42.punktu, preču pieņemšanas dokumentu vai pārvadājuma dokumentu papīra kopiju pēc reģistra var saņemšanas, ja šīs nodrošināta šo dokumentu ceļošana darba vai citos elektroniskos informācijas apstrādes sistēmas formātā un, ja nepieciešams, ir iespēja veikt un izsniegt šī arvadījuma papīra formā (piemēram, izdruka).*

53.[1] punkts atsaucas uz noteikumu 42.punktu, kurš ietver:

> § *preču pieņemšanas dokumentu var saņemt arī, ja tas saņemts elektroniski un darījuma puses (preču saņēmējs un preču saņēmējs) to apliecinājušas (autorizējušas), pamatojoties uz preču saņēmēja vienošanos ar preču saņēmēju par preču piegādi.*

Atšķirīgas vēsti 42.punktā ir "preču piegādes dokumentu, ja tas saglabāts elektroniski".

Šo noteikumu 3.punktā norādīts:

> § *ja arvadījuma dokumentu, preču piegādes dokumentus un grāmatvedības reģistrus izveido un noformē elektroniski formā, vai saņemtos arvadījumu pavadošos Ministru kabineta 2005.gada 28.jūnija noteikumos Nr.277 "Elektronisko dokumentu izveidošanas, noformēšanas, glabāšanas un aprites kārtība valstī un pašvaldībā izvērtēt un kārtība, kādā novērtē elektronisko dokumentu aprites starp valsti un pašvaldībām izvērtēšanu vai starp tām izvērtēšanu un fiziskajām un juridiskajām personām" II nodaļā paredzēto kārtību.*

Savukārt MK noteikumu Nr.473 10.punktā ir skaidrots elektroniska dokumenta formāts. Tie var būt:

- vienādrāžu tekstu formāts;
- strukturēts dokumenta formāts (ODF) biroja lietojumiem;
- strukturēts biroja XML datu formāts;
- portatīvā dokumenta (PDF) formāts vai portatīvā dokumenta formāts ilgtermiņa glabāšanai (PDF/A);
- digitālā saspiešanas un kodēšanas metode (JPEG, TIFF un PNG) formāts.

Jāuzsver, ka dokumentam ir jābūt saglabātam elektroniski formātā, savās papīra dokumentu jāpārvērš elektroniski, kas pēc būtības ir papīra formāta atveidojums.

Tātad – ja preču piegādes vietā tiek pieņemts papīra formāta dokuments, kas tiek pārvērsts elektroniski formātā (fotokopēts, nofotogrāfēts vai tml.), veidojot papīra dokumenta atveidojumu elektroniski formātā, tad ar tādiem gadījumiem MK noteikumu Nr.877 53.[1] punkts tātad netiecas.

JAUNAIS FORMĀTS – XML

Šobrīd uzņēmumi dati apmaiņai izvēlas XML formātu multivārdnīcai jeb strukturētā elektroniskā formā.

XML ir tekstu standarts strukturētu datu kodēšanai cilvēklasāmā un mašīnlasāmā veidā, kas paredzēts informācijas glabāšanai un pārvietošanai starp dažādām sistēmām, konsolidācijas ar pašiem datiem, nevis ar to, kā tie izskatās.

XML formātā saglabātos datus (dokumentus) automātiski var izsekot sistēmā, un tar tie kļūst cilvēklasāmi.

OL II.pants 14.daļa nosaka, ka

> § *arvadījuma dokumentus, kurus uzņēmums izsniedz citam Latvijas Republikas reģistrētam uzņēmumam – pircēja vai pakalpojuma saņēmējam – sasaistītam (rēķinu), noformē kā strukturētu elektronisko rēķinu.*

Savukārt 1.pantā skaidrots, ka

> § *Grāmatvedības kārtotāji strukturētos elektroniskos rēķinus ir rēķinu, kurā saglabāsies, sniedzās un saņemas strukturētā elektroniskā formātā, kas ļauj to automātiski un elektroniski apstrādāt un kurā ievēro Eiropas Savienības standartus EVS EN 16931-1:2017 "Elektroniskie rēķini. 1.daļa. Elektroniskās rēķinu pamatdatnes semantiskais datu modelis", un kuru uzņēmumi izvēlas izmantot sabiedrisko iepirkumu specifikācijai EVS CEN/TS 16931-2:2017 "Elektroniskie rēķini. 2.daļa: Standartam EN 16931- 1 atbilstošo sintaksi saraksts".*

OL pārejas noteikumos ir norādīts, ka no 2025.gada 1.janvāra Latvijā reģistrēta uzņēmuma (visi OL subjekti) attaisnojuma dokumentu, kuru izsniedz sasaistītajai (rēķinu) budžeta iestādei – pircēja vai pakalpojuma saņēmējam –, noformē kā e-rēķinu, savādāk uzņēmumam, kas nav budžeta iestāde, šo pienākumu būs obligāts no 2028.gada 1.janvāra.

Skaidrojot MK noteikumu Nr.877 42.punktu, pārliecināmies, ka elektroniski

ĀRVALSTĪS

LIETUVĀ VISAPTVEROŠA NODOKĻU REFORMA

Lietuvas parlaments ir pieņēmis visaptverošu nodokļu reformu, kas stājusies spēkā 2026.gada 1.janvārī. Reforma būtiski maina nodokļu pienākumu gan uzņēmumiem, gan iedzīvotājiem.

Viss šīsnakšņ, "KPMG Baltics" partnere, Nodokļu konsultācijā pakalpojumu nodaļas vadītāja

Reforma paredz izmaiņas uzņēmumu ienākuma nodokļa (UIN), pievienotās vērtības nodokļa (PVN), nekustamā īpašuma nodokļa (NĪN) un iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) sistēmā, kā arī jaunu nodokļu ieviešanu – akcīzes nodokli (AN) saldināšanas dzērieniem un apzinātā mākslas prāmja nodokli.

UZŅĒMUMU IENĀKUMA NODOKLIS

UIN jomā gan standarta, gan samazināta likme paliek līdzīga par vienu procentpunktu – līdz attiecīgi 17% un 7%. Jaunizveidotiem mazajiem uzņēmumiem ar gada ieņēmumiem līdz 300 000 eiro 0% UIN likme būs piemērojama pirmajos 2 darbības gados, tam turpināsies gados – 7%. Papildināts arī iespējas izīrēšanā nodokļu pamatotāju legāldefinīcijas, kā arī elastīgāk izmantot nodokļu zaudējumus grupas ietvaros, nosakot 70% ierobežojumu apliekamajai peļņai.
Pievienotās vērtības nodoklis

PVN sistēmā no 2026.gada Lietuva atsakās no vienotās 9% samazinātās likmes, to aizstājot ar diferencētām likmēm. Izmaiņas ir šādas:

- PVN likme grāmatām un citām neperiodiskām izdevumiem tiek samazināta no 9% uz 5%;
- pasažieru transporta pakalpojumiem reģionālajā, starpvalstu pakalpojumiem, mākslas un kultūras iestāšu un pasākumu apmeklējumiem tiek piemērota pazeminātā 12% PVN likme;
- PVN likme centrālās apkures pakalpojumiem no pašreizējās 9% līdz standarta 21% likmei.

NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA NODOKLIS

NĪN jomā priekšlikums dzīvojamais īpašums ar aplēsto vērtību līdz 450 000 eiro tiek atbrīvots no nodokļa, bet sekundārie īpašumi tiek apliekti ar progresīvām likmēm atkarībā no to vērtības. Komercīpašumam nekustamajam īpašumam papildus pašvaldību noteiktajām likmēm tiek ieviesta papildu 0,3% nodokļa komponente.

IEDZĪVOTĀJU IENĀKUMA NODOKLIS

IIN sistēmā ieviešas trīs progresīvās pamata likmes – 20%, 25% un 32%, balstoties uz fiziskās personas kopējiem gada ienākumiem:

- 20% – piemēro kopējo gada ienākumu daļai, kas nepārsniedz 62 802 eiro gadā;
- 25% – piemēro kopējo gada ienākumu daļai, kas pārsniedz 62 802, bet nepārsniedz 139 270 eiro gadā;
- 32% – piemēro kopējo gada ienākumu daļai, kas pārsniedz 139 270 eiro gadā.

Kopumā reforma ieviešot plašas strukturālas izmaiņas ar ietekmi uz nodokļu vidi Lietuvā.

nagatavots dokuments nav jāparakstās kopā 2011. gada 22. decembrī, kad tika pieņemtas izmaiņas iepriekš spēkā esošajos MK noteikumos Nr.585 "Noteikumi par grāmatvedības kārtošanu un organizēšanu", bet jaunais MK noteikumi Nr.877 pārņēma šīs normas.

Šīs prasības attiecas arī uz e-rēķiniem, kuru pamatformāts ir tīkla elektronisks. Tam ir noteikti datu apmaiņas kanāli (piemēram, e-adrese, datu operatori), un šādus dokumentus nav iespējams parakstīt, pat ne ar drošu elektronisko parakstu. Un tas arī nav nepieciešams, jo 42. punkts paši par sevi nosaka, ka "darījuma pasne (preču nodošanas un pretī saņemšanas) to apliecināšanas (autorizēšanas)". Piekļuve datu apmaiņas operatora sistēmai ir iespējama, tikai autorizētajiem un autentificētajiem lietotājiem.

REGISTRĒŠANA UN GLABĀŠANA ELEKTRONISKI

Pretēji pieņēmumam dokumenta reģistrēšana, joprojām ir nepieciešama, bet elektroniski visa šī procesu vienkāršot.

Ja uzņēmums nodrošina:

- dokumenta atšifrēšanu darbīgā cilvēklasāmā formātā un
- iespēju izveidot izdruku (izvaicājumu),

tad elektroniski aprēķināt pārvērtēšanu nav papīra pielikuma rēķinus.

Ērtāk vien radīsies jautājums, kas ir cilvēklasāms formāts. Definīcija ir piedāvāta OL 6. panta 6. daļā, kurā teikts, ka

> § *cilvēklasāms formāts ir elektronisks datu sniegšanas veids, ko fizisks persona var lasīt un izmantot kā informāciju bez jebkādas papildu apstrādes.*

Šī pati likuma 29. panāā ir paskaidrots, kā praktiski nodrošināt cilvēklasāmo formātu, – tā ir mašīna lasāmas iespēja datoru vai citas elektroniskas ierīces darīšanai.

Tātad – cilvēklasāmo formātu nosaka tādēļ, ka elektroniska dokumenta ir izdrukāts. Piekrītu, ja to var apskatīt uz kādu datora displeja.

Šo faktu svarīgi skaitītāji saistībā ar e-rēķiniem, jo to pamatformāts ir mašīnlasāms. Cilvēklasāmo rēķinu izgūst, e-rēķinu ekārt pārvērtot cilvēklasāmā formātā vai uz uzskatāmu sistēmā, vai speciālā programmatūrā. §

ELEKTRONISKO PREČU PIEGĀDES DOKUMENTU PLŪSMA UZŅĒMUMĀ

Tipiska elektroniskās preču piegādes dokumenta plūsma uzņēmumā var izskatīties šādi:

1. Dokuments tiek ievadīts uzņēmuma resursu vai noliktavas vadības sistēmā.
   Sistēma ģenerē elektroniskās preču piegādes dokumenta numuru un datumu.
2. Process tiek izsniegts.
   Noliktavas darbiniks fizisk izsniegšanu sistēmā vai nodod pārvadātājam.
3. Process tiek saņemts.
4. Saņēmēja apstiprina saņemšanu:
   - klienta portālā;
   - mobilajā lietotnē;
   - ar QR kodu;
   - citā uzņēmuma noteiktā elektroniskā veidā.
5. Elektroniska apliecināšana (autorizēšana)
   Sistēma saglabā, kas un kad apstiprināja saņemšanu.
6. Grāmatvedība saņem pavadzīmes dokumentu.
   Dokuments tiek pievienots rēķinam, un darījums ir izsekojams.

VĒRTSPAPĪRU IZAICINĀJUMS GRĀMATVEDĪBĀ

IEVA AIZSILA,
SIA "Grant Thornton Baltic Audit", revīzijas vadītāja

Latvijas uzņēmumu finansu pārskatu analīze pēdējos gados parāda, ka arvien vairāk Latvijas uzņēmumu izmanto īstermiņa brīvos naudas līdzekļus investīcijām finansu instrumentos, starp vērtspapīros, akcijās, obligācijās, hārtā tirgotajos fondos u.c. Šī tendence 2025.gada finansu pārskatu sagatavošanā aktualizē vairākas būtiskas grāmatvedības jautājumus, kuros izanalizēsim rakstā zemāk. Sākam ar vispārīgiem jautājumiem – kādi normatīvie akti jāievēro vērtspapīru uzskaitē.

Uzņēmuma vadībai gada pārskatā ir pienākums kārtīgi uzskaitīt un novērtēt finansu instrumentus, izvērtējot to ietekmi uz finansu rezultātiem un pašu kapitāla struktūru. Pieaugot darījumu skaitam un sarežģītībai, arī Valsts ieņēmumu dienesta un finansu pārskatu revīzijas prakse liecina par pasaprotamās prasības kvantitāti pārskatāmībai un dokumentēšanai finansu uzskaitē.

VĒRTSPAPĪRU UZSKAITE GRĀMATVEDĪBĀ

Ņemot vērā uzskaites sarežģītību, pieaugošo tirgus volatilitāti un prasīties pēc pārskatāmas finansu instrumentu uzskaites, uzņēmuma vadībai kopā ar grāmatvedības darbiniekiem ir svarīgi jau sākumā izstrādāt kvalitatīvu un konsekventu grāmatvedības uzskaites politiku, kas ietvertu gan skaidru finansu instrumentu klasifikāciju, gan atbilstošu paskaidrojumu vērtības samazināšanas politiku. Iekšējās kontroles sistēma rādītāju uzraudzībai un kontrolei uzskaites nodrošina ne tikai precīzu finansu rezultātu sagatavošanu uzskaitē un finansu pārskatā, bet arī ļauj identificēt situācijas, kad iegādājami vērtspapīros būtu papildus jāievērtē tas, ja nepieciešams, laikus jākonsultējas ar pieredzējušiem speciālistiem.

Uzņēmuma iegādājami vērtspapīros var būtiski ietekmēt finansu pārskata postenus un nodokļu saistības, tādēļ, sākot šādu darbību, ir svarīgi definēt skaidru investīciju stratēģiju, izvērtējot finansu instrumentu klasifikāciju, novērtēšanas un uzskaites principus, kā arī to nodokļu sekas. Tēma ir komplicēta un noteikti prasīs laiku arī kārtotas grāmatvedības uzskaites ieviešanai.

Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likums (GPL) nosaka vērtspapīru uzskaites pamatprincipus – paturēta vērtības izmaksāšana un pieņēmums atzīt patiesās vērtības informāciju finansu pārskata piezīmēs. Savukārt detalizēta finansu instrumentu klasifikācija noteikta starptautiskajā finansu pārskata standartā (SFPS) Nr.9 "Finansu instrumenti". Tas palīdz to uzskaitei jaunu grāmatvedīb par izmaksājumu.

Tātad GPL noteikti tikai vispārīgie principi, savukārt detalizētas metodes. Savukārt Ministru kabineta (MK) noteikumi Nr.775 "Gada pārskata un konsolidēto gada pārskata likuma piemērošanas noteikumi" nosaka tehniskās prasības – detalizētu finansu instrumentu uzskaiti, patiesās vērtības noteikšanas metodes un finansu pārskata piezīmēs informācijas prasības.

617 mljrd. ASV dolāru

pasaules investoru novērtēja obligāciju fondiem 2014 gadā

Aivars Šmidters, ...

LATVIJAS LIKUMS VS STARPTAUTISKIE STANDARTI

Uzņēmumam, kas darbojas vērtspapīru tirgū, ir svarīgi salīdzināt un izvērtēt GPL un SFPS prasības, īpaši, ja uzņēmēji pārejošās izvēlas SFPS. Ja uzņēmums plāno sagatavot gada pārskatu pēc SFPS un tam ir finanšu instrumenti, piemēram, vērtspapīri, akcijas, obligācijas u.c., informācijas apkopošanai, uzskaitei un atklāšanai prasīts gada pārskatā ir jāsāk strādāt ar korektai uzskaitei nepieciešamo informāciju un nepieciešams rūpīgs darbs.

Tabulā 41.lpp. ir sniegts neliels apkopojums, kurā SFPS un starptautisko grāmatvedības standarti (SGS) prasības ir saistītas ar Latvijas normatīvajiem aktiem.

GPL un MK noteikumi Nr.775 nodrošina tikai daļēju un tematisku atbilstību starptautiskajām SFPS prasībām par finanšu instrumentiem, īpaši attiecībā ar SFPS Nr.9, SFPS Nr.7 un SFPS Nr.13. Tātad uzņēmumiem, kuriem ir būtiski ieguldījumi vērtspapīros, tomēr ir īpaši nozīmīgi izstrādāt pietiekami detalizētu uzskaites metodiku. Konsekventa grāmatvedības politika un rūpīga informācijas atklāšana ir svarīga, lai finanšu pārskati korekti atspoguļotu finanšu instrumenta riskus, vērtību un ietekmi uz uzņēmuma mātesuzņēmēja darbības rezultātiem.

INFORMĀCIJA GADA PĀRSKATĀ

Ja gada pārskats ir sagatavots saskaņā ar Grāmatvedības likumu un GPL, sadaļā "Nozīmīgi grāmatvedības uzskaites principi" norāda pamatotā mērķīgo informāciju.

Piemēro

Ilgtermiņa ieguldījumi un prasījumi

Ir finanšu aktīvs, ko nekādā veidā rodījusi, izsniedzot naudu vai ražotāja pakalpojumus tiešā parādniekam, un kas nav radīts ar nolūku to rādīt vai tad ātrā pārdot. Atsevišķi vērtējot ampoguju to sākotnējā vērtībā – atsevišķi summas pastāvīgai vērtībai pārskatot ar atsevišķu ieskaitījumu reizēm tomēr. Pēc sākotnējās atzīšanas atsevišķi uzskaita to amortizētajā vērtībā, izmantojot efektīvās procentu likmes metodi. Amortizēto vērtību aprēķina, ņemot vērā atsevišķu iesniegtās summas izmaksas, kā arī jebkuru ar atsevišķu saistīto diskonta vai prēmiju. Amortizācijas dēļ radušos peļņu vai zaudējumus atspoguļo peļņas vai zaudējumu aprēķinā kā procentu ieņēmumus un izmaksas. Ja aktīva vērtība ir samazinājusies, veido uzkrājumus vērtībām.

Pārējie ilgtermiņa finanšu ieguldījumi

Līdz termiņa beigām turēti ieguldījumi ir finanšu aktīvi ar fiksētiem vai noteicamiem maksājumiem un fiksētu termiņu, kurus rekādrēta ir tādiem un spēj turēt līdz termiņa beigām. Atsevišķi vērtējot atspoguļo to sākotnējā vērtībā, atsevišķi summas pastāvīgai vērtībai pārskatot ar atsevišķu iesniegtāmu saistītās izmaksas. Pēc sākotnējās atzīšanas atsevišķi uzskaita to amortizētajā vērtībā, izmantojot efektīvās procentu likmes metodi.

Pārvērtēšanai pieejamie finanšu aktīvi ir finanšu aktīvi, kas nav iepriekšējie atsevišķi, ieturējamie vērtēti un līdz termiņa beigām turēti ieguldījumi un tos var pārdot, kā pastāvīgās līdzekļu vai procentu likmju, kursu un kapitāla vērtības pārmaiņu gadījumos. Pārvērtēšanai pieejamos finanšu aktīvus novērtē to patiesajā vērtībā, un vērtības izmaiņas to vērtēšanas periodā ātrāk pašu kapitālā pārvērtēšanas rezervju ietvaros. Ja pastāv objektīvs norādes par aktīva vērtības samazinājumu, veido uzkrājumus aktīva vērtības samazinājumam.

Izmaksājamie finanšu ieguldījumi

Ir strukturētas nekādos tirdzniecībā turētie finanšu aktīvi, kas ieguldīti vai radušies ar galveno mērķi – gūt peļņu no cena vai peļņas normas izmaiņu svārstībām. Tirdzniecībā turētos finanšu aktīvus novērtē to patiesajā vērtībā, un vērtības pārmaiņas to vērtēšanas periodā ātrāk peļņas vai zaudējumu aprēķinā.

Uzņēmumam ir jānodrošina konsekventa grāmatvedības politika un pārskatāmi jāatklāj informācija, jo finanšu instrumenta kļūdaina uzskaite var būtiski ietekmēt gada pārskata sniegtās informācijas ticamību. Nosakot, profesionāla pieeja vērtspapīru uzskaitei jānā tikai vērtēšanas kvalitātei un gada pārskata sagatavošanai.

LATVIJAS UN STARPTAUTISKO STANDARTU PRASĪBAS VĒRTSPAPĪRU UZSKAITĒ

SFPS/SGS	Nozīmīgākās uzskaites jomas	GPL	MK noteikumi Nr.775
SFPS Nr.9 "Finanšu instrumenti"	Klasifikācija (*amortized cost, fair value through other comprehensive income, fair value through profit or loss*), vērtēšana, vērtības samazinājums (*expected credit loss*), bezdāvināšana, pārklasifikācija	11.pants – atzīšana un novērtēšanas principi 27.pants – finanšu instrumentu novērtēšana pēc patiesās vērtības 36.pants – ieguldījumu vērtēšana	106.–112.punkts – finanšu instrumentu uzskaite, patiesās vērtības noteikšana 118.–123.punkts – vērtības samazinājums
SFPS Nr.7 "Finanšu instrumenti: informācijas atklāšana"	Informācijas atklāšana par riskiem, patiesās vērtības hierarhija (*fair value hierarchy*), pārņemšanas, metodes, jēdzieni, rezervācijas	55., 56.pants – informācijas atklāšanas pienākums, patiesās vērtības informācijas atklāšanas pienākumi	173.–188.punkts – informācijas atklāšana par finanšu instrumentiem, riskiem un patiesās vērtības metodēm
SFPS Nr.13 "Patiesās vērtības noteikšana"	Patiesās vērtības metodes, patiesās vērtības hierarhija, tirgus pieņēmumi	27.pants – patiesās vērtības prasība 56.pants – patiesās vērtības informācijas atklāšana	106.–112.punkts – patiesās vērtības metodes 176.–183.punkts – patiesās vērtības hierarhija piešķirumā
SGS Nr.32 "Finanšu instrumenti: uzrādīšana"	Saistību un kapitāla klasifikācija, neto uzrādīšana, juridiskā forma vai ekonomiskā būtība	24., 25.pants – pašu kapitāla un saistību uzrādīšanas principi	91.–105.punkts – kapitāla un saistību klasifikācija
SGS Nr.1 "Finanšu pārskata sniegšana"	Uzrādīšanas principi, bilānces, peļņas kontes, pozīcija klasificēja, pārskatu struktūra	15.–23.pants – pārskata saturs 24.pants – bilānces 34.–40.pants – bilances pozīcijas	5.–10.punkts – finanšu pārskata struktūra 31.–40.punkts – pozīcija klasificēja
SGS Nr.12 "Ieņēmumu nodokļi"	Atlikto nodokļa aprēķins pamatā vērtības izmaiņām, nodokļa ietekme, kapitāla pieaugums	13.pants – atliktais nodoklis 14.–16.pants – nodokļa atspoguļošana	147.–155.punkts – atlikto nodokļa uzrādīšana un aprēķins
SGS Nr.8 "Grāmatvedības politika, izmaiņas grāmatvedības aplēsēs un kļūdas"	Politikas izvēle, aplēses, kļūdu labojumi, konsekvence finanšu instrumentu uzskaitē	14.pants – grāmatvedības politika 15.pants – aplēses 57.pants – kļūdu labojumi	44.–54.punkts – grāmatvedības politika 55.–63.punkts – aplēses un kļūdu labojumi
SGS Nr.7 "Naudas plūsmu pārskats"	Naudas plūsmas klasificēja darījumos ar vērtspapīriem (ieguldījumu/finansēšanas darbībās)	22.pants – naudas plūsmas pārskata tīkli obligāti skaināmie 53., 54.pants – klasificēja	61.–74.punkts – naudas plūsmas pārskata uzrādīšana un struktūra
SGS Nr.10 "Notikumi pēc pārskata perioda beigām"	Notikumi, kas ietekmē patiesās vērtības pēc pārskata datuma, pieņēmumi, tirgus cena izmaiņas	12.pants – notikumi pēc bilances datuma	156.–164.punkts – notikumi pēc bilances datuma uzrādīšana

? VAICĀ LASĪTĀJS

KO DARĪT AR PAMATLĪDZEKLI NULLES VĒRTĪBĀ?

? Uzņēmumā aktīvi vērtībā virs 400 eiro tiek uzrādīti par pamatlīdzekļi. No 2025.gada vienu šādu pamatlīdzekļa vērtība ir 0 eiro, bet tas vēl tiek izmantots saimnieciskajā darbībā. Šogad šis pamatlīdzeklis tika pārkrāsots, pielabots, darbi izmaksāja 166 eiro. Vai pamatlīdzeklis jāpārvērtē 166 eiro vērtībā? Vai jāaprēķina amortizācijas aizstāšanas izmaksas?

MODRĪTE JOHANSONE,
SIA "JOHANSONE UN PARTNERI" vadītāja konsultāte, zvērināta revidente

Latvijā raksturotā situācija ir biežāk sastopama: uzņēmuma pamatlīdzekļa izmantotā ir pilnībā nolietots pamatlīdzeklis, pretējā, tā bilances vērtība ir 0 eiro, taču tas joprojām tiek aktīvi lietots uzņēmuma saimnieciskajā darbībā. Šādos gadījumos aktuāls kļūst jautājums par ieņēmumu uzskaiti, kas rodas pēc pamatlīdzekļa vērtības pilnīgas norakstīšanas, piemēram, veicot tā uzlabošanu, remontu vai ilgmūžīgo aktīvu izmantošanu. Rakstā apskatīsim, kā šādas izmaksas korekti uzskaitīt grāmatvedībā.

PAMATLĪDZEKĻA STATUSS PĒC PILNĪGAS NOLIETOŠANAS

Būtiski uzsvērt, ka pamatlīdzekļa bilances vērtība 0 eiro pati par sevi nenozīmē, ka pamatlīdzeklis būtu izslēdzams no uzskaites. Tas nozīmē tikai to, ka, dīkstā pamatlīdzekļa amortizācija, tam nav noteikta pareiza nolietojuma norma.

Ministru kabineta (MK) noteikumu Nr.775 "Gada pārskata un konsolidēto gada pārskatu ilgtermiņa ieguldījumu noteikumi" 91.punktā teikts:

§ *Par pamatlīdzekļa lietderīgās darbošanās laika pārejas laikposmu (gadu), kurā uzņēmums plāno izmantot šo pamatlīdzekli, ņemot vērā paredzamo darbošanās intensitāti, fizisko nolietojumu, mehānisko novecojumu un šīsnešu kā (juridiskos) pamatlīdzekļa darbošanās ierobežojumus, vai kurā var sasniegt aptuvenās vērtības pārmaiņas, izņemot darbā mantā, uzkrājumus dīkstāves vai rezervē rīkotos, kuru nahidīties pārnest tālāk uz šī pamatlīdzekļa.*

Tātad pamatlīdzekļiem bilānā jāuzrāda nolietojuma norma, pamatojoties uz tā gaumu, kādā uzņēmums ir paredzējis to lietot. Tādu praksē ir kļūjusi, ka, piemēram, datortehnikai nolietojums ir 3 gadi, mēbelēm – 5 gadi. Pamatlīdzekļi tiek turēti uzņēmuma uzskaitē tik ilgi, kamēr tos tiek izmantots saimnieciskajā darbībā vai ir pieejams lietošanai (ir uzņēmuma kontrolē). Tas nozīmē norakstīts tikai tādēļ, ka ir pilnībā nolietojies. Šādu pamatlīdzekļi turēšanu uzlabojumiem, un šādu ar to tā vērtība palielināsies, ja tam būtiski ekonomiskie pamatojumi.

IZDEVUMU RAKSTURA NOZĪME: REMONTS VAI UZLABOŠANA

No jautājuma nevar vienkārši izvairīties, kā šīs izmaksas ir grāmatojamas – vai tās pievienojamas pamatlīdzekļa sākotnējai vērtībai vai norakstāmas pašpašumā vai remontā apgrūtinātā darījumā izmaksas. To nosaka novērtēt izmaksas apmēru vai pamatlīdzekļa bilances vērtība, bet gan izmaksu ekonomiskā būtība.

MK noteikumu Nr.775 81.1 apakšpunktā paredzēts, ka pēc pamatlīdzekļa nodošanas ekspluatācijā tā dīkstāja vērtēšanu ņemot:

§ *palielinātā par tā uzlabošanas (papildināšanas vai rekonstrukcijas) izmaksām, kuras radušās, pamatlīdzekļam pievienojot vai samainot daļas vai detaļas, un kuras būtiski paildzina tā mūžlaiku vai paaugstina tā ekspluatācijas kvalitāti.*

Tātad:

- izmaksas, kas tiksot saistītas ar pamatlīdzekļa darba izbūvi, tiek attiecināts tā periodā izmaksās, kad tās ir radušās;
- izmaksas, kas palielina aktīva lietderīgās īpašības, paaugstina lietošanas laika vai uzlabo tehniskos stāvokli, ir kapitalizējamas.

Attiecīgi, ja jautājums ārējās pārkrāsošanas un pielabošanas darbi paaugstina pamatlīdzekļa lietderīgās lietošanas laika vai būtiski uzlabo tā raksturojumu, tad šīs izmaksas ir uzskatāmas par pamatlīdzekļa uzlabošanu un ir kapitalizējamas. Savukārt, ja veikto pārkrāsošanas un pielabošanas darbu mērķis bija tikai vizuālā uzlabošana, regulāri veicināšana, aktīva saglabāšana esošajā tehniskajā stāvoklī un šo darbu rezultātā nepaildzinājās no pamatlīdzekļa sākotnēji ieņēmumu ekonomiskās labumi, tad izmaksas ir atzīstamas tā periodā izmaksās, kad tās ir radušās.

Vēl piebildīšu, ka MK noteikumu Nr.775 81.2 apakšpunktā paredzēta pamatlīdzekļa vērtības samazināšanas gadījumā, ja no tā tiek izslēgta/izņemta pamatlīdzekļa daļa/daļas. Šādā gadījumā pamatlīdzekļa bilances vērtība samazina par izslēgtās daļas bilances vērtību, bet, ja šādu datu nav, tad par izslēgtās daļas/daļās amortizācijas aizstāšanas izmaksām. Tā kā konkrētajā jautājumā nav norādīts, ka šīs veiktās pamatlīdzekļa daļas/daļās izslēgšana/izņemšana, tad 81.2 apakšpunktā minētā samazināšanas korekcija nav jāveic. Līdz ar to šajā gadījumā nav jāaprēķina amortizācijas aizstāšanas izmaksas.

PAMATLĪDZEKĻA UZLABOŠANAS IZMAKSU KAPITALIZĀCIJA

Ja uzņēmuma vadība ir nolēmusi, ka šīs izmaksas atzīst kapitalizācijas kritērijiem, tad tās palielina attiecīgā pamatlīdzekļa uzskaites vērtību arī tad, ja pamatlīdzekļa bilances vērtība ir 0 eiro.

Praktiski tas nozīmē, ka:

- pamatlīdzekļa jaunā uzskaites vērtība būs 166 eiro;
- uzņēmumam jāuzsāka jaunu atlikušās lietderīgās lietošanas laika;
- nolietojuma aprēķins jāsāk no šīs summas.

Tātad, manuprāt, šīs izmaksas vienādās tomēr būtu klasificējamas kā ekspluatācijas izmaksas un norakstāmas uzreiz izmaksās, nevis kapitalizējamas.

Tātad pilnībā nolietots pamatlīdzeklis ar bilances vērtību 0 eiro pats par sevi neizsauc tādu uzņēmuma izpēju kapitalizēt uzlabošanas izmaksas. Ja uzlabošanas dēļ pamatlīdzeklis sniedz uzņēmumam izmērāmu ekonomisko labumu ilgākā laika periodā, uzlabošanas izmaksu kapitalizācija ir pamatota. Ja nē, tad izmaksas ir norakstāmas pašpašumā vai remontā apgrūtinātā izmaksās tajā periodā, kad tās ir radušās. Galvenais kritērijs ir nevis izmaksu summas lielums, bet gan to ekonomiskā būtība. ?

> Ja uzlabošanas dēļ pamatlīdzeklis sniedz uzņēmumam izmērāmu ekonomisko labumu ilgākā laika periodā, uzlabošanas izmaksu kapitalizācija ir pamatota

KĀPĒC STRĀDĀT ĀRPAKALPOJUMĀ IR RISKANTI?

iFiT

Uzņēmums, izvērtējot darba procesus un produktivitāti, pieņem lēmumu daļu no darbiem, piemēram, grāmatvedību, nodot ārpakalpojumā. Darbiniekam piedāvā mainīt sadarbības modeli un vēlē pārkārtot uzņēmēk strādāt ārpakalpojumā. Vai situācija, kad ar darbinieku pārtraucot darba līgumu un uzreiz noslēdzot uzņēmuma līgumu ar citiem darba izpildes un samaksas nosacījumiem, var uzskatīt par štatu samazināšanu ar visām no tā izrietošajām juridiskajām? Kādi nodokļu riski var izveidoties? Pētām!

Izanalizēsim optimizācijas un efektivitātes jautājumi uzņēmumiem bāc aktuāli vienmēr; tāpēc pastāvīgi tiek meklēti veidi, kā strādāt gudrāk, pilnīināt darbus un procesus. Viens no risinājumiem ir izvēlēties, kuru darbu veiksmīgai uzņēmumā darbiniekiem uzņēmumā un kuru darbus iespējams nodot ārpakalpojumā.

Jautājums par darbinieka novērtēšanu ārpakalpojumā ļoti aktuālākā kļuva ņemot pēc Mikrouzņēmuma nodokļa likuma (MUN likuma) pieņemšanas 2010 gadā. Mikrouzņēmēja pristāvecības izmantoja ne tikai jaunie uzņēmumi – arī lielā un pieredzējušā uzņēmumi sāka veidot sadarbīvienības, veidojot jaunus uzņēmumus, kuriem vietēja pārmērī dārgā labvēlīgāka nodokļa režīma. Tādējādi tika izmaksāts uz darbaspēka nodokļu rēķina un vienlaikus nodēlēti riski. Uzņēmumi bija izgudrojuši. Valsts budžets gan ne. Pāris gadus vēlāk tika "ošēmas" tika atklātas, un likumdevēji izvēlēja nodokļa pretvērtības normas likumā "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli". Vēl pēc daļēji gadiem izmaiņas tika veiktas arī pašā MUN likumā, ieņemot tiesības mikrouzņēmēji pārstāvēt sabiedrības ar ierobežotu atbildību.

Tomēr darba efektivitātes jautājums nav zaudējis aktualitāti. Šodien, kad dažādi darbinieki strādā attālināti vai workation stilā, arvien biežāk tiek runāts par elastīgu darba laiku un darba organizācijas pielāgošanu darbiniekiem interesēm, kā arī pieaug darbinieku vēlme atdalīt savu ikdienu biznesu, mājām, kur noticēja ir darba devēja, bet kur darbinieks pats pēlēo savu laiku, pakļaujoties izvēlei.

Tāpēc šajā "iFiT" numurā pētām, ar kādām riskiem jārēķinās, ja uzņēmums nolemj kādus darbus vai procesus nodot ārpakalpojumā mūsu tālākajam darbiniekam.

VAI ŠTATU SAMAZINĀŠANA?

GITA OŠKĀJA,
zvērināta advokāte

Darba likuma (DL) 104 panta notic: –

§ *darbiniekiem tiesību samazināšana ir darba līguma uzteikums vienā no šādām dēļ, kas nav saistīti*

TOP 5 ĀRPAKALPOJUMI PASAULĒ

Avots: "Latvijas Valsts", 2021.gada dati

ar darbinieka savešanu vai vilšanu spēlēm, ko ir pieņēmusi pamatot ar neatlaišanas rekomendāciju, organizatorisku, ekonomisku vai līdzīgu raksturu pasākumu veikšanas apzīmēšanu.

Tas, kādus pasākumus uzņēmums veic, proti, mārketinošus, izteikšanās, organizatoriskus vai līdzīgus, un to, vai pasākumu rezultātā notiek darbinieka skaita samazināšana, ir katra darba devēja kompetencē ceoīs Likuma un darba devēja to ir tiesīgs pieņemt jebkurā laikā.

LIKUMA APIEŠANA NAV PIEĻAUJAMA

Saeima 2012.gada 14.novembra spriedumā lietā SKC-1846/2012 ir atzinusi, ka tieši kompetencē noteiktajā izvērtēt darba devēja veikto mārketinošo un organizatorisko rakstura pasākumu likumību. Taču tas nozīmē, ka tiesa ir atbrīvota no pierādīšanas pienākuma, vai darbinieka skaita samazināšana reāli ir notikusi.

Lēmums par mārketinošo, organizatorisko, izteikšanās vai līdzīga rakstura pasākumu veikšanu var būt saistīts ar darba devēja darbības efektivitāti, optimizāciju un / vai citiem pamatotiem un objektīviem apstākļiem. Protams tas varētu izpausties arī kā nosēšana darbā, uzdevumu vai funkciju nodošana ārpakalpojumā. Ar likumu tas nav aizliegts, tomēr ir jāņem vērā vairāki svarīgi apstākļi.

Atbilstoši Civillikuma (CL) 1415.pantam

§ *nosūtīšana un saņemšanā darbā, kurai mērķis ir pensijā vēlēties, ilgstošam vai īslaicīgam atsaukšanās, vai kura vērsta uz to, lai apiešu likumu, savas bērnu pavēlēšanas prohibīciju; citādi darījums nav spēkā.*

Proti, ja likuma par atsaciņa pasākumu veikšanu un tā rezultātā notiekošu darījumu – darba devēja un bijušā darbinieka "jaunā statusā" līgumu, kas pēc būtības nekā nozīmē savstarpējā sadarbībā, – mērķis ir apiet likumu, tad šādi tiesiski darījumi nav spēkā.

Savukārt CL 1.panta noteic –

§ *darījumi izdarījumus un pienākumi pildāmi pēc labas ticības.*

Pirmkārt, ja puses izbeidz darba tiesiskās attiecības un noslēdz uzņēmuma līgumu, taču darbinieks jaunajā statusā turpina pakļaušanās darba devēja kārtībai, ievēro darba devēja rīkojumus, darba devēja nodrošina ar datoru un darbiniekam ir pieejama struktūra uzņēmumā, tas liecina, ka izmaiņa mērķis ir bijis apiet likumu un, manuprāt, tas varētu dot pamatu prasīt uzņēmuma līguma atzīt par spēkā nesošu un atzīt, ka starp pusēm joprojām ir spēkā darba līgums.

ATŠĶIRĪGA LĪGUMU BŪTĪBA

Puses pēc darba tiesiskās attiecības izbeigšanas var noslēgt uzņēmuma līgumu, tomēr jāņem vērā, ka šie divi civiltiesiskie līgumi ir atšķirīgi savā būtībā. Nevar noslēgt cita veida līgumu, neko nemainot savstarpējā sadarbībā. Darba līgumu regulē DL un CL, taču uzņēmuma līgumu – CL.

Darba tiesiskās attiecības ir pakļautības attiecības, kur darba devējs norāda, kur un kā strādāt, nodrošina rīkus darba veikšanai, noteic darba kārtību, maksā zināmas garantijas – apmaksātu atvaļinājumu, pabalstus, nepieciešamības gadījumā, apmaksātās darbnespējas lapu. Svarīgi ir pats darba veikšanas process, likumā noteikti ierobežojumi termiņi un izmaksas.

Savukārt uzņēmuma līguma gadījumā ir divas līdzvērtīgas puses – izpildītājs un pasūtītājs. Izpildītājam nav saistošu pasūtītāja darba kārtība, viņš pats nodrošina sev rīkus, pats nosaka, kur un kā strādāt, svarīgi ir rezultāts. Pasūtītāja nenodrošina nekādas sociālās garantijas, puses vienojas par līguma izbeigšanas kārtību un termiņiem.

No viena puses, nav aizliegts pasūtītāji vienoties par sadarbības formas maiņu, tomēr jāņem vērā, ka sadarbības formas maiņa nozīmē arī sadarbības noteikumu un principa maiņu, no tikai cita līguma noslēgšanas.

JĀPILDA DARBA DEVĒJA PIENĀKUMI

Darba tiesiskās attiecības jāturēsim kontrolē un DL aizsargātā veidā. Ja darba devējs izmaksā darba līgumu, paziņojot uz darbinieka skaita samazināšanu tādēļ, ka, piemēram, tiek likvidētas amata vietas, tad darba devējam ir jāizmaksā atlaišanas pabalsts un kompenzācija par neizmantoto atvaļinājumu. Tas, ka starp pusēm pēc tam tiks slēgts cita veida līgums, neatbrīvo darba devēju no pienākuma izpildīt DL paredzētās un veikt izmaksas.

Puses var labprātīgi vienoties un noslēgt vienošanos, piemēram, saprotot atlaišanas pabalsta izmaksu, tomēr darbiniekam jāņem vērā, ka, noslēdzot cita veida tiesiskās attiecības ar bijušo darba devēju, to izbeigšanas gadījumā bijušajam darba devējam nebūs jāizmaksā noteikti DL paredzētie pabalsti.

UZŅĒMUMA PĀREJAS RISKI

Ja darba devēju ierāj par uzņēmēju tādu situāciju nodošanu ārpakalpojumā, jāvērtē, vai novērtēt uzņēmuma pārejas, jo šādi gadījumi paaugstināsies tiesāšanās notiekošas konkrētas tiesības un pienākumi.

Uzņēmuma pārejas, kā noteic DL 117.panta 1.daļa, ir

§ *uzņēmuma vai tā pamatdaļas, sākotnējās daļas (saimnieciskās vienības) nodošana citai personai uz līguma, administratīvā vai normatīvā akta, vienas sprādziena vai kādas citas pamata, kas radās starp pusēm dēļ to līgumattiecību noslēgšanas, sadalīšana vai pārveidošana.*

Uzņēmuma pārejas līguma puses nav tiesīgas vienoties par kārtību, kas būtu pretēja Eiropas Savienības un publiskās darbinieku stiprākā. Ur to norāda arī Konstitūcijas 20.panta 3.daļa.

Uzņēmuma pārejas gadījumā notiek mainināšanās vienības pārejā, kā rezultātā var samazināties konkurenta mantu un pārsniegt tiek izbeigta kādā konkurdarbības veida vai pat konkurdarbīta kopumā. Tas rada risku konkurenta darbiniekiem, proti, ka uzņēmuma nodošanas rezultātā darbinieki var tikt atstāti mākslīgi cīkī tādēļ un maksātnespējīgā vienībā ar mērķi formālākā līdzekļiem apiet darba līgumu uzteikšanas noteikumus. DL 117. un 118.panta noteikumu mērķis ir novērst šos riskus, kas palielināts aprēķinās, kad uzņēmuma nodevēja un uzņēmuma ieguvēja starpā rodas vienā koncernā, reģistrēti, abi tiek vadīti vienotās mārketinošajās interesēs.

Par uzņēmuma pārejas var liecināt šāda apstākļu kopums:

- darbinieka pārstāvēta darbā pie ieguvēja;
- pamatfondu un krājumu nodošana;
- saglabāta uzņēmuma struktūra vēja un jaunākā adresē;
- mērķis pret bankas pārņemšanu;
- mārketinošās mārketinošās veidā lokāja pārstāvēta pie ieguvēja.

Lai atrīta uzņēmuma pārejas faktu un secināta, ka ir notikusi uzņēmuma vai uzņēmuma patstāvīgās daļas nodošana, būtiski konstatēt, ka ieguvējam ir pāgājis tādā uzņēmuma elements kopumā, kas ir pietiekami patstāvīgs, nodarbojas mārketinošās darbības veikšanai. Līdz ar to fiktīvās apstākļu izvērtējums bijā konkrēti veicams, spēsmē, vai ieguvējam ir nodots viss, kas ir nepieciešams patstāvīgai mārketinošās darbības turpināšanai. Savukārt tas, kādā cieņamā kopumā ir pietiekams, atkarīgs no konkrētā mārketinošās darbības veida, 2019.gada 21.maija spriedumā lietā SKA-631/2019 norādīja Senāts.

Ņemot vērā minēto, uzņēmumam ir jāvērtē katra pieņemtā lēmuma un

Situācijā, kad sadarbības modelis tīck mainīts no darba tiesiskajām attiecībām uz ārpakalpojumu, pastāv risks, ka šādu struktūru nodokļu vajadzībām var pārkvalificēt par slēptām darba attiecībām

66%

Amerikas Savienotie Valsts uzņēmumos vismaz viens departaments ir nodots āpakšapņemšanai, IT ir viens no visbiežākajiem

Avots: Statista.com

nosūtīgā darījuma mērķis un mērķis, jo atkarībā no tiem arī izstrādes kvalitātes jautājums var būtiski mainīties.

JĀRĒĶINĀS AR NODOKĻU RISKIEM

RAIVIS LIBERTS,

SIA "Sociālais ZAĪB" nodokļu konsultants

Darījuma pamatu var brīvi izvēlēties saskaņā ar nodokļu riskiem – situācijās, ja faktiskās saistības spēkā neatbilst āpakšapņemšanas ekonomiskajai būtībai. Atbilstoši nodokļu likumdošanas regulējumam un tiesu praksei nodokļu pārvaldei būtiska nozīme ir ne tikai darījuma juridiskajai formai, bet arī faktiskajām saistībām spēkā esošajos un darījuma ekonomiskajai būtībai.

No uzņēmuma perspektīvas āpakšapņemšana var būt izdevīga risinājums – tādējādi pārcelt samazināta nodokļu slogu, nav jāpārņēmās un jāizveido darbspēka nodaļa, tā arī nav jānākas valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas (VSAOI) darba devēja daļa. Uzņēmumam tādēļ jāpamatoti āpakšapņemšanas mērķis izmantotais rīkojas. Ja āpakšapņemšanas mērķis ir pievienotās vērtības nodokļa (PVN) maksāšana, uzņēmumam papildus var rasties arī riski tādēļ, ka pakalpojumu saņēmējs var tādēļ zaudēt PVN atskaitīšanas priekšrocības.

Savukārt tādēļ nodokļu mērķim tādi gadījumā pārsniegt uz āpakšapņemšanas mērķēja. Ja darba ņēmēja statusā atbildība par darbspēka nodokļa aprēķinu, deklarēšanu un samaksu gulēs uz darba devēja, tad, mērķēšot āpakšapņemšanu, šis pienākums pārnāk pakalpojuma mērķētājam.

Jāņem vērā, ka fiziskai personai ir pienākums reģistrēties kā saimnieciskās darbības veicējam Valsts ieņēmumu dienestā (VID) pirms saimnieciskās darbības uzsākšanas. Savukārt grāmatvedības āpakšapņemšanas atbilstoši Grāmatvedības likumu (GL) 38. pantam drīkst mērķēt tikai tie grāmatvedi, kas ir saņēmuši VID izsniegtu licenci.

NODOKĻU RISKU PAZĪMES

Situācijā, kad darbības modelis tiek mainīts no darba līgumattiecībām uz āpakšapņemšanu, pastāv risks, ka tādā struktūrā nodokļu vajadzībām var pārvērtēties par slēptām darba attiecībām.

Atbilstoši likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" (likums par IIN) 8. panta 2. daļai uzskatāms, ka fiziskā persona gūst algota darba ienākumu, ja tiek konstatēta vismaz viena no šādām pazīmēm:

- pakalpojuma saņēmēja ekonomiskā atkarība no viena pakalpojuma sniedzēja;
- finansiālā riska nesaņemšana, ja darba samaksa pēc vai rodas zaudējumi;
- pakalpojuma saņēmēja integrācija uzņēmuma darbībā, tostarp pienākums ievērot iekšējās kārtības noteikumus;
- brīvdienu un atvaļinājumu nodrošināšana ar uzņēmumu;
- darba veikšanas uzņēmuma vadībā vai kontrolē, bez iespējas pieņemt savus darbiniekus vai apakšuzņēmējus;
- pakalpojuma saņēmējam nepieder būtiski pamatlīdzekļi vai aktīvi, kas tiek izmantoti darba izpildē.

Tiem praksē rīda, ka šīs pazīmes visbiežāk konstatētas, kad pakalpojuma saņēmēja faktiskā strādā tikai vienam uzņēmumam, uzņēmuma izpēte un pēc uzņēmuma noteikta grafika, kā arī no uzņēmuma saņem regulāru atlīdzību, kas ir salīdzināma ar noteiktā laika, un pakalpojuma saņēmējam trūkstot galvenokārt uzņēmuma nodrošinātas pamatlīdzekļus.

Šādās darba attiecības riska ir īpaši augsts, ja, mainot tikai saņēmēja juridisko formu, tiek saglabāti tie paši darba pienākumi, darba vieta, darba laiks un vadības struktūra. Piemēram, ja ar uzņēmuma grāmatvedi saņēmēja formālā tiek mainīta uz āpakšapņemšanas modeli, bet pēc būtības tā nemainās, ir lielā varbūtība paslēpta riska.

Ja VID konstatē, ka āpakšapņemšanas pārkvalificējams par darba attiecībām, uzņēmumam var uzspiešanās papildu ieņēmumu nodokļi (IIN) un VSAOI maksājumus, kā arī nokavējuma un soda naudu.

Tādēļ uzņēmumiem ieteicams gadījumā ir jāizvērtē faktiskās saņēmēja attiecības kādai no šīsnēm par IIN saņēmējam piešķiramās atlīdzības veidiem. Ja tās norāda uz kādu no pazīmēm, pastāv augsta varbūtība, ka atlīdzība saņēmējam no izvēlētās saņēmējam juridiskās formas tiks izvērtēta kā algota darba ienākums.

ĀRPAKAĻPOJUMUS VĒRTĒ TIESĀ

Nodokļu risku spēlēja Eiropas tiesvedība lietā A420067520.

VID veica saņēmēja uzņēmumam, kas sporta klubu darbības nodrošināšanai ārpakšapņēma darbiniekus saņēmēja darbības veicējam – fiziskām personām.

Augstākā gala VID secināja, ka, noslēgdami ar formālā līgumā ārpakšapņemšanas līgumiem, saņēmēja darbinieki faktiski apstākļi atbilda darba attiecīgo saņēmēja pazīmēm. Pakalpojuma saņēmēja izvēlēja uzņēmuma rīkojās pēc uzņēmuma noteikta grafika, izmantoja tā resursus un saņēma atlīdzību par darbiem no noteiktā laika. Turklāt saņēmēji no vienas kārtīgi bija tā uzņēmuma darbinieki.

VID tādēļ saņēmēja maksājumus pārkvalificēja par darba attiecībām un apstiprināja uzņēmumam papildu IIN un VSAOI maksājumus, kā arī nokavējuma un soda naudu.

Uzņēmums šīsnēm apstrīdēja, taču tiesa trīs līmeņu instancēs tas tika atzīts par pamatotu. Administratīvā rajona tiesa 2021. gada 8. maija spriedumā lietā A420067520 secināja, ka likuma par IIN normu mērķis ir novērst iespēju izvairīties no nodokļu nomaksas, formāli izmantojot patnodarbinātā statusu un algota darba ienākuma pārvērtot par saimnieciskās darbības ienākumu, lai gan pēc būtības tāds veikts algots darbs. Šī spriedumā un to atbildēja kādai no šīsnēm par IIN saņēmējam piešķiramās atlīdzības veidiem. Ja tās norāda uz kādu no pazīmēm, pastāv augsta varbūtība, ka atlīdzība saņēmējam no izvēlētās saņēmējam juridiskās formas tiks izvērtēta kā algota darba ienākums.

KĀDU NODOKLI MAKSĀT?

Āpakšapņemšanas saņēmējam – fiziskai personai – ir piesaistāmi divi nodokļu veidi, skaidro SIA "Sociālais ZAĪB" jurists Raivis Liberts. Tie ir vispārējais iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) veidā un mikrouzņēmuma nodokļa (MUN) veidā.

VISPĀRĒJAIS NODOKĻU REŽĪMS

- IIN maksā no saimnieciskās darbības ienākuma, pirms, no ieņēmumiem atskaitot ar saimnieciskās darbības saistītos izdevumus.
- Šis režīms prasa ieņēmumu un izdevumu uzskaiti atbilstoši Grāmatvedības likuma un likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" prasībām. Ieņēmumu un izdevumu uzskaiti var veikt arī vienkāršā ieņēmumu sistēmā.
- Saimnieciskās darbības pajēgai līdz 105 500 eiro IIN likme ir 25,5%, savukārt ienākuma daļai virs šī slieksņa piemēro 30% likmi.
- Saimnieciskās darbības veicējam ir pienākums veikt arī valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas (VSAOI) vismaz no minimālās algas – 700 eiro mēnesī (ja šādā ienākumu līmenis ir sasniegts). VSAOI likme ir 31,07%.
- No ienākuma daļas, kas pārsniedz 700 eiro vai izvēlēties obligāto iemaksu objektu, jāveic iemaksas pensiju apdrošināšanai 10% apmērā.
- Ja saimnieciskās darbības mēnesa ienākums ir mazāks par 700 eiro, no viņa faktiskā ienākuma veicamas tikai 10% iemaksas pensiju apdrošināšanai.

MIKROUZŅĒMUMU NODOKĻA REŽĪMS

- MUN režīmā nodokļu piemērošana ir vienkāršāka – 25% likme tiek piemērota visam āpakšapņēmēja sniegtajā apgrozījumam, neņemot vērā saimnieciskās darbības izdevumus.
- MUN režīma piemērošanai ir būtiski ierobežojumi. Piemēram, tas ir pieejams tikai tad, ja gada apgrozījums nepārsniedz 50 000 eiro, to nevar izmantot pievienotās vērtības nodokļa maksātāji, kā arī ir virkne citu ierobežojumu.

TIESU PRAKSE

SENĀTS MAINA IZPRATNI PAR COVID-19 ATBALSTA PIEŠĶIRŠANU

BAIBA GRANDĀNE,
SIA "BaibaGrandāneGrandāne" valdes locekle, sertificēta nodokļu konsultante

Lai gan Covid-19 pandēmija, ceram, ir aiz muguras un visiem labākais, tomēr tās sekas laiku pa laikam jūtamas vēl šodien. Viena no tādām – atbalsta piešķiršana kritušo skartajiem uzņēmumiem. Par to jautājums joprojām notiek tiesāties, un nesen pieņemtais Senāta lēmums var ietekmēt kādu uzņēmumu, kuram finansējums tika atteikts, saskārt cīņu par taisnību.

Latvijas ekonomika 2020. un 2021. gadā tika skārusi Covid-19 pandēmijas izraisītā. Šodienā atgādināšu par normatīvajiem aktiem, kas tika pieņemti pandēmijas sākumā pārvarēšanai.

NORMATĪVIE AKTI

2020. gada 10. jūnijā spēkā stājās Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanas pārvarēšanas likums (Covid-19 likums). Šis likums ir spēkā joprojām. Minētā likuma 1. panta otrajā daļā, ka

§ *Likuma mērķis ir novērst nāves draudus Covid-19 infekcijas (turpmāk – Covid-19) izplatības laikā, pamatojoties uz valstiski pārvaldāmu kopumu Covid-19 izplatības sekās (turpmāk arī – Covid-19 izraisītā krīze) pārvaldīšanai un īpašu atbalsta mehānismu un līdzekļus, kas rodas saistībā ar Covid-19 izplatības ierobežošanu, lai nodrošinātu valstiskās ekonomiskās stabilitātes saglabāšanu un veicinātu valsts ekonomiskās darbības nepārtrauktību.*

Un minētā likuma pantā tika izdots un 2020. gada 17. novembrī spēkā stājās Ministru kabineta noteikumi Nr.676 "Noteikumi par atbalstu Covid-19 krīzes skartajiem uzņēmumiem apgrozāmo līdzekļu pilnveidošanai" (Atbalsta noteikumi), kas paredzēja konkrētus atbalsta mērķtiecīgus uzņēmumiem, kuru saimnieciskās darbības rezultāti bija ietekmējuši pandēmija. Noteikumu 2. punkts (norma redakcijā no 2022. gada 1. janvāra) skaidroja:

§ *Par grozījumu (turpmāk – atbalsts) to noteikumu īpatsvaru veido valsts atbalsts, ko piešķir uzņēmumam apgrozāmo līdzekļu pilnveidošanai, lai novērstu Covid-19 krīzes izraisītās sekas un pārvarētu krīzes sekas. Atbalsta piešķiršana par kalendāro gadu no 2020. gada 1. novembra līdz 2021. gada 30. jūnijam un par kalendāro gadu no 2021. gada 1. oktobra līdz 2022. gada 30. februārim (turpmāk – atbalsta periods).*

Laika gaitā Atbalsta noteikumi vairākkārt tika mainīti, par papildināt atbalsta saņēmēju loku, par vēlāk – to samazināt, nosakot ierobežojumus saņemt atbalstu saistītu saņēmēju starpā, tāpat arī pagarināt atbalsta saņemšanas periodu, u.c. pārmaiņas. 2021. gada 8. jūnijā Atbalsta noteikumi tika papildināti ar 16.8. apakšpunktu, nosakot ierobežojumu atbalsta saņemšanai. Tātad noteikumi:

§ *Atbalstu nepiešķir (..) uzņēmumam, kas veic saimniecisko darbību, to noteikuma 2. punktā minētajā nozarē, pamatojoties uz to noteikumu II punktā minēto ieņēmumu par 2021. gada maiju un jūniju.*

Un Atbalsta noteikumi tika papildināti ar 2. pielikuma, kur bija uzskaitītas nozares, kurās strādājošiem uzņēmumiem noteikts ierobežojums saņemt atbalstu.

Pēc šīm Atbalsta noteikumu pārmaiņām Valsts ieņēmumu dienests (VID), izpildot noteikumu regulējumu, ierobežoja atbalsta saņēmēju loku, atteikot atbalstu no tādai konkrētajā nozarē strādājošiem uzņēmumiem, bet arī tiem, kuri šīs nozares bija mērķtiecīgi kā visma no papildināt darbības veidiem.

Lai arī Covid-19 pandēmijas novērtēšanai ierobežojumi un atbalstošā pasākumi jau ir aiz muguras, tomēr tiesu instancēs joprojām izskatāmi strīdus tiesu, kas saistītas ar atbalsta izmaksu atteikumiem. Viena no tādām – Senāta 2025. gada 6. novembra spriedums lietā SKA-56/2025, kurā uzņēmums vērsās VID ar pieteikumu par tiesiskās administratīvā akta izdošanu, piešķirot atbalstu apgrozāmo līdzekļu pilnveidošanai par 2021. gada maiju.

LIETAS BŪTĪBA

Uzņēmums vērsās VID, lūdzot ar to atbalstu apgrozāmo līdzekļu pilnveidošanai, to skaitā Atbalsta noteikuma 16.8. apakšpunktā minēto apstākļu dēļ VID atteica atbalstu, pamatojoties uz to, ka uzņēmums, kas veic saimniecisko darbību 2. pielikumā minētajā nozarē, tiek izslēgts no Atbalsta saņēmēju loka.

VID atteica atbalstu, pamatojoties uz to, ka tādā Atbalsta noteikuma 16.8. apakšpunktā minēto apstākļu dēļ uzņēmumam, kas veic

NO ARHĪVA

Intervija ar Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamerai valdes priekšsēdētāju JĀNI EKDZĪVU, "Finanses" 2016. gada marts, intervē Andrejs Valters

Uzskatām, ka ir nepieciešams uzlabot nodokļu iekasēšanu un samazināt ēnu ekonomiku.

Ēnu ekonomikas kontekstā pirmām kārtām jāuzsāk par pievienotās vērtības nodokli (PVN). Atbilstoši Eiropas Komisijas datiem, Latvijā PVN vairāk nekā iekasēti aptuveni 700 miljoni eiro. Papildināt to nozaru loku, kurās var piemērot reverso PVN maksāšanas kārtību, varētu paātrināt iekasēto līdzekļu daudzumu. Tāpat ēnu ekonomikas sfēra lielā mērā ir saistāma ar mazo biznesu. Īsumā, ka savākt ieņēmumus mikrouzņēmumu nodokļa veidā daļu mazo uzņēmēju izvāka no ēnu ekonomikas. Ir pētījumi, kuru ietvaros vairāk nekā 40% mikrouzņēmēju atbilst, ka šie nodokļi ir vispar legalizēja. Kad runāsim mikrouzņēmumu nodokli, ēnu ekonomikas īpatsvars samazināsies, jo šie uzņēmēji izvēlēsies, ka labāk ir mierīgi gulēt, ieņemīgi maksājot saprātīgas summas. Deviņdesmit pēdējo gadu laikā ir nepārtraukti mēģinājumi šo nodokli iespaidot.

Tāpat ir nepieciešams mazināt nodokļu administratīvo slogu, it īpaši to attiecinot uz mazo biznesu. Uzņēmumiem dažādas grāmatvedības formas atņem laiku mākslām biznesam. Uzņēmumiem dažādi dienesti ir pieteikuši spēcīgi, un šie jautājumi neaizņem īpaši lielu daļu no nominālās prasās vai pakalpojuma. Savukārt mazajam biznesam, kam grāmatvedības jomā ir jāšķiras visu tas pats, kas lielajam, šīs procedūras tomēr ir apgrūtinošas. Piemēram, attiecībā uz kasē jāčekām pasaulē ir prakse, ka nodokļa aprēķinu tiek apējināts atbilstoši gadījuma skatam. Ir noteikta formula, kā atbilstoši gadījuma skatam tiek noteikta progresējošais apgrozījums, un tad noteikta fiksēta maksājamā summa catukārt, kas šādai kārtībai ir "pacējama". Tādējādi šādam mazam uzņēmumam grāmatvedības forma tiek maksimāli vienkāršotas. Savukārt kases aparāts šādā gadījumā vispār zaudē savu jēgu, jo maksājamā nodokļa aprēķins tiek noteikts, atbilstoši pēnēji citiem parametriem, nevis iekasētās naudas apjomam. Tas atvieglotu darbu arī Valsts ieņēmumu dienestam, jo ierādā kādējādā un nakšķēt, cik tur ir gadījumi, var arī mīnūšu laikā. Savā ziņā tā varētu ir radikālāka pieeja, neiā mīle esam pieradušī pašlaik, bet tā dod iespēju pietekami lielam skaitam – uzņēmēji izrāk no ēnu ekonomikas, uzņēmējam paliek vairāk laika biznesam, turklāt to vēsu ir vieglāk izsekojamāk. Pēc tādā pašu principa visu nemiem var rēķināt maksājamā nodokļa aprēķinu, atbilstoši gadījuma skatam un tamlīdzīgi.

Nepieciešams ir nodrošināt arī nodokļu nēsma pievilcību vismaz Baltijas mērogā.

saimnieciskās darbības to noraksta 2.pārskaitījumā minētajā nozarē, un uzņēmums dokumentē papilddarbības veidā ir vienā no tām.

Nepietiekoši šādam lēmumam, uzņēmums varētu saņemt, ņemot vērā kādreizējo administrativo aktu. Administrativā apgabaltiesa ar savu nolēmumu šādā ceļā pieņēmusi par pamatotu un tika VID labā izdots kādreizējais administrativo akts šādā lietā, izmantojot uzņēmumam piešķirto atbalstu. Administrativā apgabaltiesa nolēmumā skaidri norādīja, ka VID šādā gadījumā Atbalsta noteikumu 16.8.apakšpunkta interpretācija bijusi aplamo, proti, papildu darbības veida reģistrācija kādā no 2.pārskaitījumā norādītajām nozarēm nevar kā pamats atbalsta saņemšanai, ja uzņēmums pamatdarbība ir reģistrēta un tāds veids citā (kādā, kas nav šeit minēta Atbalsta noteikumu 2.pārskaitījumā) nozarē.

SENĀTA SECINĀJUMI

Atbalsta noteikumu 16.8.apakšpunkts ir interpretējams tādējādi, ka tad, ja uzņēmums Covid-19 krīzes laikā veica saimniecisko darbību gan noteikumā minētajā nozarē, gan citā minētajā nozarē, uzņēmumam bija tiesības pretendēt uz valsts atbalsta apgrozāmo līdzekļu pilnīgas nodrošināšanai citā minētajā nozarē. Atbalsta noteikumu 16.8.apakšpunkts nedod tiesības uzņēmumam pretendēt uz atbalsta nozarē, kurā bija notikusi saimnieciskā darbība ierobežojumi un kura skāra Covid-19 krīze, turklāt neatkarīgi no tā, vai uzņēmums papildus veica (bija deklarējis) saimniecisko darbību vēl kādā nozarē. No Atbalsta noteikumiem šādu ierobežojumu neizriet.

Senāts kā priekšnoteikumu atbalsta saņemšanai izvirzīja tādu Atbalsta noteikumu pamatojumu, proti, Atbalsta noteikumu 2.punktā izvirzīto atbalsta mērķi "[..] valsts atbalsta, ko piešķir uzņēmumam apgrozāmo līdzekļu pilnīgas krituma kompensēšanai, lai mazinātu Covid-19 krīzes izraisītās sekas un pārtraukumu likvidēšanas kritērijs [..]" un 4.punktā noteiktos uzņēmumam izvirzāmos kritērijus, kam jāizpildās atbalsta saņemšanai. Turcīpat, ka tā saimnieciskai darbībai bijuši noteikti ierobežojumi, kas novērsīs pēc apgrozījuma krituma, kas rodas – vienas daļa saimnieciskās darbības veikta tajā nozarē, kur pastāvēja valsts ierobežojumi.

Atbalsts ir izmaksājams arī pēc atbalsta piešķiršanas brīdim, ja tiek konstatēts, ka sākotnēji pieņemtais tas protestēšanai atzīts. Šādu atziņu Senāts pamatojis ar Atbalsta noteikumu regulējumu, kā arī ar Eiropas Savienības Tiesas 2025.gada 3.jūlija spriedumu lietā C-653/23.

Senāts secinājumi balstot minēto skaidru un nepārprotamu mērķi Atbalsta noteikumu normas (16.8.apakšpunkts) interpretācija un jau uzņēmumiem cerēt uz pozitīvu lēmumu, ja viņu atbalsta atteikuma lēmumā vēl atrodas iniciālā tiesā. Tāpat tā dod iespēju uzņēmumiem, kam lēmumi izbeigtas ar noslēdzošu nolēmumu, ja saskaņā ar Administrativā procesa likuma 87.panta regulējuma sadaļa mainītājs ir tiesīgs izveināt administrativā procesa sākšanu no jauna.

Tāpat jāsecina, ka ar Senāta nolēmumu nostiprināts uzņēmumu tiesības saņemt atbalsta arī tad, ja būtiska normatīvo aktu regulējumā notiktāsu atbalsta izmaksas termiņā. ■

LIKUMA IZMAIŅU HRONOLOĢIJA

2020.gada 16.jūnijs — Spēkā redakcija Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanas likumā
Noteikta atbalsta pastāvēšana laikposmā Covid-19 izplatības ierobežošanai un īpašas atbalsta mērķiem

2020.gada 17.novembrim — Spēkā redakcija MK noteikumi Nr.676 "Noteikumi par atbalstu Covid-19 krīzes izraisītajām uzņēmumiem apgrozāmo līdzekļu pilnīgas nodrošināšanai"
Paredzēti konkrētiem atbalsta mērķiem uzņēmumiem, kuru saimnieciskās darbības nogurdināja ierobežojumi periodā

2020.gada 1.decembris — Regulēti grozījumi MK noteikumos Nr.676
Tiek mainīta atbalsta aprēķināšanas bāze, atbalsta saņēmēju pārtrauksme, u.c. pilnvarojumi

2021.gada 8.jūnijs — Grozījumi MK noteikumos Nr.676
Izslēgta 2.pārskaitījuma, nosakot nozares, kurām atbalsts nepiešķirs. VID atceļ atbalstu, ja uzņēmums papildu darbības veidā ir šādā nozarē

2025.gada 6.novembris — Senāta spriedums lietā SKA-56/2025
Senāts atzīst par nelikumīgu atteikumu nostiprināt VID interpretāciju, kas liedza uzņēmumam atbalstu, ja tas veica saimniecisko darbību gan noteikumā minētajā, gan citā minētajā nozarē

PRETRUNĪGĀS IZMAIŅAS ĒKU BŪVNIECĪBĀ

AIJA KREICBERGA,
SIA "TEGOS zvērināta advokāta birojs" vecākā juriste, zvērināta advokāte

2025.gada otrajā pusē pieņemtas virkne apjomīgu grozījumu būvniecību reglamentējošajos tiesību aktos. Grozījumi vērsti vairākās kārtās, izraisot izmaiņas gan Būvniecības likumā, gan uz tā pamata izdotajos vispārīgajos un speciālajos būvnormatīvos. Aplūkojam izmaiņas Ministru kabineta noteikumos Nr.529 "Ēku būvnormatīvi", izceļot grozījumus ar būtiskāko ietekmi uz būvniecības procesa praktisko norisi.

Jāatzīmē, ka daļa no Ministru kabineta (MK) noteikumu Nr.529 grozījumiem izraisīja zināmas sabiedrības daļas neapmierinātību, kā rezultātā tika veiktas izmaiņas Būvniecības likumā (BL). Tas nozīmēt, ka brīd ir nozīmīgs grozījumiem, kuri ietekmē regulējuma sākotnēju gadījumu, kad būvniecības ierosinātājs ir fiziska persona vai pats veic būvdarbus.

RŪPNIECISKI RAŽOTAS ĒKAS

Ar MK noteikumu Nr.529 grozījumiem tika speciāli regulētas rūpnieciski ražotas ēkas, jeb tā dēvēto mazās mājas būvniecības procesu. Izlēma, kuru līdz šim stingrāku regulēšanu saistīja. Iepriekš ir notikušas diskusijas par to, kādā būvniecības procesa kārtībā bija pieļaujama rūpnieciski ražotas ēkas, tostarp par to, vai tās vispār ir pieļaujams būvniecības process un vai šādas ēkas ir uzskatāmas par nekustamo īpašumu.

Pēc grozījumiem noteikts, ka rūpnieciski ražotas ēkas ietilpst ēkās, kas veido ēkas būvprojekta daļu. Tātādēļ pati, kura izvēr virkni dokumentu un informācija, ir jāizstrādā ražotāja sāktās projektēšanas jomas būvspecialistiem. Pirms nepieciešama būvniecības iecere dokumentācija nagatavo būvprojekta izstrādātāja.

Paredzēts, ka par rūpnieciski ražotas ēkas atbilstību izstrādājai ēkas tehniskajai pasei ir atbildīga ražotāja.

Lai izvairās virkne grupas rūpnieciski ražotas dzīvojamās ēkas ar kopējo platību, kas nepārsniedz 200 kvadrātmetrus, jauna būvniecība vai novietošana, izstrādājā, kura pilda būvvaldes funkcijas, izmantojamo paskaidrojuma rakstu un citi nepieciešamie dokumenti, tajā skaitā rūpnieciski ražotas ēkas tehniskā pase. Savukārt virkne grupas rūpnieciski ražotas dzīvojamās ēkas ar kopējo platību, kas pārsniedz 200 kvadrātmetrus, vai virkne grupas rūpnieciski ražotas ēkas jaunai būvniecībai vai novietošanai jāiesniedz būvniecības ieceres gunārs, citi nepieciešamie dokumenti, tajā skaitā rūpnieciski ražotas ēkas tehniskā pase, un jāsaņem būvatļauja. Pārējās grupas rūpnieciski ražotas ēkas būvniecībai vai novietošanai atsevišķa speciāla regulējuma nav paredzēts.

Noteikumos paredzēts – ja rūpnieciski ražotas ēkas nākotnē būvdarbus veic ēkas ražotājs, viņš uzņemas arī būvdarbu veicēja pienākumus.

VIENKĀRŠOTS BŪVNIECĪBAS PROCESS

MK noteikumu Nr.529 grozījumi paredz arī vienkāršotu un vienkāršotu

būvniecības procesu. Praksē, noteikti gadījumi, kuros būvniecības process varēs nav pieņemšanas, lai gan iepriekš tas bija nepieciešams, kā arī paredzēta būvniecības procesa vienkāršošana, pieņemšanas pārejas perioda par būvniecību gadījumos, kad iepriekš bija nepieciešams viensētas pašaizņemšanas mērķis, noteikt pašaizņemšanas mērķis paredzēts gadījumos, kad iepriekš bija jāsaņem būvatļauja.

BEZ BŪVNIECĪBAS IECERES DOKUMENTIEM

Ar grozījumiem noteikumos paredzēts atsevišķi mazākās, proti, vienstāvu ēkas, kuru apbūves laukums nav lielāks par 25 kvadrātmetriem, būvniecību. Atbilstoši MK noteikumu Nr.529 7.3.5.apakšpunktam būvniecības ieceres dokumenti vairs nav nepieciešami mazākas (transporta pieturas nojumes, citas iepriekš noteiktas ēkas, tajā skaitā palīgēkas) jaunai būvniecībai, novietošanai vai nojaukšanai ārpus pilsētas, izņemot būvniecību valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu teritorijās.

Veicot mazāka būvniecība bez būvniecības ieceres dokumentiem, jāņem vērā, ka šādai ēkai nebūs oficiālā dokumenta par tās piederošanu konkrētajā, attiecīgi ēka nevarēs formāli reģistrēt. Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā un izraksti nenoģērināsi. Nākotnē grozījumos paredzēts – ja persona vēlas dabas par mazāku reģistrēt. Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā un izraksti noģērināsi, šādai būvniecībai pieņemto pazīojumu par būvniecību.

Šāda atvieglota regulējuma, kas paredz, ka viensētas mazākas var būvēt bez jebkāda oficiāla būvniecības procesa un reģistrācijas publiskajos nekustamo īpašumu reģistros, praksē varēs radīt sarežģītības un problēmas.

Būves īpašniekam ir pienākums izvērtēt tās iecerei atbilstošu normatīvo aktu, tajā skaitā teritorijas plānojuma, prasības. Piemēram, vai šīs ēkas būvēšanai tiek par sājauto atļauja no kaimiņa zemesgabala robežas, un vai mazāka ēkā teritorijas plānojumā noteiktajā sājauta izmantošanas veidam un vai tās būvniecība neprasīsies sājauta apbūves blīvums, intensitātes, brīvās zaļās teritorijas un citas prasības. Ja šādas neatbilstības no uzmanīgo institūciju puses tiks konstatētas, būve var tikt jāiznīcina.

Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas turētāja – Valsts zemes dienests – plānotajā, konstatējot datu jēdziena norādītās būvi, mēģināt veikt tādas būves pirmreģistrāciju kadastrā, bet nereģistrējot esošā nekustamā īpašuma sastāvā. Attiecīgi šāda neatkarīga būves pirmreģistrācija vēlāk var radīt šaubas par būves piederību zemes īpašniekam, īpaši gadījumos, kad īpašums būs tīcis atsavināts. Turklāt, tā kā šāda būve uzbūvēta bez jebkādiem oficiāliem būvniecības dokumentiem, tās piederību būs grūti dokumentāri pierādīt.

Tāpat daļēji īpašuma gadījumā, kad zemei un būvei ar tās ir dažādi īpašnieki, varēs būt grūti pierādīt, vai šāda bez būvniecības dokumentācijas izbūvēta ēka pieder zemes vai citam īpašniekam.

PAZIŅOJUMS PAR BŪVNIECĪBU

Noteikumu grozījumos noteikts, ka cirša grupas vienas vai divu dzīvokļu dzīvojamās ēkas atjaunošanai vai pārbūvei, samazināt blīvējumu vai lietošanas veidu, izņemot kultūras pieminekļus – ēkas, pieņemšanas paziņojums par būvniecību. Iepriekš šādai pārbūvei bija pieņemšanas paziņojuma nākotnē.

PASKAIDROJUMA RAKSTS

Atbilstoši MK noteikumu Nr.529 7.[1].apakšpunktam paredzēts, ka pirmās grupas ēkas vai otrās grupas vienas dzīvokļa dzīvojamās ēkas ar kopējo platību, kas nepārsniedz 200 kvadrātmetrus, paligēkas vai saimniecības nodzīvojamās ēkas jaunai būvniecībai vai novietošanai izņemot pašaizņemšanas mērķis.

Pašaizņemšanas mērķis izņemts arī otrās grupas vienas vai divu dzīvokļu dzīvojamās ēkas, paligēkas vai saimniecības nodzīvojamās ēkas pārbūvei, samazinot lietošanas veidu un būves grupu uz augstāku būves grupu. Iepriekš šādai būvniecībai bija nepieciešams būvatļauja.

INFORMĀCIJA PAR FINANSĒJUMA IZCELSMI

Ar grozījumiem MK noteikumos Nr.529 93.[1]punktā tika ieviesta prasība, ka gadījumos, kad būvniecības ierosinātājs ir fiziska persona, tā, izpildot būvdarbu uzdošanas nosacījumus, ievar Būvniecības informācijas sistēmā (BIS) informācija par būvdarbiem piešķirtā finansējuma izcelsmi.

Grozījumi stājās spēkā 2025.gada 1.novembrī un tā prasība izmēģinājumu režīmā darbosies nepilnu gadu, kas nepagājis sociālās šķēršļu dēļ darbojas. Drīz vien – 2025.gada 27.novembrī – informācijas sistēmas tika ieviesta BIL grozījumi, kas 17.panta 1.[1]daļā paredzēja, ka, veicot ieceres grozījumu būvdarbu uzdošanas nosacījumus izpildei, būvētājam – fiziskai personai – BIS informācija par būvdarbiem piešķirtā finansējuma izcelsmi nav jāievāda. Šie BL grozījumi stājās spēkā 2026.gada 7.janvārī. Jāuzsver, ka būvētāja BL 1.panta 19.punkta izpratnē ir

> *fiziska persona, fizisks vai juridisks persons, kas veic kādu būvniecības veidu vai sākotnēji dzīvošanai, vai kopumā vai sākotnēji –*

saimniecisku vai būves īpašnieks vai sākotnēji valdītājs –, kas uzņēmies vajadzīgās pasākumus organizēt būvdarbus un pārzināt tos.

Savukārt ar grozījumiem MK noteikumos Nr.529, kas stājās spēkā 2026.gada 2.februārī, ar iepriekšējiem grozījumiem izveidotā 93.[1]punkta norma tiešām. Strādājot izmēģinājumu režīmā šobrīd ocelsis regulējums par pieņemšanu fiziskai personai un citiem būvniecības ierosinātājiem izmēģināt informācija par finansējuma izcelsmi jopnejām nav pilnīgi skaidra un nepārprotama. Ja tāpatā tiek skaidri paredzēta norma, ka būvētājam – fiziskai personai nav jāievāda informācija par finansējuma izcelsmi, tad rodas kļūdainā pieņēmuma, ka tas ir izņēmums un citiem būvniecības ierosinātājiem šāda informācija būtu jāievāda. Uz jautājuma, vai citiem būvniecības ierosinātājiem šāda informācija ir jāievāda, un ja ir, tad šādā kārtībā, ceļošā regulējuma šobrīd atbildi nesniedz.

KAD VAR BŪVĒT PATS

Līdzīgas situācijas un pretrunīgas regulējuma izmēģinājumi veidojas arī attiecībā uz ierobežojumiem gadījumos, kad būvniecības ierosinātājs var būt būvētājs.

Ar MK noteikumu Nr.529 107.punkta grozījumiem, kas stājās spēkā 2025.gada 1.novembrī, tika ieviesta tādā tam paredzēta gadījumu izņēmums, kad būvētājam būvdarbu veikšanai nav nepieciešams pastāvīgas prakses tiesības arhitektūras vai būvniecības jomā. Tas paredzēta gadījumos, ja būvētājs veikšanai vajadzēšanu būvē, novietoj, pārbāvē, atjauno, konservē vai nojauc pirmās grupas ēku vai tās daļu vai otrās grupas vienas dzīvokļa dzīvojamo ēku ar kopējo platību, kas nepārsniedz 200 kvadrātmetrus. Pirms grozījumiem bija noteikts, ka pastāvīgas prakses tiesības būvētājam nav nepieciešamas, ja ēkas apbūves laukums nav lielāks par 400 kvadrātmetriem un būvētājam – par 3000 kubikmetriem.

Savukārt jau no 2026.gada 7.janvāra spēkā stājās BL grozījumos 19.[1]panta 3.daļā noteikto izņēmumu, kādos gadījumos būvniecības ierosinātājs pats var būt būvētājs, tajā skaitā paredzēts, ka būvētājs var būt fiziska persona gadījumos, kad tiek būvēta otrās grupas vienas vai divu dzīvokļu dzīvojamā ēka ar kopējo platību līdz 400 kvadrātmetriem. Iepriekš tāpatā bija paredzēts, ka būvniecības ierosinātājs var būt būvētājs specifiskajos būvniecības novietojuma gadījumos.

Tādu tiek jāsāk uzmanīta uz noteikumos izmantoto gramatisko formulējumu. Ja BL noteikti gadījumi, kad pats būvniecības ierosinātājs var būt būvētājs, tad MK noteikumos, savukārt, noteikti gadījumi, kad būvētājam būvdarbu veikšanai nav nepieciešamas pastāvīgas prakses tiesības arhitektūras vai būvniecības jomā. Attiecīgi var gramatiski interpretēt, ka pēc šādā regulējuma fiziska persona kā būvētājs pati var būvēt dzīvojamo mazpapilsētu līdz 400 kvadrātmetru platībā, ja tai ir pastāvīgas prakses tiesības arhitektūras vai būvniecības jomā, bet bez šādas profesionālās prakses tiesībām būvēt šādu mazpapilsētu pati pamosa japojām var tikai gadījumā, ja šīs kopējā platība nepārsniedz 200 kvadrātmetrus.

Lai novērstu to pretrunu no 2026.gada 2.februāra noteikumu 107.punkta norma atkal ir grozīta, to izņēmumu paredzot atsaucē uz BL 19.[1]panta 3.daļas normu.

Šāda strauji mainīga, pretrunīga un neprecīzākami pārdomāta tiesiskā regulējuma veidošana no tikai rada grūtības un neskaidrības tiesību piemērotājiem praksē, bet arī noved pie subjektīvas attiecības nozīmīgākās tiesības un valsts tās likumdevēja autoritāti. ■

KURIOZS! Likumu grozījumos jauni rekordi

2025.gada 1.novembrīs

Grozījumi Ēku būvniecības likumā 93.[1]punktā
Fiziskai personai jāievāda informācija par finansējuma izcelsmi

Grozījumi Ēku būvniecības likumā 107.punktā
Būvētāja veikšanai vajadzēšanu drīkst būvēt ēku, kas nepārsniedz 200 m².

2026.gada 7.janvārīs

Grozījumi Būvniecības likumā
Būvētājam – fiziskajai personai – būvniecības pārbaudē finansējuma izcelsme nav jāievāda

Grozījumi Būvniecības likumā
Būvētāja var būt fiziska persona gadījumos, kad tiek būvēta ēka, kas nepārsniedz 400 m².

2026.gada 2.februārīs

Grozījumi Ēku būvniecības likumā 93.[1]punktā
93.[1]punkta norma tiek izslēgta

Grozījumi Ēku būvniecības likumā 107.punktā
Atsaucē uz Būvniecības likumu – fiziska persona var būvēt ēku, kas nepārsniedz 400 m².

PIEKRĪTU DATU APSTRĀDEI!

LAURIS KLAGIŠS,

SIA "Zvērināta advokāta Laura Klagiša birojs", zvērināts advokāts, sertificēts personas datu aizsardzības speciālists

Lai gan Vispārīgā datu aizsardzības regula ir spēkā jau vairāk nekā 5 gadus, uzņēmumiem par vairākārt tās pamatprincipiem joprojām ir fundamentālas neskaidrības. Daude jautājumi rodas par piekrišanu personas datu apstrādei un apstrādes nolūkiem. Ko nozīmē regulā minētais "viens un tas pats nolūks vai nolūki"? Kas ir "vairāki nolūki"? Vai piekrišana jāpauž viņiem nolūkiem?

Viens no biežāk cietušajiem, bet reālā izpratnē jāīstenojam sākotnēji Vispārīgā datu aizsardzības regulas (regula 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti) 32. apsvērumā. Tajā norādīts –

> § *piekrišanai būtu jāattiecas uz visām apstrādes darbībām, ko veic vienā un tajā pašā nolūkā vai nolūkos. Ja apstrādei ir vairāki nolūki, piekrišana būtu jādod visiem nolūkiem.*

Šie teikumi, lai arī pirmajā brīdī

Ņemot palīgā pētījumus, rada neskaidrības: interpretācijas problēmas izpratnē, mārketinga specifikācijas un pat juridiski. Ko īsti nozīmē "viens un tas pats nolūks"? Kurā brīdī viens nolūks sadalās vairākos? Un kāpēc ir tik bīstami tos sajaukt kopā vienā "es piekrītu" ķeksītī?

Analizējam jēdziena, balstoties uz Eiropas Datu aizsardzības kolēģijas (EDAK) skaidrojumiem, tiesu praksi un ikdienas loģiku, lai rastu skaidru, saprotamu un atbildīgu un arī izpratnei, kāpēc "nolūka nodefinēšana" ir cieši saistīta pret cilvēka (datu subjekta), nevis tikai birokrātija.

"NOLŪKA" ANATOMIJA

Pirms atšķirt viens nolūks no vairākiem, ir jāsaprot, kas ir nolūks juridiskā izpratnē. Vispārīgās datu aizsardzības regulas 5. panta 1. punkta b) apakšpunkts nosāc nolūka ierobežojuma principu: personas dati tiek vākti konkrētos, skaidros un leģitīmos nolūkos. Praksē "nolūks" ir atbilde uz jautājumu "kāpēc?" – kāpēc nepieciešama E-pasta adrese; kāpēc tiek uzstādīta videonovērošana; kāpēc darbiniekam jāizsniedz jāmēnesa lapa izrakstā?

Bīstākā problēma, ar ko mārketora nodaļa saskaras, ir nolūka jaukšana ar līdzekļiem vai procesu. Piemēram, "datu reģistrēšana serverī" nav nolūks. Tā ir darbība. Nolūks ir iemesls, kāpēc dati vispār tiek glabāti (piemēram, "grāmatvedības uzskaitei" vai "procesa pieņēmšanai").

Nolūkam jābūt:

- konkrētam. Tas nevar būt abstrakts ("lai uzlabotu lietotāja pieredzi"). Tam jābūt definētam tik precīzi, lai cilvēks saprotu, kas tieši notiek;
- skaidram. Tam jābūt formulētam pirms datu vākšanas uzsākšanas;
- leģitīmam. Tam jābūt likumīgam pamatam (piemēram, līgums izpildīts vai piekrišana).

KĀ VEIDOT GODĪGU UN SAPROTAMU PIEKRIŠANU DATU APSTRĀDEI?

Atēnās: Freepik.com

Loģiski jāgrupē, bet jāatstāj izvēle

Ja ir trīs dažādi mārketinga veidi (e-pasts, īziņas, zvani), tos var apkopot zem viena mārketinga nolūka, ja vien lietotājam ir iespēja papildināt iestatījumus un izvēlēties kanālus. Taču mārketingu nedrīkst sajaukt ar datu nodošanu partneriem.

Jābūt skaidrai valodai

Tā vietā, lai rakstītu juridisku pantiņu: "Piekrītu datu apstrādei saskaņā ar regulas 6. panta 1. punkta a) apakšpunktu mārketinga nolūkos", var rakstīt: "Vēlos saņemt īpašus piedāvājumus e-pastā".

Nav jāprasa piekrišana tur, kur to nevajag

Tā ir klasiska kļūda. Uzņēmumi prasa piekrišanu privātuma politikai. Tas ir nepareizi. Politika ir informatīvs dokuments. Ar to ir jāiepazīstina, bet tai nav jāpiekrīt. Piekrišana jāprasa tikai tām papildu darbībām, kas nav obligāti.

VIENS UN TAS PATS VAI VAIRĀKI NOLŪKI

Regulas 32. apsvērumā minēti frāze "apstrādes darbības, ko veic vienā un tajā pašā nolūkā" norāda uz situāciju, kad tiek veiktas vairākas tehniskas manipulācijas ar datiem, bet tās visas kalpo vienam galvenajam mērķim.

Piemērs

Klients pasūta divām istabām viesnīcā. Lai divām nakšņām šīsnīcā vienādi, uzņēmumam jāveic vienādas darbības ar tā datiem, atzīmēsim un adresē:

- *jāizrakstās divi pavadzīmes;*
- *jāizdrukā pavadzīme;*
- *jāsaglabā sistēmā un ārēji;*
- *jānosūta divi kurjeriem;*
- *jāsagatavā pārdēļjums par pagalmā.*

Vai tas ir pieci dažādi nolūki? Nē. Tas ir viens nolūks: preces piegāde un pilsētas līgums izpildīts.

Šajā gadījumā, ja uzņēmums prasīta piekrišanu (lai gan šādi parastais tiesiskais pamats būtu līgums izpildīt, bet pieņemsim izņēmuma situāciju), tā nebūtu jāpauž atsevišķi katrai no šīm darbībām. Tā būtu absurda birokrātija, kas paātrināta procesu.

Tātad "viens un tas pats nolūks" nozīmē kopumu ar savstarpēji cieši saistītām apstrādes darbībām, kas ir nepieciešamas un loģiski pakārtotas, lai sasniegtu vienu konkrētu rezultātu, ko datu subjekts (cilvēks) pasūtījis saņemt. Ja tiek izņemts viens ķēdes posms, piemēram, dati netiek nodoti kurjeram, vienu mērķis – piegāde – neizdēvās. Tā ir viena un tā pati funkcionālā vienība.

Sarežģītākā daļa rādās ar regulas 32. apsvērumā frāzi "ja apstrādei ir vairāki nolūki, piekrišana būtu jādod visiem nolūkiem". Šis ir brīdis, kurā dīvāna mārketors ar tiesībām. Vairāki nolūki pastāv tad, ja datus izmanto mērķiem, kas nav savstarpēji saistīti vai nav nepieciešami tās sākotnējā uzdevuma veikšanai. Tie ir pretstatījumi mērķi.

Piemērs

Klients pasūta divām istabām viesnīcā. Klients ir ievadījis savu e-pasta adresi, lai saņemtu rēķinu (līgums izpildīts nolūkā). Bet uzņēmums tālākā to e-pasta izmantot vēl divām lietām:

- *lai nosūtītu klientam ikmēneša ziņojumu par salīdzinājumu dārgāku mēnešu (jaunais mārketinga);*
- *lai nodotu e-pasta sadarbības partnerim – konkurētāja dīvānu ražotājam (šeme nodošana treešajām personām).*

Šeit ir trīs dažādi nolūki:

- nolūks A: piegāde / rēķins;

- nolīkts B: saņemt mērķtiecīgu informāciju stilbam;
- nolīkts C: pārtraukt mārketingu.

Vai nolīkts B ir nepieciešams, lai izpildītu nolīkta A? Nē. Var būtiski samazināt dīvāna, nesaņemot rēķinus e-pastā. Tie nav funkcionāli nepieciešami. Līdz ar to tie ir vairāki nolīki.

Bieži viņa uzņēmīgi apgalvoties – ka tas viss ir biznesa uzturēšanas nolīkts. Šī ir izņēmuma pieeja. Datu aizsardzībā noēnošana ar uzņēmuma izdzīvošanu stratēģiska mērķi – pārliecināta, bet gan ar datu aprēķināta kontrolētu ietekmēšanu pret cilvēku. Ja cilvēks var piekrist vienai darbībai un nepiekrist otrai, un abas var dzīvot neatkarīgi viena no otras – tās ir dažādi nolīki.

PIEKRIŠANAS SADALĪŠANA

EDAK vadlīnijās 05/2020 par piekrišanu ir skaidri norādījusi – ja apstrādei ir vairāki nolīki, piekrišanai jābūt sadalītai. Ko tas nozīmē?

Tas nozīmē, ka nedrīkst izmantot vienu "es piekrītu visam" pogu, ja apstrādei dažādām darbībām ir. Ja lietotājam līdz piekrist pārlūkošanas nosūtīšanai un vienlaikus ar to pašu ļaujot arī mārketinga nosūtīšanai, tā piekrišana ir spēkā nesoša. Kāpēc? Jo tā nav brīvprātīga. Vispārīgās datu aizsardzības regulas 4.panta 11.punktā norādīts, ka piekrišanai jābūt brīvprātīgai. Ja klientam teiksim: "Lai nopirktu dīvānu, obligāti jāpiekrīt saņemt rēķinus", viņš tiek nostādīts pārpildītā situācijā. To sauc par "sasaistīšanu", un to aizliedz regulas 7.panta 4.punkts.

Pirmsākumā strādāju arī tiesu praksē. Eiropas Savienības Tiesa 2019.gada lietā C-673/17 spriedā par sīkdatnēm un piekrišanu. Lai gan lietas pamatā bija jautājums par iepriekš atzīmētām izvēlnēm rīkojumā (kas ir aizliegtas), tiesa uzsvēra, ka piekrišanai jābūt konkrētai. Ja lietotājs piedalās loterijā, viņa novēr pieņemt piekrišanu datu nodošanai sponsoriem, ja tas nav nepieciešams pašas loterijas norisei.

Tāpat līdzīga ir Francijas datu aizsardzības iestādes 2019.gadā piepriasītais 50 milj. eiro sodā "Google". Viņai no pārlūkprogrammas bija pārliecināta piekrišana, nekonkrēta piekrišana, kas apvienoja dažādas nolīkus – rēķinu personalizēšanu, pakalpojumu uzlabošanu u.c. – zem viena "piekrītu". Lietotājs savārīja izvēlēties vienu bez otra.

VIENS NOLĪKS VAI VAIRĀKI?

Raksturīgi, var saņemt atbildi uz mācīties rīkoties underlajum fundamentālajiem jautājumiem.

Ko nozīmē "viens un tas pats nolīks vai nolīki"? Tas nozīmē datu apstrādes operācija kopumu, kas vērsts uz vienu nodoloma mērķi. Tas ir scenārijs, kurā visas darbības – datu vākšana, glabāšana, apstrādāšana, dzēšana – kalpo vienam gala rezultātam. Piekrišanas bāzē gadījumā ir vienota, ja nav loģiski iespējams piekrist rezultātam, bet nepiekrist procesam, kas to nodrošina.

Piemēram, lietā pret piekrišanu veikt operācija un apstrādāt personālās datus tīmekļa nolīkam. Datu izmantošana pacienta kartē, nodošana modernāmai un laboratorijai, tas viss ir viena nolīks – ārstniecība. Pacientam nav jādod atsevišķa piekrišana tam, ka ārsts drīkst apskatīt rezultātus.

Kas ir "vairāki nolīki"? Tās ir situācijas, kad dati tiek izmantoti mērķiem, kas ir nošķirami un nav krietni nepieciešami viens otram. Tā ir pazīde lietām, mārketinga vai konkrētām mērķī, kas papildina pamatpakalpojumu. Vispārīgā datu aizsardzības regula piepras, lai katram no šiem vairākiem nolīkiem lietotājs varētu izlēkt vai noteikt atsevišķa ļaujoši.

Pieņemsim, pieteikšanās lojalitātes kartei veikali:

- nolīkts A: piešķirt atlaides kuponus (pamatfunkcija);
- nolīkts B: analizēt pirkumu vēsturi, lai profilēta pircēja (analītika);
- nolīkts C: sūtīt lietotāja apmeklētāmās vietās dzēst (mārketings).

Tie ir trīs dažādi nolīki. Veikals nedrīkst prasīt visus paņemtos zem izteota "piekrītu kartei un visam pārējam".

IETEIKUMI "PIEKRIŠANAS NOGURUMA" ĒRĀ

Strādājot ar klientiem datu aizsardzības jomā, bieži dzirdu pretargumentus: "Ja mēs ieliksim pieces dažādas ļaujoši, cilvēks apjūsās un neizlēmīs nako. Mēs zaudēsim datus!" Vai to labi redzam, skatoties internetā lapas – izkāpt mākslīgi logs ar dzeltenu slēdzeni. Ko darīs vainaiņu? Meklē pogu "piekrītu visam", lai tikai logs paznāk. Vai tas nozīmē, ka Vispārīgā datu aizsardzības regula neizdzīvo?

Mazā ietekmē, problēma nav regulā, bet tās pieņēmēji. Risinājums nav nosūtīt vairākus nolīkus zem viena cirvī, ka sevišķi nepamanīs (tas ir nodīkstes pārkāpums). Risinājums ir godīgums.

Vispārīgās datu aizsardzības regulas 32.apņēmums nav birokrātisks lēmums, bet gan instrumenta, lai cilvēks saglabā kontroli. Ja kādam veikalā nopirkti pieces, nagribam, lai pēc kases mums automātiski pieņemtu nosūtīti, pieminēta politiskajā partijā un vēl nofotografēt rēķinam tālākam tālāk, ka nemaldījies par pieces. Mēs gribam pieces. Viss pārējais – tās ir "vairāki nolīki", un par tiem katrum ir tiesības kurā atsevišķi.

Izpratne par to atšķirību ir robežlīnijas starp uzticīgu datu vākšanu un cīņošanu, tīrošiem biznesa praksi. ■

Attēls: Freepik.com

TESTS "VIENS NOLĪKS VAI VAIRĀKI?"

Ja uzņēmums veido anketu vai līgumu un lietotājs, vai tas ir vairāki nolīki vai viens, var veikt paškontroles testu.

NEATKARĪBAS TESTS

? Vai var veikt darbību A, neveicot darbību B?
Piemēram, vai var apstrādāt C, lai pieņemtu darbā (A), neuzglabājot to datubāzē nākotnes vakancēm (B)?

☑ Jā, var ☐ Nē

↓ Secinājums: Tātad tās ir divi dažādi nolīki. Piekrišana katram nolīkam vajadzīga atsevišķi.

SAPRĀTĪGU GAIDU TESTS

? Vai vidusmēra cilvēks būtu pārsteigts, uzzinot, ka dati tiek izmantoti citādākam mērķim?
Piemēram, persona iejūsāsēdā kukaufīka mobilo lietotni. Tās nolīks ir lēsīgi gaismu. Vai persona būtu pārsteigta, ja tā ievākstu viņa atrašanās vietas datus tirgus izpētei?

☑ Jā, būtu ļoti pārsteigta ☐ Nē

↓ Secinājums: Lukufīka darbībai (viens nolīks) nav saikne ar atrašanās vietas pārdošanu (otra nolīka). Tātad nepieciešama atsevišķa piekrišana.

SEKU TESTS

? Vai attīstīšanās no viena nolīka varētu negatīvai ietekmēt otrum?
Piemēram, ja persona nepiekrītu mārketingam, vai tiek aizliegts pārtraukt pieci?

☑ Jā ☐ Nē

↓ Secinājums: Jajā – tās ir nelikumīga sasaistīšana.

NEPĀRVARAMA VARA HIBRĪDKARA APSTĀKĻOS

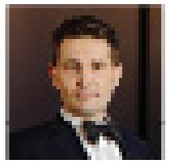

ANDRIS TAURIŅŠ,
SIA "ZAB Sorainen" partneris, zvērināts advokāts

PAULA ŠŪTAVA,
SIA "ZAB Sorainen" jaunāka juriste

Pēdējā laika notikumi pierāda, ka karš vairs nav tikai tanki un frontes līnijas karstā. Enerģētikas sabotāža, kibernozīmīgumi kritiskajai infrastruktūrai, dezinformācijas kampaņas un dīvaini incidenti Baltijas jūras reģionā kļuvuši par ikdienas šķēršļiem arī uzņēmējdarbībai, ne tikai drošības politikas analītiķu rīpēm. Skaidrojam, vai hibrīdapdraudējums var būt nepārvarama vara un kā uzņēmumiem rīkoties, lai savā juridiskā pasaulē jautājumi realizēt.

Eiropas Savienība un Ziemeļatlantijas Līguma organizācija hibrīdapdraudējumus definē kā koordinētu militāru un nemilitāru, slēptu un atklātu Eiropāju izmantošanu, izmantojot pretinieka ievainojamību, vienlaikus atturēšanu no skaidras militāras darbības.

Uzņēmējdarbībā tas nozīmē, ka "hibrīdkarš" ietekmē līgumus:

- ar ilgstošiem pārtraukumiem kibernozīmīgās dēļ;
- ar piegādes ķēdēm transportēšanas, sankcijām un transporta blokādēm;
- ar sabrukušām republicēm un dezinformācijas digitālajā vidē;
- ar fizisko riscēm kritiskajai infrastruktūrai – ostām, datu centriem, enerģētikai.

Šādi realizēti nepārvarama vara jeb *force majeure* vairs nav abstrakts civiltiesību jēdziens, bet praktisks risku vadības instruments, kas nosaka, vai uzņēmums hibrīdkara apstākļos spēs juridiski pamatot līgumu izpildes neiespējamību vai arī paliks vienā ar zaudējumu piedziņas prasītāju.

TERMINOLOĢIJA UN DEFINĪCIJA

Jēdziens "nepārvarama vara" Latvijas normatīvajos aktos nav definēts, tomēr jēdziena satura veido tiesu prakse un doktrīna. Par nepārvaramu varu atzīst ārēju, neparedzamu un objektīvi nenovēršamu apstākli, kas rodas neatkarīgi no puses gribas un padara saistību izpildi fiziski neiespējamu, savādāk tikai neizdevīgu.

Tiesu praksē konstatētās izņēmuma īstenošanas pamatkritērijus:

- notikums, no kura nav iespējama izvairīšanās un kura sekas nav iespējams pārvarēt;
- saprātīga persona līguma noslēgšanas brīdī notikumu nevarēja paredzēt;
- notikums nav radies paša puses vai tās kontrolē esošas personas rīcības dēļ;
- notikums rašās izpildi padara neiespējamu, savādāk tikai apgrūtināts.

Šajā kontekstā neiespējamība nav sinonīms finansiālām grūtībām vai tirgus svārstībām – principā *pacta sunt servanda* jeb "līgumi ir jāpilda" saglabā spēku arī mainīgās ģeopolitiskās situācijās apstākļos.

KIBERUZBRUKUMI UZŅĒMUMIEM

tet	balticom	SMART ID	AMBER BEVERAGE GROUP	
Hakeru manipulācija ar "Tet TV" sakaru	Hakeru manipulācija ar "Baltkom TV" sakaru	Kibernozīmīgums "Smart-ID"	Kibernozīmīgums un datu noplūde "Amber Beverage Group"	Kibernozīmīgums valsts iestāžu mājaslapās
2024. gada aprīlis	2024. gada maijs	2024. gada jūnijs	2024. gada septembris	2025. gada oktobris

Avots: Leads, Delfi

HIBRĪDAPDRAUDĒJUMI KĀ NEPĀRVARAMA VARA

Hibrīdapdraudējuma būtība ir "pelēkā zona" starp miru un karu – vienlaikus militāru, diplomātisku, ekonomisku, tehnoloģisku un informatīvu ietekmēju izmantošanu, lai ārējā vērotāja vērtē vai rīkojas. Eiropāju valstis regulāri saskaras ar kibernozīmīgumiem kritiskajai infrastruktūrai, enerģētikas drošības riskiem, sabotāžas gadījumiem un dezinformācija, kas skar arī privāto sektoru.

Uzņēmējdarbībā reālā hibrīdkara piemēri var būt divas nozīmīgas rafinerijas, kas apstāj ražošanu uz nenoteiktu laiku; kibernozīmīgums, kas paralizē informācijas tehnoloģiju sistēmas un liedz mīnēt pakalpojumus klientiem dienas; sabotāža, kas bojā zemūdens datu kabeli un pārtrauc datu nosūtīšanas; sankcijas, kas trijas piegādes no tradicionālajiem partneriem un prasa pārorientēt loģistiku.

Šādos gadījumos izņēmuma ir ne tikai tas, kas notiek, bet arī tas, kas iezīmējas līgumā – vai hibrīdapdraudējumi (karš, terorisms, sabotāža, kibernozīmīgums, kritiskās infrastruktūras bojājumi) ir skaidri identificēti kā potenciāli *force majeure* apstākļi un kāda rīcība pusēm paredzēta.

PIELĀGOŠANĀS PIENĀKUMS

Tiesu praksē noteikts, ka svarīgākais ir tas, vai puse ir veikusi visus saprātīgos pasākumus, lai pārvarētu radušos šķēršļus. Piemēram, ja sankcija dēļ tiek zaudēta galvenais sadarbības partneris vai nav iespējams iegādāties izejmateriālus no dīkstāvē esošajiem piegādātājiem, piemēram, no Krievijas vai Baltkrievijas, puse ir tā saukta pielāgošanās pienākums meklēt citus risinājumus – alternatīvus piegādātājus, citus partnerus vai citus mērķtirgus vietās.

Ir svarīgi arī atšķirt iepildes neiespējamību no vienkārša apgrūtinājuma. Piemēram, ja sankcija dēļ uzņēmums šķērsojī ir izslēgts, bet pastāv juridiska mehānisma, kā to izmantot, piemēram, saņemot atļauju maksājumu veikšanai, lai nepārkāpjot pamatsankcijas vai neiesaistoties darbībās uzņēmuma uzturēšanai, saistību izpilde nav neiespējama, tā ir tikai apgrūtināta.

Savādāk, ja puse pēc tam, kad jau ir zināmi par šādām apstākļiem, turpina uzņemties jaunas saistības, piemēram, pirkumi jaunas preces vai noslēgt jaunus līgumus, tā faktiski uzņemas komercdarbības risku un vairs nevar atsaukties uz nepārvaramu varu.

PRAKTISKIE SOĻI

Līgumiem hibrīdapdraudējumu laikmetā ir divas galvenās funkcijas: juridiskā aizsardzība un rīcības algoritms krīzes brīdī. Tas nozīmē, ka līgumā svarīgi ne vien norādīt potenciālos

> Izņēmums ir ne tikai tas, kas notiek, bet arī tas, kas iezīmēts līgumā – vai hibrīdapdraudējumi ir skaidri identificēti kā potenciāli *force majeure* apstākļi un kāda rīcība pusēm paredzēta

KIBERUZBRUKUMU FAKTI LATVIJĀ

DRONU UZLIDOJUMI

2025.gada 13.janvārī vairāki droni 1.mucīja lidostas "Rīga" darbību, lidotu lidaidi aizkāpa, lidojumus novērsja. Tas bija viens no pēdējiem nozīmīgākajiem droni incidentiem lidostas tuvumā.

Kopumā 2025.gadā Latvijā bija 2 reizes vairāk incidentu ar bezpilota lidaparātiem, ietekmējot civilo aviāciju, dzelzceļa, elektroapgādes un telekomunikāciju kritiskās infrastruktūras objektus.

ZEMŪDENĒS UZBRUKUMI

2025.gada 26.janvārī konstatēts zemūdens optiskā kabeļa bojājums Latvijai piederošā ūdenī.

Avots: Lsm.lv, Valsts drošības dienests

force majeure notikumu, bet arī detalizēti noteikt pušu pienākumus kārtību, termiņus, zaudējumu mazināšanas pasākumus un izpildījuma veidus – izpildes apturēšanu, termiņa pagarināšanu vai līguma izbeigšanu.

Pretēji uzņēmēja minētajiem riskiem sīkāk šādi hibrīdkaru incidentu gadījumā ietver:

- novēlotā un dokumentēta paziņojuma dēļ pusei sākotnēji kārtēšot līguma noteiktajai kārtībai;
- objektīva pierādījuma fixēšanu (incidenta protokoli, CERT.LV ziņojumi, iestāžu lēmumi);
- saprātīgu pasākumu veikšanu zaudējumu mazināšanai (alternatīvi piegādātāji, rezerves infrastruktūra, datu un servera dublēšana);
- regulāru situācijas aktualizēšanu līgumā partneriem, lai mazinātu sistēmu risku.

Ja šie elementi ir skaidri formulēti un ievēroti, pat sarežģītas hibrīdsituācijas var tikt kvalificētas kā *force majeure*, novērst formālu pretēju notīvēšanu var kļūt par konkrētu pretēju par zaudējumu atlīdzināšanu.

JĀPAREDZ LĪGUMĀ

Lai gan *force majeure* kritērijs parādā notikuma neparedzamība, tas nenozīmē, ka līgumos tādu notikumu pienākšanu būtu liegts. Līgumā klasiski uzskaitīts konkrēts notikumi, piemēram, karš, terorisms vai kibernoziegumi, nenozīmē, ka tie tiek uzskatīti par paredzamiem, bet gan, ka pusēm vienojoties, kādi veidi šādi kārtē un nolūkā apstākļi tiks juridiski atzīti par neparedzamu varu. Galvenais kritērijs joprojām ir, vai notikuma līguma slēgšanas brīdī bija saprātīgi neprognozējams, ņemot vērā nozares uzņēmējdarbības risku.

Līguma noslēgšanas laikā puses ir jāvienojas par to, kā tiks risināti neparedzamie varas gadījumi. Starptautiskajā praksē par noteikumu risināšanu tiek uzskatītas Starptautiskās Tirdzniecības palātas izstrādātās "Force Majeure" un "Hardship" klauzulas. Tās satur gan universālu definīciju, gan praktisku struktūru: konkrēti notikumi, piemēram, karš, epidēmija, valdības sāzīgumi vai kibernoziegumi, tiek atzīti par neparedzamu varu, noteikta procedūra paziņojumu un zaudējumu mazināšanai, kā arī norāda izpildījuma veidus – izpildes apturēšanu vai līguma izbeigšanu, ja šķēršļi ir ilgstoši.

SECINĀJUMI

Force majeure atšķiras no kritērijiem, neparedzamības un objektīvi nenovēršamiem notikumiem, kuru dēļ saistību izpilde faktiski kļūst neiespējama. Tikai praksē uzņēmējs, ka notikums izraisīsies nevar būt atbildīgs no puses rīcības un to nevar saprātīgi paredzēt līguma slēgšanas brīdī. Līguma izpildes vai finansiālās grūtības *force majeure* nepamato. Ja puse, zinot par šādiem apstākļiem, turpina uzņemties jaunas piemērošanas vai saistības, tā uzņemas komercdarbības risku un vairs nevar atsaukties uz neparedzamu varu.

Neparedzamas varas situācijās katra rīcībā tiek vērtēta, vai incidents bija neparedzams, kāpēc konkrētais, un vai puse ir veikusi saprātīgus pasākumus zaudējumu mazināšanai, piemēram, meklējusi alternatīvas piegādātājus, rezervēsi infrastruktūru vai servera dublēšanu.

Skaidri formulēta *force majeure* klauzula ir būtisks instruments juridiskai aizsardzībai. Pat notikums, kas līgumā ir tieši nosaukts, var būt *force majeure* tikai tad, ja tas objektīvi nebija prognozējams konkrētajā situācijā, un tieši pretēji pievērst uzmanību tam, vai puse varēja veikt pietiekami izpildīt, lai mazinātu zaudēju. ©

Autore: Ilga Beča

FINANSES iRokasgrāmatas

iRokasgrāmata

Jaunā grāmatvedības dokumentu organizācija

Autore: Ilga Beča

Ieviešot elektroniskos dokumentus uzņēmumā, jāpārskata visi grāmatvedības procesi.

Vai Tavs uzņēmums tam ir gatavs?

IZDEVNIECĪBA IŽURNĀLI

IENĀC UN ABONĒI →

Abonē iFinanses.lv sadaļā iRokasgrāmatas • 67280593 • info@iZurnali.lv

iFIT LABORATORIJA

EFEKTĪVA DOKUMENTU APRITE UZŅĒMUMĀ

KRISTIĀNA RANCĀNE

Katrā uzņēmumā ir virkne dažādu dokumentu – no darba līgumiem un rēķiniem līdz atvaļinājumu pieteikumiem un rīkojumiem. Skaidrojam, kā, automatizējot procesus, efektivizēt dokumentu apriti.

"SPRINGY DVS"

DOKUMENTU APRITE

Dokumentu digitālās formas paredz ērtus ar faktu saglabāšanu datorā, taču tāds vērtība rodas tad, kad uzņēmums saņem to arī dokumentu apriti – kur dokuments atrodas, kas par to atbild un līdzās ir nākamais solis.

"Springy DVS" ir dokumentu vadības sistēma, kas palīdz pārslēgt no papīra un mapēm uz centralizētu, pārskatāmu dokumentu apriti. Visi dokumenti tiek glabāti vienuviet, sagrupēti pēc to veida un tipa, ar skaidri definētu statusu, apstiprināšanas kārtību un veicamo darbību vēsturi.

Risinājums ir paredzēts īstenam biroja darbam – tajā dokumentus var reģistrēt, nodot kolēģiem izskatīšanai vai apstiprināt, kopīgot ar citām personām uzņēmuma un elektroniski parakstīt, izmantojot "eParaksta mobilā".

Izstrādātājs un īpašnieks:
SIA "Springboard"

Galvenās funkcijas: dokumentu reģistrēšana, nodošana citiem ar iespēju kopīgot un elektroniski parakstīt

IZMAKSAS:
norma – no 65 EUR mēnesī (bez PVN) pastāvīgā licence – no 1389 EUR (bez PVN)

ATTIECĪGAMĀS TIESĪBAS:
nosacījumi tiek atrunāti līgumā (abonēšanas termiņš, maksājumu kārtība, atbalsts)

IESPĒJAS SISTĒMĀ

"Springy DVS" ļauj definēt uzņēmumam individuālās apstiprināšanas dokumentu veidus, tipus un statusus, kā arī piešķirot apstiprināšanas noteikumus dokumentiem, lai sistēma atbilstošā uzņēmuma vajadzībām un dokumenta dzīves ciklam. Sistēma nodrošina dokumenta saistīt ar citiem dokumentiem un uzņēmumiem, kā arī pievienot izvēlnes lietotājiem.

"Springy DVS" piedāvā dokumentu dalījumu kategorijās izskatīšanai un apstiprināšanai, kā arī apstiprināšanas pieprasījuma pārvaldīšanu vienuviet. Ārējai auditorfirmai dokumentus var kopīgot, izmantojot e-pastu vai lietotni "WhatsApp", kas ir ērti gadījumos, kad iesaistītās puses nezināmās vietās un to pašu sistēmu. Dokumentu parakstīšana tiek veikta ar "eParaksta mobilā", un parakstīt var arī kopīgotos dokumentus, tādējādi uzņēmums var organizēt pilnu "izveide–saskaņo–paraksti" ciklu digitāli.

Ikdienas darbā sistēma sāta sagādāšanas par jaunām dokumentiem, kuros konkrētais darbinieks ir pievienots kā atbildīgā persona, tā arī informē par izmaiņām jau esošajos dokumentos. Sistēma ļāvusi rīku apkopo informāciju par katrām dokumentācijām, kam ir nepieciešama tālākā darbinieka rīcība un kuri gaida apstiprināšanu.

"DATORZINĪBU CENTRA" DOKUMENTU VADĪBAS SISTĒMA

DOKUMENTU APRITE

Sistēma darbojas "Microsoft 365" / "Microsoft Azure" vidē un nodrošina pilnu dokumenta dzīves cikla pārvaldību – no tā izveides vai saņemšanas līdz uzskaitīšanai, apstiprināšanai, izplūdei un arhivēšanai. Visi dokumenti tiek glabāti vienotā vidē, nodrošinot pārskatāmu statusu, atbildīgās personas un termiņus.

Sistēma piedāvā centralizētu un izsekojamu dokumenta reģistrāciju, kā arī cita dokumenta (rēķina, līguma, iesniegumu u.c.) apriti. Dokumenta metadātus un atslēgvārdi tiek pēc noklusējuma, saturu un klasifikācijas. Pieejami mākslīgā intelekta (MI) rīki dokumenta kopsavilkumiem un kategorizēšanai.

IESPĒJAS SISTĒMĀ

Sistēma nodrošina elastīgas dokumentu maksājumu plūsmas, kas pielāgojamas organizācijas struktūrai un procesiem. Sistēmas funkcionalitāte balstās uz mērķtiecīga uzdevumu pārvaldību, kas ļauj dekādēt darbus, noteikt izpildes termiņus un saņemt ātri to progresam reāllaikā. Tas nodrošina pilnīgu procesu pārredzamību – vadītājs jebkurā brīdī var redzēt, kurš pašlaik strādā konkrētajā dokumentā un kādi darbinieka par to ir atbildīgi.

Katram dokumentam tiek saistītas darbības vēsture, nodrošinot pilnu izsekojamību un atbildības sadalījumu.

Sistēmā tiek nodrošināta lietotāju loma un piekļuves līmeņu pārvaldība, iesaistot piekļuvi dokumentiem atbilstoši lietotāja līmeņiem. Visas darbības sistēmā tiek auditētas, garantējot pārskatāmību un atbilstību normatīvajām prasībām, tostarp datu drošības standartiem. Šāda kontrolēta vide novērš nesankcionētu piekļuvi un nodrošina, ka sensitīva informācija paliek tikai tam paredzētajām personām lietā.

Dokumentu vadības sistēma ir integrējama ar citām organizācijā izmantojamām sistēmām:

- elektroniskā parakstīšana – "eParaksts mobilais", "eID", "Smart-ID", "Dokobit", "Dokobit";
- valsts informācijas sistēmas – e-adrese, Uzņēmumu reģistrs;
- "Microsoft 365" / "SharePoint" vide – "Power Automate", "AI Builder", "Teams", "Outlook", "Word", "Excel";
- grāmatvedības un nodokļu pārvaldības sistēmas – "Horizon", "1C", "Acapta", "Microsoft Dynamics 365 Business Central";
- lietojumprogrammu saskarnes datu apmaiņai ar citām platformām.

Sistēmas elastīgā arhitektūra piedāvā plašas attīstības iespējas, ļaujot pakāpeniski integrēt arvien jaunas moduļus. Tas nodrošina, ka investīcija tehnoloģijās saglabā savu aktualitāti arī nākotnē, uzņēmumam augot un mainoties tirgus prasībām. Pakāpeniska zemā koda (low-code) principam, risinājumu var pilnveidot, pielāgojot to specifiskām biznesa procesiem vai nozares regulējumiem, tādējādi nodrošinot, ka efektivitātes rīki uzņēmuma vajadzēm ilgstoši paliek aktuāli.

Izstrādātājs:
SIA "Datorzinību centrs"

Galvenās funkcijas: dokumentu vadība, lietvedība, saskaņošana, uzdevumu kontrole, mākslīgā intelekta rīki, arhivēšana u.c.

IZMAKSAS:
no 7 EUR mēnesī 1 lietotājam (5 gadu periodā abonēšanai ar 50 lietotājiem)

ATTIECĪGAMĀS TIESĪBAS:
tai atsevišķi, jāsaņem ar atsauksmi komandu

VAIRĀK INFORMĀCIJAS:

"NAMEJS"

Izstrādātājs:
AS "RIX Technologies"

Galvenās funkcijas: dokumentu pārvaldības platforma – mikropojums risinājums no lietvedības un līgumu pārvaldības līdz pat mākslīgā intelekta izmantošanai

IZMAKSAS:
atkarīgas no apjoma un konfigurācijas

ATTĪSTĪŠANĀS TIEŠĪBAS:
tiek piedāvāta risinājuma abonēšana – maksā, kamēr izmanto

DOKUMENTU APRITE

Mūsdienās iestādēm dokumentu aprite vairs nav tikai lietvedības jautājums – tā ir ikdienas darba nosacījums ierēdnim. Dokumentu vadības sistēma "Namejs" ir veidota ar mērķi padarīt šo procesu vienkāršu, saprotamu un drošu visiem lietotājiem – no speciālista līdz vadītājam. To lietu dažādās nozarēs: valsts un pašvaldību iestādēs, komercsfērā un izglītības iestādēs, kā arī uzņēmumos un uzņēmumu grupās.

Dokumentu aprite organizācijās reti kad ir vienkārša – procesi mainās, pieaug darbinieku skaits, mainās prasības un normatīvi. Tāpēc dokumentu vadības sistēmai ir jāspēj augt līdzi organizācijai. "Namejs" ir veidots kā mikropojums risinājums, kuru iespējams ieviest pakāpeniski – sākot ar vienkāršu dokumentu apriti vienā organizācijā un laika gaitā paplašinot gan procesus, gan funkcionalitāti.

IESPĒJAS SISTĒMĀ

Sākotnējā izvēlnē "Namejs" var tikt konstatēta pamata vajadzības: saņemto un nosūtāmo dokumentu reģistrēšanai, uzdevumu sadalīšanai, mācīšanās un izpildes kontrolei. Lietotāji strādā ar plānotāju dokumentu kartītēs, kur vienā skatā redzama visa būtiskā informācija – statuss, termiņi, atbildīgais darbinieks un dokumenta vēsture. Tas ļauj tīri un bez aizdēšanās procesam vai apjomīgai konfigurācijai kvalificēt darāmo ikdienas darbā.

Pieaugot vajadzībām, "Namejs" ļauj paplašināt dokumenta apriti, pievienot papildu moduļus, piemēram, līgumu, personālā dokumentu, lietu vai izpildes pārvaldībai. Procesus iespējams detalizēti, automatizēti uzdevumu plānus, aprakstot dokumentus biznesa lietās un nodrošināt labāku pārredzamību. Svarīgi, ka sistēma notiek pakāpeniski, saglabājot līdzšinējos darba un sarakstes lietošanas veidi.

Sistēma atbalsta arī darbu vairākās organizācijās, nodrošinot gan katrai savu autonomu darbu, gan kopējo uzraudzību. Tas ir īpaši noderīgi organizācijām, kas apvienojas vairākas iestādes vai uzņēmumus vai plāno paplašināties nākotnē.

Svarīga priekšrocība ir drošība un atbilstība normatīvajām prasībām. Sistēmā tiek uzkrāta pilna dokumenta aprites vēsture, piekļuves tiesības ir precīzi konfigurējamas un e-parakstīti dokumenti tiek automātiski pārbaudīti. "Namejs" atbalsta integrāciju ar "eParakstu", oficiālo e-adresi, e-pastu un citām iestāžu sistēmām. Šī sistēma ir pieejama arī no mobilajām ierīcēm bez papildu lietotņu instalēšanas. Tas ļauj saskaņot, parakstīt vai izpildīt ar dokumentiem arī ārpus biroja.

"LIETVARIS"

Izstrādātājs:
SIA "ZZ Date"

Galvenās funkcijas: dokumentu aprite, e-parakstīšana, dažādu vēstu integrācijas

IZMAKSAS:
no 1000 EUR gadā (bez PVN)

ATTĪSTĪŠANĀS TIEŠĪBAS:
savstarpēji nekustināmi vienojoties

DOKUMENTU APRITE

Dokumentu vadības sistēma "LIETVARIS" paredzēta dažādiem dokumentu pārvaldības procesiem gan valsts pārvaldes iestāžu (tajā skaitā pašvaldību), gan privātā sektora uzņēmumu lietvedības pārvaldībai.

IESPĒJAS SISTĒMĀ

Efektīvai un ērtai darbam automātiski informācijas un dokumentu aprites sistēmas funkcionalitāti ir iespējams integrēšanās ar 22 dažādām lietojumprogrammām, vārdu iestāžu reģistriem, kā arī mobilajām lietotnēm. Integrācija mērķis ir procesu automatizācija, dokumenta elektroniskā aprite, data kvalitāte, ietāpja dubultā datu ievade (par datiem atbildīgā datu avota).

"LIETVARIS" ir tīmekļī balstīta risinājums, kas atbalsta visas papildus

pārlūkprogrammas. Sistēma ietver visas lietvedības funkcijas, tādas pieprasa klienti, lai nodrošinātu klienta biznesa funkcijas un ievērotu Latvijas normatīvo aktu prasības. Ir vērā ņemamas lietvedības pamata funkcionalitātes: ienākošās, iekšējās un izejošās korespondences apstrāde, dokumenta pilnvaras, reģistrācijas, e-paraksti (Doc vai PDF ("eParaksts mobile", "eID", "eParaksts"), rezolūcijas, e-pasta un e-adreses integrācijas.

Sistēma atbalsta integrācijas ar personālā vadības sistēmām, grāmatvedības sistēmām, aktīvo direktoriju u.c. Tai ir arī mobilā lietotne, kas pieejama "Google Play" un "Apple App Store" veikalos. Tāpat sistēmai ir arhīva modulis, kurā organizē dokumentu nodošanu Valsts arhīvā.

"FAILIEM.LV" DARBU UN DOKUMENTU VADĪBAS SISTĒMA

Izstrādātājs:
SIA "FILES.FM"

Galvenās funkcijas: līgumu, rēķinu un citu dokumentu uzskaite, projektu un darba vadība, e-parakstīšana

IZMAKSAS:
no 10 EUR mēnesī 1 lietotājam

ATTĪSTĪŠANĀS TIEŠĪBAS:
tai attīstās, jāsaņem ārējā atbalsta komanda

VAIRĀK INFORMĀCIJAS:

DOKUMENTU APRITE

Lai gan "Failiem.lv" dažādās uzņēmējs ar citu globālāku un tālu pārskatāmu, uzņēmuma mērķtiecīgi izlēma arī biznesa risinājumu, kas ieviegla dokumenta digitalizāciju. Tas ir kopēja sistēma, kas ļauj uzņēmumiem visā platformā apvienot vairākas biznesa vajadzības – gan droši glabāt un koplietot failus, gan automatizēt lietvedību un organizēt ikdienas darbus.

Izmantojot "Failiem.lv" darbu un dokumentu vadības sistēma, uzņēmums var sīkāk vairākus citus sistēmas un saņemt "Klikšķus" starp dažādām platformām, padarot ikdienas darba plānošanu, un samazināt izmaksas. Šī sistēma ir izstrādāta tā, lai uzņēmuma varētu tīkt darbu jau tajā pašā dienā, bez ilgstošas apmācības un sarežģītām grūtībām.

Sistēma ietvēra izmantojamo dažādu nozaru uzņēmumi un organizācijas būvniecībā, mazākā, izglītības iestādēs, apsaimniekošanā, mākslā, informācijas tehnoloģiju nozarē, kultūras organizācijās u.c. Tāds uzņēmumu kaina uzņēmuma vajadzības, un sistēmas modulus pielāgotas tā, lai atbilstu konkrētajai situācijai.

Šo sistēmu arī uzņēmums pats izmanto līgumu un rēķinu uzskaitei, kā arī darba organizēšanai – programmatūru un tehnisko specifiku uzdevumiem, pārdošanas un mārketinga aktivitāšu plānošanai, ikdienas administratīvo darbu pārvaldībai un izpildāmo un projektu dokumentu kārtošanai.

IESPĒJAS SISTĒMĀ

Sistēmā var reģistrēt jebkura veida dokumentus – līgumus, rēķinus, aktus, vēstules, sapulču protokolus, personālā materiālus. Savukārt MI atvieglo izrakstīto rēķinu uzskaiti un citu reģistrācija. Tas automātiski nolasa informāciju un ievāda vajadzīgajos laukos. Sistēma ļauj arī ērti izmantot rēķinus PDF un XML formātos.

Sistēmā var e-parakstīt dokumentus ar kvalificētām un kritēriju līmeņiem, izmantojot "eParaksts mobile", "eID" vai "Smart-ID". eDoc, PDF un ASiC formāts atbalsta. Parakstīšanas, pārskatīšanas un validācijas rezultāts skaits ir neierobežots, un tas ļauj strādāt, nemaksājot par papildu lietotājiem.

Ir arī integrācija ar Uzņēmumu reģistru, automātiskās sākotnējās, licenšu darbība reģistru kataloga dokumentam, konsultāciju pievienošana, mobilās rīki, filtri.

Tajā izpildāmo veidot projektus, definēt loģiskās uzdevumus atbildīgajiem darbiniekiem un veikt darba progresu. Uzdevumā konkrētās personas un projekta vadītājs saņem paziņojumus par darba statusa izmaiņām un komentāriem.

Ir mājas uzņēmumu instrukcija un procesu pārvaldībai, kur izpildāmo glabāt un atjaunināt darba instrukcijas, metodikas, pamatlietas un citu aprakstošo informāciju. ||

TIESU PRAKSE

ES IR TIESĪBAS IETEKMĒT ALGU POLITIKU

NATAĻJA PREISA,

Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības Eiropas lietās un politikas koordinatore eksperte

2025.gada 11.novembrī Eiropas Savienības Tiesa pieņēma ļoti gaidīto spriedumu lietā C-19/23 "Dānija pret Eiropas Parlamentu un Padomi" par direktīvu 2022/2041 par adekvātām minimālajām algām Eiropas Savienībā. Skaidrojam spriedums saturu un kā tiesas secinājumi var ietekmēt Latvijas tiesisko regulējumu minimālās darba algas noteikšanai.

LIETAS BŪTĪBA

Lieta sākās ar sūdzību par Dānijas prasībām pieteikumu, to atbalstīja arī Zviedrija. Prasītāji lūdza Eiropas Savienības Tiesu (EST) pilnībā atcelt direktīvu 2022/2041 un pakārtoti atsevišķi direktīvas normas, kuras paredz dalībvalstīm pienākumu izstrādāt rīcības plānu kopīgumu veicināšanai, kā arī pienākumu veikt pasākumus, lai atturēgtu arodbiedrības un darba devēju organizācijas pret jebkādu cenu pastāvēšanas no tirgū, darbībā vai pārvaldībā. Prasītāji uzskatīja, ka Eiropas Savienības (ES) likumdevējs, pieņemot direktīvu, ieņēmis vaļas kompetenci, jo ES nav tiesību pieņemt direktīvas par darba samaksu un arodbiedrību apvienošanās. Prasītāji uzskatīja, ka direktīva apdraud to darba devēju darbību, algu noteikšanu un kopīgumu pārvaldes modeļi.

KO NOSAKA DIREKTĪVA

Direktīva 2022/2041 tika pieņemta ar mērķi uzlabot dzīves un darba apstākļus darba ņēmējiem, jo īpaši minimālās algu aizsardzības, lai veicinātu nagšupēju sociālo konvergenci un samazinātu algu nevienlīdzību. Tā paredz noteikumus minimālās algas noteikšanai, veicināt kopīgumu saraksu par algu noteikšanu, kā arī darba ņēmēju iesaistu ar minimālās algas aizsardzību.

Direktīva 2022/2041 paredz dalībvalstīm pienākumu izveidot procedūras, lai nodrošinātu un regulāri atjaunināta minimālās algas, konkrētus skaidrus kritērijus, kā arī indikatīvus atsauces vērtības.

Atbilstoši direktīvas 5.panta 2.punktam dalībvalstīm kritērijos jāietver vismaz tādi elementi:

- likumā noteikta minimālās algas pirktspēja, ņemot vērā dzīvošanas izmaksas;
- vispārējo algu līmeni un to sadalījums;
- algu pieauguma tempa;
- ilgtermiņa valsts mērķgrāma Eiropas un ārējās.

Direktīvas 5.panta 4.punktā paredzēts, ka minimālās algas noteikšanai dalībvalstis var izmantot (vai obligāti) indikatīvās atsauces vērtības, piemēram, 60% no mediānās bruto algas un 50% no vidējās bruto algas un/vai citas indikatīvās atsauces vērtības.

Savukārt, ja dalībvalstis izvēlas autonomiski nodrošināt minimālās algas indeksācijas, to var darīt ar izcelsmes, ka ar autonomiski indeksācijas saistīt samazināta likumā noteikta minimālā alga, norāde ir pats pants 3.punktā.

Ņemot vērā to, ka minimālās algas noteikšana tikai tiešām aizies, bet arī kopīgumos, direktīva 2022/2041 paredz vairāki tiešās normas kopīgumu pārraugu veicināšanai. Tā paredz dalībvalstīm pienākumu:

- veicināt un stiprināt sociālo partneru spēju un mudināt tos konstruktīvi kopīgumu sarunās par algu noteikšanu;
- veikt pasākumus, lai samazinātu tiesības uz kopīgumu sarunām, samazinātu darbinieku un sociālo partneru pārstāvēju pret diskriminējošām darbībām saistībā ar dalību kopīgumu sarunās, kā arī samazinātu uzņēmēju darba devēju organizācijas pret jebkādu cenu pastāvēšanas no tirgū, darbībā vai pārvaldībā.

Vienlaicīgi, ja valstī kopīgumu aptvēruma rādītājs ir zemāks par 80%, tai veicināta kopīgumu sarunas, direktīva paredz dalībvalstīm pienākumu koptā ar sociālajiem partneriem izstrādāt rīcības plānu, kas nosaka skaidru grafiku un konkrētus pasākumus, lai paātrināti palielinātu kopīgumu sarunu aptvēruma, kā arī regulāri to pilna pārskatīt vismaz reizi piecos gados.

GENERĀLADVOKĀTA VIEDOKLIS

2025.gada oktobrī ESTā ģenerāladvokāts Nikolass Ilūlis (*Nicholas Emiliou*) lietā izteica savus secinājumus, kuros secināja EST pilnīgi atcelt direktīvu 2022/2041 kā nesaderīgu ES tiesībām. Ģenerāladvokāts secināja, ka ES likumdevējs, pieņemot direktīvu, pārkāpis savas kompetences robežas.

Pēc šo secinājumu publicēšanas starptautiskajā kopienā norisējis plašs diskusijas, vai EST saskaņā ģenerāladvokāta secinājumiem un tavā spriedumā varēs direktīvu par pienākumu noteikšanai ES tiesībām. Tādējādi tiesa norādīja, ka ES likumdevējs jurisdikcijas dēļ tai, kuri valsts plānu izstrādāt pirms direktīvas pieņemšanas, pārāda vērtīšanas kļūdas. Tāpat tas norādīja, ka tiesību akts, kuru šīgi gatāvēja darba ņēmēji visā ES, varētu secināt, rosinot jautājumu dalībvalstīs, kurās direktīva ar aprīšanas pieņemšanas dienu jau bija pārņemta.

Šis ir vienas no 30% gadījumu, kad EST savā spriedumā neņēmusi ģenerāladvokāta secinājumiem un kopumā, izņemot atsevišķus punktus, atzīsusi direktīvu 2022/2041 par atbilstošu ES tiesībām.

KO LĒMA TIESA

DARBA SAMAKSA

ES kompetences izdēlēšana attiecībā uz "darba samaksu" ir jāinterpretē ierobežojoši un ES likumdevējs var pieņemt pasākumus (direktīvas), kas pozitīvi ietekmē atalgojuma līmeni, lai nostiprināta sociālās politikas mērķus.

Spriedumā EST secināja, ka ES likumdevējs kopumā nepārkāpis savu kompetenci, pieņemot direktīvu 2022/2041. Tiesa norādīja, ka darba samaksa ir nesaņemama darba apstākļu sastāvdaļa, ES likumdevēja kompetences ierobežojumu nedēļot pazīšanās, automātiski atsaucoties uz jēdziens jautājumu, taisni ir jebkāda saistīta ar atalgojumu, jo pretēji gadījumā cilvēka likumdevējam piešķirtajām kompetencēm tādā mērā tiktu atņemts to būtība. Ja būtu atļauts pieņemt direktīvas, kuras prasīt nāk pozitīva ietekmē uz darba samaksas līmeni, pat pārāk ierobežojot dalībvalstu prakses dalībās un sociālo partneru autonomiju, likumdevēja spēja ietekmēt ES sociālās politikas mērķus tiktu būtiski apdraudēta.

Direktīva neparedz pienākumu ieviest likumā noteiktu minimālo algu (ja tādas nav) un līdz ar to ietekmē dalībvalstu kompetenci paliek izvēlēties algu noteikšanas modeli. Dalībvalstīm ir tiesība autonomija paliek definēt minimālās algas sākotnēju, turklāt pienākums izveidot procedūras algas noteikšanai un atjaunināšanai nepārkāpj darbinieku tiesības uz noteiktu minimālo algu vai tās aizsardzīšanu, ja tās ir

Nemot vērā, ka katrai valstij ir brīvība izmantot kritērijus minimālās algas noteikšanā, Latvijas likumdevējam nav pienākuma groziīt MK noteikumus par minimālās mēneša darba algas noteikšanu

pakāpināsies to iespēju ostai valsts līmeņa līmenī vai kopīgumā.

KOPĪGUMS

Kopīgumu rīkojumus veicināšanu ir ES kompetencē un tā ietvaros sociālo partneru autonomija.

EST secināja, ka, neskatoties uz to, ka pienākums veicināt kopīgumu plānotas un pieņemt rīcības plānu izvērtē zināma veida valsts iejaukšanos kopīgumu plānotā noteikšanas kārtībā, tomēr tā nav tieša iejaukšanās darba samaksas noteikšanā.

Pirmkārt, direktīvas 2022/2041 noteikumi nosaka dalībvalstu algu noteikšanas modeļa izvēli (līgumslēdzēju ceļā vai ar kopīgumu starpniecību) un direktīva ir sākotnēji, ka ir jāņem vērā dalībvalstu atšķirīgās tradīcijas.

Otrkārt, direktīvas 2022/2041 nosaka norādījumi darba kopīgumu rīkojumu satura, tā arī nosaka to izmaksu. Dalībvalstīm paredzēts pasākumi uzlīdz novēršanai sasaistē rezultātā, bet gan, nagstīkuls, pienākumus attiecībā uz sasaistīšanas līmenīšiem. Pretēji, dalībvalstīm nav jānosaka kopīgumu rīkojumus apstiprinot 80% robežvērtība, bet gan jāievērst kopīgumu saraksts labvēlīga novērtējuma ietvaros un jāizstrādā rīcības plāns, lai samazinātu veicināšanu.

Lai samazinātu darbiniekiem un uzņēmējdarbīgu plānotajos pret diskriminēšanu darbībām saistībā ar dalību kopīgumu saraksts, tiem norādīja, ka norma novērst darbiniekiem un darba devēja brīvās dzīvotāji vai līgumā organizācijas, tostarp uzņēmējdarbīgu, vai piederošas tām, bet regulārumā tikai jautājumus, uz kuriem attiecas tiesības uz kopīgumu saraksts.

Savukārt pienākums stiprināt uzņēmējdarbīgu un darba devēju organizācijas pret jebkādu citu personu iejaukšanos to izveidē, darbībā vai pārvaldībā, attiecas uz uzņēmējdarbīgu, kā arī uz darba devēju organizācija izveidē, darbībā un pārvaldībā. Tādēļ tas nekļūst tādu iejaukšanos uzņēmējdarbīgu un darba devēju organizāciju veidošanā, darbībā un administrācijā, tā mērķis ir veicināt tiesības brīvi piedalīties kopīgumu sarunās. Šāds pienākums nav nukapots noteikto pasākumu saturu. Turklāt dalībvalstīm nav obligāti jāveic pasākumi un īstā rīcībā tās tas ir jāļauj tikai, ciktāl to ņemot vērā tiesības un praksi. Tāpēc šādi pienākumi direktīvā 2022/2041 nekļūst iejaukšanās tiesībās aprīvināties.

NEATBILSTOŠAS NORMAS

Vienlaikus tiesa tomēr atzina atsevišķus punktus par neatbilstošiem ES tiesībām.

EST secināja, ka divi konkrēti priekšraksti minimālās algas noteikšanā tomēr pārkāpj ES likumdevēja piešķirto kompetenci un ir pārāk ierobežojoši, tāpēc tos nolēma atcelt.

Pirmais ir direktīvā 2022/2041 paredzētais pienākums minimālās algas noteikšanas kritērijos ietvert vismaz šādus konkrētus elementus, jo tas tomēr valsts iejaukšanos darba samaksas noteikšanā, neskatoties uz to, ka norma ļauj dalībvalstīm lemt par darbīgu kritēriju relatīvo nozīmi, vadoties no šajā valstī darbojošās sociālekonomiskajām apstākļiem. Tomēr pienākums obligāti ietvert tādi kā dzīves izmaksas tādā veidā ietekmē algu līmeni un pārkāpj ES likumdevēja noteikto kompetenci.

Otrais attiecas uz autoritātēm minimālās algas indeksācijas mehānismu. Direktīva atļauj dalībvalstīm izmantot automātisku minimālās algas indeksācijas mehānismus tikai ar nosacījumu, ka tie nesamazina līdzšinēji noteikto minimālo algu. Tātad valsts nevar noteikt automātisku indeksāciju gadījumos, kad, piemēram, minimālā alga samazināsies apstākļu dēļ ir jāpamatota. Šādā izņēmuma situācijā tiesas secinājumam ietver iejaukšanos darba samaksas noteikšanā.

KO SPRIEDUMS NOZĪMĒ LATVIJAI

Latvijā direktīvas 2022/2041 noteikumi pārņemti ar Ministru kabineta (MK) noteikumiem Nr.730 "Minimālās mēneša darba algas noteikšanas un pārskatīšanas kārtība." Ņemot vērā, ka latviešu valstij ir brīvība izmantot kritērijus minimālās algas noteikšanā un EST tiesā norāda uz to, ka šādu kritēriju "uzspiešana" nav atbilstoša ES tiesībām, Latvijas likumdevējam nav pienākuma grozīt šos MK noteikumus un, piemēram, izņemt šos punktus, kas attiecas uz produktivitāti un patēriņa cenu pārmaiņu ņemšanu vērā valdības priekšlikumu par minimālās algas izmaiņām izstrādē.

Tāpat tiesa uzsvērusi, ka pienākums izmantot indikatīvās atsauces vērtību, lai novērtētu atbilstību algas sadzīvošanas (piemēram, 60% no bruto darba samaksas mediānas un 50% no vidējās bruto algas) ir atbilstošs ES tiesībām. Līdz ar to MK noteikumos Nr.730 paredzētā atsauces vērtība 46% apmērā no Centrālās statistikas pārvaldes aprēķinātās vidējās bruto darba samaksas par pēdējiem pieejamiem 12 mēnešiem mēnešu jānosaka.

Savukārt autoritātes minimālās algas indeksācija Latvijas tiesībās sistēmā nav paredzēta. Attiecīgi nevar secināt, ka tiesas secinājumi paredzēta izmaiņas tiesību aktos, ar kuriem Latvija ir pārņēmusi direktīvu 2022/2041.

Bīstami, ka Latvija bija otrā ES dalībvalsts pēc Lietuvas, kura pieņēma rīcības plānu kopīgumu veicināšanai. EST apstiprināja kopīgumu plānotu veicināšanas nozīmīgumu un dalībvalstu pienākumu veicināt kopīgumu plānotās, pieņemot rīcības plānu. Rīcības plānu pieņemšana Latvijā līdz ar to ir atbilstoša direktīvas 2022/2041 prasībām, plāna satura jāpilda, savukārt Eiropas Komisija vērtē, vai plāns izpilda direktīvas prasības un palīdzēt pārvērt pasākumus kopīgumu plānotā veicināšanai. ■

JA DARBINIEKAM NAV DARBA IEMAŅU

KARĪNA PLATĀ,
Izvērtēšanas darba devēja un personāla dokumentācijas pārzinātāja

Izteats, ka darba devēja vric darbiniekiem atbilst un darba līgumu slēdz ar savas jomas profesionāli. Savukārt, lai pārliecinātos par atbilstošo rezultātu, darba līgumā tiek paredzēts pārbaudes laiks. Tomēr gadās, ka darbiniekam nav darbam nepieciešamās prasmes un viņš ir jāsaprāca uzņēmumā. Vai šādā situācijā drīkst slēgt prakses līgumu, bet darba līgumu – tikai pēc apmācībām?

Atbildēt no darba specifikas apmācību laiks var būt gan īss, un tas mēs pārdomās, vai darba līgumā noteiktais pārbaudes laiks nav īsāks par vajadzīgo – konstatēt darbinieka atbilstību izpildāmajam darbam.

Tā kā apmācības var būt arī īslaicīgas, apsvērsim ir darba devēja vēlme slēgt prakses līgumu, jo tā procesam viņa pusei zināma finansiālā izpildījuma. Mācīdi vēl arī darba aspekta lūdzot uzņēmēji un novērtētāji attiecībā pret citām pārbaudījumu darbiniekiem.

PRAKSES LĪGUMS

Darba sadarbīšanas kā prakšu pretendentam nereti tiek izvirzītas ne tikai teorijā apgūtās profesionālās zināšanas, bet arī praktiskās iemaņas. Savukārt tās var iegūt tikai darba vidē – strādājot, praktizēt pildot pienākumus, vērojot kolēģu darbu. Teoretisko zināšanu papildināšanas ar praktiskām iemaņām konkrētā darba vidē tiek dēvēta par praksi. Ar Profesionālās izglītības likuma 7.panta 4.punktu Ministru kabinetam (MK) dotajās pilnvarās noteikti prakses organizēšanas kārtību un tai nepieciešamo dokumentāciju.

Tādējādi prakses organizēšana nav iepējama pēc darba devēja izdoma, bet gan tikai MK noteikumos paredzētajā kārtībā.

MK noteikumi Nr.481 "Prakses organizēšanas kārtība profesionālās izglītības programmās" nosaka prakses organizēšanas kārtību un ar to saistīto dokumentāciju.

Vienā no pamatdokumentiem ir prakses līgums. MK noteikumu Nr.481 6.1.5.apakšpunktā tiešām veidā norādīts, ka pamata un vidējās pakāpes profesionālās izglītības programmās vienā no prakses organizēšanas dokumentiem ir prakses līgums. Savukārt profesionālās augstākās izglītības programmu apguvējiem prakses organizēšanas dokumentālais apjoms tajos nav konkrēti noteikts, bet ietver no:

- MK noteikumiem Nr.105 "Noteikumi par valsts profesionālās augstākās izglītības standartu";
- dokumentiem, kas noteikti studiju programmas studiju un mācību īstenošanai aprakstā;
- dokumentiem, kas noteikti augstskolas un koledžas iekšējās kārtības normatīvajos aktos attiecībā uz prakses organizēšanu un īstenošanu.

Iepazīstoties ar dažādu augstskolu un koledžu iekšējiem normatīvajiem aktiem, tajā jomā, konstatēju, ka gandrīz visos paredzēta prasība slēgt prakses līgumu. Šī prasība ir arī vienā no nosacījumiem, lai personas nodarbināšanas pēc darba devēja, lai

Personai ar vienu un to pašu darba devēju vienlaicīgi var būt noslēgts gan prakses, gan darba līgums

arī tikai kā praktikas izmaņu apguves, nolūkā uzņemties par noslēgšanu nodarbinātāju. Līdz ar to visos gadījumos, kad prakse tiek īstenota pie darba devēja, tās pamats ir noslēgtais prakses līgums.

No iepriekš minētā izriet prakses līguma dīkstājums: praktikants, izglītības iestāde un prakses vieta. Tātad prakses līgums ir trīspusējs, un, izvērtējot tālāk no puses, tas nebūs uzņēmies par prakses līgumu.

Prakses līguma mērķu normatīvajos aktos nav noteikts, taču no MK noteikumos paredzētajām prasībām kaimiņu no puses izriet arī līgumā ietveramā informācija. Prakses līgumā var būt:

- informācija par līguma slēdzējiem;
- prakses mērķus, uzdevumus;
- līguma (prakses) termiņu;
- prakses vietu;
- laiku pasu tīkošanu un pārtraukumus;
- prakses laiku, tas ir, īsāku dienas no pulksten cikiem līdz cikiem praktikantam jābūt prakses vietā;
- līguma pārtraukšanas iespējas;
- citu pēc puses izvēles nozīmīgu informāciju;
- paša paraksts.

Tātad prakses līgums nav vienīgais ar praksi saistītais dokuments, tīpēc līgumā nevajag iekļaut nosacījumus, kas tālāk atspoguļojas citos prakses dokumentos. Līgumā var norādīt, kādi papildu dokumenti jāsagatavo vai jāizpilda, kā arī personas atbildību par to.

DARBA LĪGUMS

Darba tiesiskās attiecības dibināšana, tajā skaitā darba līguma slēgšana un prasības tā saturam, noteikta Darba likumā (DL). Darba līgums ir divpusējs, kur viena puse ir darbinieks, bet otra – darba devējs.

Darba līgumā iekļaujamās informācijas minimumu nosaka DL 40. panta 2. daļā, proti, tajā norāda:

- darbinieka vārds, uzvārds, personas kods, dzīvesvietas, darba devēja nosaukums, reģistrācijas numurs un adrese;
- darba tiesiskās attiecības sākuma datums;
- darba tiesiskās attiecības paredzamo līguma (ja darba līgums noslēgts ar noteiktu laiku);
- darba vieta;
- darbinieka arodu, amatu, speciālitāti atbilstoši Profesiju klasifikatoram un vispārīga raksturojuma darba nolūkos;
- darba samaksas apmēru un izmaksas laiku;
- noslēgto darba vai noslēgšanas darba laiku, ja darbinieka darba grafiks ir pilnībā vai ievērojamā apmērā;
- ilgāku apmaksātā atvaļinājuma līgumu;
- darba līguma uzteikšanas termiņa un kārtību;
- informāciju par darba koplīgumu, darba kārtības noteikumiem, kas piemērojami darba tiesiskajām attiecībām;
- pārbaudes laiku un tā līgumu;
- darbinieka ieņēmumu uz apmācībām;
- sociālā nodrošinājuma veidus, kuros saņem sociālās iemaksas.

Minētā informācija jāiekļauj visos darba līgumos neatkarīgi no darba tiesiskās attiecību līguma. Papildus šīsnēt noteiktajām minimālajām prasībām puses var vienoties par citiem nosacījumiem, taču tiem jāatbilst likuma virspārāvajam regulējumam, tie nevar pasliktināt darbinieka tiesisko stāvokli, salīdzinot ar šīs normatīvo aktu.

ABI LĪGUMI VIENLAICĪGI?

Saeima 2025. gada 27. jūnija sprieduma lietā SKC-990/2025 norādījusi darba tiesiskās attiecību noformējums ar vienu un to pašu darba devēju – ja darbinieks pie viena un tā pāta darba devēja veic divu dažādu amatu pienākumus, tad par vienu darba attiecībām darba līgums, bet par otru – vienošanās par papildu darbu. Tas nozīmē, ka starp darbinieku un konkrēto darba devēju vienlaicīgi nevar būt noslēgti vairāki darba līgumi.

Lai gan prakses līguma būtība ir gūt praktisku izmaņu attiecīgajā profesijā, to var uztvert kā noteiktu darba izpildi, prakse tomēr nav uzskatāma par pilnīgu darba pienākumu izpildi. Līdz ar to personai ar vienu un to pašu darba devēju vienlaicīgi var būt noslēgts gan prakses, gan darba līgums.

Praktiskās izmaņu apguldīšanas laikā personai ašķīrus, tīpēc situācijā, kad praktikants darba izpildē savi pienākumi kā pilnīgs darbinieks, pasaka var būt laimīgākas darba līguma noslēgšanā. Iekšējā īpašās izgaismā darba devējam – nekomplicēti izvēlēties darbapēka.

Pienākumi

Starp prakšiem, nekādu īstenā un prakses vietu (kapitālsaiti) noslēgt prakses līgumu. Prakšiem izmaņu nosaka amata pienākumu izpildē tiek novērtēts kā līdzvērtīgs amata aprakstā izvirzītajām prasībām. Ja darba devējam ir vakance, viņš var piedāvāt prakšiem noslēgt darba līgumu. Ja prakšiem tam piekrīt, tad, noslēdzot darba līgumu, līdzīgās prakšiem nosaka viņš ieņem arī darbinieka amatu.

Katra no līgumiem ir patstāvīgs un neietekmē otra līguma spēkā esību. Minētais atšķiras arī uz termiņiem – prakses un darba līguma termiņi var gan sakrist, gan atšķirties.

Termiņi

Prakšiem vēlas izēr prakšu uzņēmumā, kurā jau ir noslēdzis ar darba līgumu pamata ar termiņu un nosacījumu laika. Pēc tam ārēji darba līgumam ar personu tika slēgts prakses līgums uz noteiktu laiku. Šajā situācijā nav nozīmes, vai prakse tika saistīta ar īslaicīgām darba pienākumiem vai citām.

Prakšiem uzsāk praksi, un pēc īsa laika darba devējs saprot, ka viņa mērķauditorija ir līdzīga tam, kādā ir darbiniekiem, kuri nāk nodarbināti ar darba līgumu pamatu, tāpēc piedāvā līdzīgas prakses līgumam noslēgt darba līgumu. Darba līgums tomēr var būt gan ar noteiktu, gan neteiktu laiku.

Otrajā piemērā mēģina, ka darba līgums var tikt noslēgts ar noteiktu laiku, tīpēc var rasties jautājums – kādēļ tam ir pamats? Šajā gadījumā tas saistīts ar personas nodarbināšanu laiku, kamēr tā apgūst attiecīgo izglītību. DL 44. panta 1. daļas 8. punktā paredz, ka

> § darba līgumu ar noteiktu laiku var noslēgt, lai veiktu noteiktu īslaicīgu darbu, ar to saprotot [..] profesionālās vai akadēmiskās izglītības ieguves ietvaros veicamo darbu, ja tas saistāms ar nepārtrauktas darbības apstākļu pārtraukumu vai mainīgu virzienu.

Minētais noteiktais darba līgums slēgšanas tikai pamēģināt prakses līgumam, tas ir, ar laiku, kamēr tiek realizēta prakse. Tā pamatojums izpētījums ar visu termiņu, kamēr persona izglītības iestādē apgūst attiecīgo specialitāti. Tomēr jāņem vērā divi ierobežojoši aspekti:

- DL 45. panta 1. daļā paredzēts, ka ar noteiktu laiku noslēgta darba līguma termiņš nevar būt ilgāks par piecām gadiem (ieskaitot termiņa pagarinājumus);
- darbinieka darba pienākumiem jābūt saistītiem ar izglītības iestādē apgūstamo profesiju.

IEKŠĒJĀS APMĀCĪBAS PĀRBAUDES LAIKĀ

Darbspēka trūkums dēļ darba devējam var rasties nepieciešamība pašam uzņemties darbinieka apmācību. Tas nozīmē, ka darba devēja samērīna atlase prasītos pretendentu izglītībai, pieredzei, izmaņām un darba pienākumi noteikta pienākumu izpildē. Šāda atlase ir specifiska, ja jāņem dēļ nākamā darbinieka potenciālās prasmja un izmaņu apguvē, tā arī to turpmākā pienākumu izpildīšanas iespēja. Nedēļām ātrāka pienākumu izpildei nepieciešama apmācība uzņēmumā, ar darbinieka eldāmā darba līgumu to var tikt noteikts pārbaudes laiks. Pārbaudes laika nozīmīgākais aspekts ir konstatēt darbinieka spēju izpildīt noteiktos pienākumus. Taču kā to darīt, ja darbinieks šajā laikā tiek apmācīts?

Viena risinājums ir apmācību īstenošana uz noteikto amata pienākumu izpildes bāzes. Tas nozīmē, ka profesionālās vadītāji un uzraugošā darbiniekam tiek nodrošināts minimālais teoretiskais risinājums apjoms, bet pamatā apmācība tiekās uz praktiskā amata pienākumu izpildi. Tā rezultātā darba devējs ne tikai nodrošina darbiniekam nepieciešamo prasmja un izmaņu apguvi, bet var arī novērtēt darbinieka atbilstību iepazīstamajam amatam.

Otrs risinājums ir noteikt garāku pārbaudes laiku, kura līgums nodrošina gan darbinieka apmācības iespējas, gan pārvērtēja atbilstības novērtēšanu. Tomēr šis risinājums bīs pieejams tikai retos gadījumos, jo, lai noteikto garāku pārbaudes laiku, tas jāparedz darba koplīgumā, turklāt tam jābūt nozīmīgam ar darbinieka uzticēšanās.

Jāuzsver, ka iekšējās apmācības nebūs risinājums pilnīgi visām amatiem. Uzņēmuma līmeņa apmācības nevar aizstāt normatīvajos aktos noteikto izglītību, kas nepieciešama, lai ieņēmu tādus stāvokļus noteiktās profesijās. ⏸

UZ LASĪTĀJU IESŪTĪTAJIEM JAUTĀJUMIEM ATBILD "IFIT" EKSPERTI

?!

GRĀMATVEDIS ATVAĻINĀJUMĀ – DARBS APSTĀJAS!

Atbilstoši Ministru kabineta noteikumu Nr.749 "Kārtība, kādā organizē un īsteno strukturētu elektronisko rēķinu aprīti un kādā strukturētu elektronisko rēķinu datus ievada Valsts ieņēmumu dienestam" 14.punktam e-rēķinus Valsts ieņēmumu dienestam ievada vienu reizi ne vēlāk kā 5 darbdienu laikā pēc tā noslēgšanas dienas. Kā izpildīt šo nosacījumu uzņēmumā, kurā ir vien grāmatvedis, kurš devies ilgstošā apmaksātajā atvaļinājumā, kura viena daļa nedēļas būt saistīta par 2 nepārtrauktām kalendāra nedēļām atbilstoši Darba likuma 149.panta 2.daļai?

VALSTS IEŅĒMUMU DIENESTS

Ministru kabineta noteikumu Nr.749 "Kārtība, kādā organizē un īsteno strukturētu elektronisko rēķinu aprīti un kādā strukturētu elektronisko rēķinu datus ievada Valsts ieņēmumu dienestam" 17.punkts nosaka,

> § *ja e-rēķinu nav ievadījis šo noteikumu 14.punktā noteiktajā termiņā (5 darbdienu laikā pēc tā noslēgšanas dienas) citu iemeslu, nevēr starpā arī darba tiesiskās attiecības, apstākļus vai pakalpojumu sniedzēja job operācijas:*
>
> *17.1. par to paziņo Valsts ieņēmumu dienestam elektroniski dokumentāru formā, norādot e-rēķina neizsniegšanas iemeslu un periodu, par kuru e-rēķini nav ievadīti Valsts ieņēmumu dienestam;*
>
> *17.2. ne vēlāk kā 30 kalendāra dienu laikā no e-rēķina neizsniegšanas ievada komercdokumentu ievadu e-rēķinus Valsts ieņēmumu dienestam.*

Latvijā nerēķināji situācijā šo ir norādīti par "citu iemeslu", un e-rēķinus jāievada Valsts ieņēmumu dienestam 30 kalendāra dienu laikā no e-rēķina neizsniegšanas iemesla konstatācijas dienas, norādot neizsniegšanas iemeslu un periodu.

KURŠ MAKSĀS PAR BROKASTĪM?

Vai darba devēja brokasts izdevumus, kas darbiniekam radušies komandējuma laikā, pārvietojoties ar prāmi, drīkst atšķirīgi pēc analogijas ar viesnīcas brokastīm? Vai kompensācija saskaņāma par darbinieka laiku, kam jāpiemēro nodokļi?

IGORS KUKJANS,

SIA "Juridu" valdes locekļa, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras biznesa izaugsmes vadītāja zaļajiem risinājumiem un nodokļu konsultants.

Normatīvie akti neparedz iespēju atšķirīgi darbiniekam brokastu izdevumus ar prāmja pēc analogijas ar viesnīcas brokastīm. Ja brokastis ir iekļautas prāmja pakalpojuma cenā, tās uzskatāmas par transporta pakalpojuma sastāvdaļu. Ja brokastis tiek izgādātas atsevišķi, tās ir saistītas ēdināšanas izmaksas, darba devēja tām brīvprātīgas kompenset, izdevumu atšķirināšana var vērtēt kā darbiniekam sniegta papildu labuma.

Atbilstoši Ministru kabineta (MK) noteikumu Nr.969 "Kārtība, kādā atšķirīgi ar komandējumiem saistītie izdevumi" 8.4.punktam izdevumus, kurus darba devēja atšķirīgi darbiniekam, iekļauj izdevumus par viesnīcu (naktsmītni), izslēdzot brokastu izdevumus vienādi, ja ir izmaksāti atlīdzīgi atlīdzinājuma dokumenti. Vienkāršāk jāsaprot, ka šī norma tiek attiecināta uz viesnīcu pakalpojumiem un neparedz analogijas regulējumu transporta pakalpojumiem.

Analizējot prāmja pakalpojumus, pirmajā acu uzmetienā varētu rasties analogija ar viesnīcas pakalpojumiem. Prāmja brauciens saistīt ir īsgaiši, tādēļ var iet visu naktī, un braucienā var tikt nodrošināta gan naktsmītne kajītēs, gan ēdināšana. Kajītes pēc savas būtības ir līdzīgas viesnīcu numuriem, tās arī ēdināšana var ietvert ne tikai brokastis, bet arī citas ēdienreizes. Tomēr, analizējot ar šīm līdzībām, prāmja pakalpojuma normatīvo aktu izpratnē ir uzskatāma par transporta pakalpojumu, un tādēļ šādā kontekstā tas arī jāvērtē.

Saskaņā ar MK noteikumu Nr.969 8.2.punktu darba devēja darbiniekam atlīdzina komandējuma ceļa (transporta) izdevumus. Vispārīgos 26.punktā noteikts, ka komandējuma ceļa izdevumi tiek atlīdzināti, ja darbinieks izmantojis dzelzceļa, gaisa, ūdenstransporta vai starppilsētu autobusu pārvadājumus atbilstoši ekonomiskās klases tarifiem vai tai pielīdzināmas klases tarifiem, parādot īsāko ceļu visvēlāko gadījumos piemērot institūcijas noteikto izdēļā tāriffu.

Prāmji līdzīga pieeja tiek piemērota arī autopārvadājumos. Ja īsgaiši līdzjuma laikā pasažieriem tiek nodrošināta ēdināšana, tā paredz ir izdēļā bijušo cenā un netiek izdēļā kā atsevišķa ēdināšanas izdevums. Savukārt, ja ēdināšana nav izdēļā transporta pakalpojuma cenā un paredzēta tā jāsagādājas atsevišķi, normatīvie akti neparedz šādu izdevumu atsevišķu kompensēšanu, un prāmji tie paredz tiek augšā no darbiniekam izmaksātās dienas naudas.

Līdzīga pieeja piemērojama arī prāmja seškonē. Ja atbilstoši uzņēmuma iekšējiem izdēļjumu noteikumiem, ievērojot MK noteikumu Nr.969 26.punktā noteikto par transporta izdevumu atlīdzināšanu atbilstoši ekonomiskās klases tarifiem, darbiniekam ir nācies pasākt kajīti, kurus cenā ir izdēļāta brokastis, tad šādi izdevumi uzskatāmi par transporta pakalpojuma sastāvdaļu. Atšķirīgi darbiniekam tās nav jāsaņem no savas līdzekļiem. Šāda situācija pēc būtības ir pielīdzināma, piemēram, līdzjumam biznesa klasē, kur ēdināšana ir saņēmusies pakalpojuma sastāvdaļa.

Situācijā, kad tiek izvēlēta lētāka kajīte un brokastis tiek izgādātas atsevišķi, jāņem vērā, ka normatīvajos aktos nav paredzēts ekonomiski izdevīguma principu, kas ļautu atsevišķi kompenset šādas brokastis, pat ja kopējās izmaksas būtu zemākas, salīdzinot ar biznesa klases cenām. Šāda situācija var kaitēt kā pausts plānotājam, izvēloties iespējamos normatīvā regulējuma pilnveidošanas virzienus nākotnē.

Jāpievērš uzmanība arī MK noteikumu Nr.969 13.punktam, kurā paredzēta iespēja samazināt dienas naudu līdz 30% no normas gadījumos, ja darbiniekam tiek nodrošināta bezmaksas uzturēšanās un ēdināšana vismaz trīs reizes dienā. Šo normu var piemērot arī situācijās, kad darbiniekam komandējuma laikā īsgaiši strādāt ceļā, tostarp uz prāmja, un darba devējs faktiski nodrošina pilnvērtīgu ēdināšanu.

Tomēr praksē sastājami var rasties gadījumos, kad, dodoties komandējumā, darbinieks strādā ceļā 2 kalendāra dienās, piemēram, no vienas dienas vakara līdz nākamās dienas vakaram. Šādā situācijā ēdināšanas reizes var sadalīties starp divām dienām, piemēram, vienu ēdienreizi 1.dienā, bet divas – nākamajā, tādēļ saviem no dienām netiek nodrošinātas trīs ēdienreizes. Šādā gadījumā MK noteikumu Nr.969 13.punktu nosacījumi nav izpildīti, un šo normu var piemērot tikai tai komandējuma dienai, kurā faktiski tiek nodrošinātas vismaz trīs ēdienreizes.

JĀMAKSĀ GAN PAR VIRSSTUNDĀM, GAN SVĒTKU STUNDĀM?

Darbiniekam noteikts summētais darba laiks, un virsstundas tiek apmaksātas par 4 mēnešu periodu. Šajā periodā ir šādi stundu skaits:

- septembrī stundu norma ir 176, nostrādāja – 176;
- oktobrī stundu norma ir 184, nostrādāja – 176;
- novembrī stundu norma ir 151, nostrādāja 165, to starp svētku stundas – 11;
- decembrī stundu norma ir 150, nostrādāja 168, to starp svētku stundas – 12.

Kopā pārskata periodā izveidojas virsstundu darbs, kā arī ir strādāts svētku dienās. Vai darbiniekam ir jāsaņem gan par virsstundām, gan par svētku stundām?

INGA ZĀLE

Ja darbiniekam noteiktais summētais darba laiks ar pārskata periodu 4 mēneši un tie ir no septembra līdz decembrim, tad šajā periodā darbiniekam jāsastrādā 661 (176 + 184 + 151 + 150) darba stunda. Pēc laikā sniegtās informācijas darbinieks faktiski nostrādāja 685 (176 + 176 + 165 + 168) darba stundas.

Atbilstoši Darba likuma (DL) 140.panta 5.daļai

> § *darbs, kuru darbinieks veic virs pārskata periodā noteiktā summētā darba laika, uzskatāms par virsstundu darbu*

Decembrī darbiniekam izveidojās 34 (685 – 661) virsstundas, par kurām atbilstoši DL 68.panta 1.daļai darba devējam ir pienākums izmaksāt piemaksu 100% apmērā no darbiniekam noteiktās stundas vai dienas algas likmes, tai, ja nolīgta akordā alga, – ar mērķi tā 100% apmērā no akordādarba ieņēmumiem par pavadītā darba laika.

Saskaņā ar DL 137.panta 1.daļu

> darba devējam ir pienākums precīzi uzskaitīt katra darbinieka notērētāko mundur kopumā, tai arī ieņemtās virsstundas, darba naktī laiku, nedēļas apmaksātā laika un svētku dienās, tai arī dīkstāves laiku

Atsevišķi rēķina arī piemaksu par virsstundu darbu, naktī darbu un darbu svētku dienās. Aprēķināta piemaksas summā.

Pieņemsim, ka darbiniekam nolīgta stundas tarifa likme 7,25 eiro. Decembrā iznākumā:

- darba alga 1218 eiro (7,25 x 168 stundas),
- piemaksa 100% apmērā par virsstundām 174 eiro (7,25 x 24 stundas),
- piemaksa 100% apmērā par darbu svētkos 87 eiro (7,25 x 12 stundas),
- kopā 1479 eiro (1218 + 174 + 87).

KURŠ PLĀNO DARBA LAIKU?

Darbinieka nedēļas laiks var izmainīties pandēmiju pārtraukuma, tai piekritīgā varētu darbu beigt ātrāk un dotos uz plānotā vietā pēc ārsta. Vai darbiniekam ir tādas tiesības? Vai darba devēja var iebilst pret šādu rīsinājumu, pat ja darbinieks neaizmaksājas nostrādāto darba laiku? Vai darbinieks pats drīkst plānot savu pandēmiju pārtraukumu nedēļas laikā?

KASPARS RĀCENĀJS,

Latvijas Biļļo advokātbiroja sociālās jurists

Pārtraukumi darbā ietilpst apmaksātajā laika jēdzienā. Apmaksātā laika mērķis ir nodrošināt darbinieku drošību un veselību ainavdrošībā, lai darbinieki varētu atpūsties un vēlāku savvajadzību bāli pienākumus pildīt darba vietā, bāli darba devēja rīcībā, veikt savu darbu vai pildīt pienākumus.

Darba likuma (DL) 145.panta 1.daļā ir skaidri norādīts, ka

> *Darbinieks darbiniekam ir atļauts un pārtraukumu darbā, ja viņa dienas darba laiks ir ilgāks par vienām stundām [..]. Saskaņā ar šī panta pirmās 2.daļā norādīto, ka pārtraukumu piešķir ne vēlāk kā pēc četrām stundām no darba uzsākšanas [..]*

Tātādēļ likumdevējs ir noteicis precīzus nosacījumus, kādos darbiniekam ir tiesības uz pārtraukumu, kas, no vienas puses, nozīmē darba devēja pienākumu piešķirt šādu pārtraukumu.

Jautājums varētu būt, vai DL 145.panta 2.daļas trešajā teikumā norādītais, ka,

> *Ierīkojot darba devējam un veselībai ainavdrošības principus, darba kopējumā var noteikt citu pārtraukuma piešķiršanas laiku*

nozīmē tādu iespēju, kā tiesības šo pārtraukumu situācijā dzēst vispār nepiešķirt, bet pārcelt uz kādu citu dienu?

Manuprāt, nē, jo DL 145.panta 5.daļā norādīts, ka

> *pārtraukumu aspūsai piešķir jebkurā gadījumā. Ja pārtraukumu aspūsai nav iespējams piešķirt vienā reizē, pārejamais tā nodalīšanas daļās, kas nedrīkst būt īsākas par 15 minūtēm kopā*

Arī Eiropas Komisija skaidrojošā paziņojumā par direktīvu 2003/88/EK par konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem ir norādījusi, ka, lai gan direktīva ļauj pārtraukumu piešķiršanas noteikumus noteikt kā pēdējamos vai ar tiesību aktiem, pārtraukumam būtu jānodrošina darba ņēmēja efektīva atpūta darbdienas ietvaros, ja darbdiena ir garāka nekā 6 stundas. Tāpēc pārtraukumam ir jābūvēta laika, pielāgojot to darba ņēmēja darba grafikam, un pārtraukumam būtu jānotiek, vēlākais, pēc 6 stundām darba.

Uzskatu, ka pārtraukuma aizmaksāšanas darbdienas ietvaros bāla pretēja DL interesējam darbiniekā veselības un drošības aizsardzības mērķim, līdz ar to nebūtu pieļaujama. Tas nozīmē, ka darbinieks nedrīkst patvaļīgi izdomāt pārtraukumus nemaksāt un pārcelt izmantošanai nedēļas beigās. Atbilstoši DL 6.pantam pat vienošanās ar darba devēju par šādu rīcību nebūtu spēkā, jo tā pasliktina darbinieka tiesisko stāvokli.

Ja darbiniekam nepieciešama pieticīgāka beigu darba līnīk, tai apmēram tīnu, šādi situācijā izmantojama DL 131.panta 2.daļā ietvertais regulējums. Proti,

> *ja dienas darba laiks īsāks kā nedēļas darba dienām ir īsāks par normālo dienas darba laiku, ciet nedēļas darba dienā normālo dienas darba laiku var paaugstināt, bet ne vairāk kā par vienu stundu. Šādā gadījumā jāievēro noteikumi par nedēļas darba laika ilgumu*

Tas nozīmē, ka darbinieks ar darba devēju var vienoties, ka no pirmdienas līdz ceturtdienai darbinieks strādā ilgāku dienu 9 stundas, otrādāk, piecīdienā 4 stundas. Tādējādi darbiniekam nedēļas laiki nevārdīsies virsstundās un pārtrauku vīņi varēs beigu darba dienu īsāku. Svarīgi ņemt vērā, ka arī šādā gadījumā darbiniekam tāpat ir jānodrošina ikdienas pārtraukumi darbā.

Turpretī, ja darbinieks ir grūtniece, tad atbilstoši DL 147.pantam darba devēja nodrošina iespēju grūtniecei strādāt darba vietā, tai vēlāku vecākiem pārtraukumiem periodā, ja šādu pārtraukumu nav iespējams veikt īsāku darba laika.

DALĪBNIEKS AIZIET, DIVIDENDES PALIEK

Viens no trīs sabiedrības ar ierobežotu atbildību dalībniekiem ir nolēmis pārdot savas daļas pārējiem diviem dalībniekiem. Sabiedrībai par iepriekšējiem gadiem ir uzkrāta nesadalīta peļņa. Vai iespējams sadalīt peļņa proporcionāli daļu skaitam, bet faktiski aprēķināt un izmaksāt dividendes tikai šim vienam dalībniekam, pārējo peļņas daļu atstājot nesadalītu?

KASPARS OĻŠEVSKIS,

SIA "ZAB Ellas Kļaviņš", zvērināta advokāta palīgs

Saskaņā ar Komerclikuma (KL) 161.panta 1.daļu dividendes no nesadalītās peļņas nosaka ar dalībnieku sapulces lēmumu. Atbilstoši Rīgas apgabaltiesas 2015.gada 28.aprīļa spriedumam lietā C27107214 no dalībnieka sapulces lēmuma pieņemšanas brīža sabiedrībai pret dalībnieka izvēlētajām pārdalāmajām noteiktās dividendēm aprēķināt un sabiedrībai ir pienākums tās izmaksāt bez nepamatotas kavēšanās. Sabiedrība nedrīkst nepamatoti kavēt dividenžu izmaksu pēc tam, kādās tās ir noteiktas.

Ja dividenžu izmaksu kārtā pēc dalībnieku (pārstāvētās, neparādās bankas konta), tad saskaņā ar KL 161.panta 6.daļu dividendes ir jāizmaksā (jāizmaksā) 10 gadu laikā no dalībnieku sapulces lēmuma par to notiekošas. Ja dalībnieku vārdā dēļ sabiedrība 10 gadu laikā nav varējusi izmaksāt noteiktās dividendes, tās pārejot sabiedrības īpašumā.

Ja dalībnieku sapulce nolēmusi sadalīt dividendes proporcionāli dalībnieku pienākošās daļu skaitam, tad atbilstoši KL 161.panta 2.daļai dividendes jāizmaksā visiem dalībniekiem proporcionāli un vienādām. Saskaņā ar KL 161.panta 7.daļu dalībnieku sapulces lēmumu, ar kuru noteiktās dividendes atstājamas sabiedrības rīcībā kādā laikā, nav spēkā. Līdz ar to dalībnieku sapulce nevar pieņemt spēkā esošu lēmumu, ka dividendes tiekārā izmaksājamas tikai atsavinātajam dalībniekam, bet pārējiem – vēlāk. Tādēļ šādā situācijā nolēmumā ar grāmatvedības un tiesībām vienādīja, ja no dividenžu neizlietotās bāzes nesadalītā peļņa atsavinātajā apmērā izjūt par sadalītu peļņu un veido sabiedrības parādsaistības pret pārējiem dalībniekiem. Ja dividendes tiek noteiktas proporcionāli visiem dalībniekiem, tās atsavinātajā apmērā izmaksājamas par sadalītu peļņu neatkarīgi no tā, vai ir faktiski izmaksātas.

Ja mērķis ir noteikt un izmaksāt dividendes tikai atsavinātajam dalībniekam, ir jāvērtē, vai sabiedrības statūti paredz iespēju noteikt dividendes neproporcionāli dalībnieku pienākošo daļu nominālvērtības summai, kā to pieļauj KL 161.panta 2.daļa.

Ja statūti šāda kārtība neparedz, tās vispārēja ir jāgroza, paredzot tiesības noteikt dividendes neproporcionāli. Tikai tad dalībnieku sapulce var pieņemt lēmumu par dividenžu izmaksu dalībniekam, vienādām atstājot pārējo peļņas daļu nesadalītu. Šādā gadījumā notiek radīsies parādsaistības pret pārējiem dalībniekiem, jo dividendes tiem vispār netiek noteiktas.

Praksē tas nozīmē, ka pirms daļu atsavināšanas darījuma pusēm būtu labāk jāizvērtē gan statūtos noteikta dividenžu sadales kārtība, gan arī izvēlēties darījuma struktūru. Nereti ekonomiski un juridiski efektīvāk var būt vienkāršāk par dividenžu izmaksu (šajā gadījumā – tikai atsavinātajam dalībniekam) un tikai pēc tam sākt daļu pirkuma līgumu, tādējādi procesā nošķirot sabiedrības līdzekļu sadali no pirkuma cenas samaksas par daļām. ■

Pievienotās vērtības ~~nodoklis~~ katrā lapā !

SATURS

12 mēneši

162 EUR

86 EUR

6 mēneši

Abonē žurnālu "iFiT" 2026.gadam!

abone.iZurnali.lv